

KAZAK HALK KÜLTÜRÜNDE DEDE KORKUT

2020

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

Zhadyra SALMENOVA

Danışman

Doç.Dr. Zhyldyz ISMAILOVA

KAZAK HALK KÜLTÜRÜNDE DEDE KORKUT

Zhadyra SALMENOVA

1828241010

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA**

T.C.

**Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

KARABÜK

Kasım 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI.....	4
ÖNSÖZ (TEŞEKKÜR).....	5
Öz.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVERECORD INFORMATION.....	9
ARAŞTIRMANIN AMAÇI VE ÖNEMİ.....	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	10
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ/ PROBLEM.....	10
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	11
GİRİŞ.....	12
1. BİRİNCİ BÖLÜM	12
DEDE KORKUT.....	12
1.1. Dede Korkut'un Hayatı hakkında.....	12
1.2. Dede Korkut'un İsmi Hakkında.....	14
1.3 Dede Korkut Konusu Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	18
2.İKİNCİ BÖLÜM.....	20
KAZAK TÜRKLERİNDE DEDE KORKUT	20
2.1.Kazakistan'daki Korkut Ata Çalışmaları.....	20
2.2."Dede Korkut" Kitabı ve Kazakların Dede Korkut Hakkındaki Jırları.....	26
2.3. Korkut Destanlarının Şiirsel Yapısı ve Ana Karakterlerinin Görüntüsü.....	34
2.4.Kazak Türklerinde Dede Korkut ve Şaman İnanıcı.....	39
2.5.Kazak Halk Anlatılarında Dede Korkut.....	52
2.6.Yaşam ve Ölüm'ün Köprüsü Olarak, Dede Korkut.....	70
3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	77
DEDE KORKUT FELSEFESİ VE KAZAK HALK KÜLTÜRÜ.....	77
3.1.Halk Kültüründe Dede Korkut Felsefesi	77
3.2. Dede Korkut ve Kazak Dünya Görüşü	82

3.3. Dede Korkut ve Kazak Türklerinde Çocuğa Ad Koyma Geleneklerindeki Benzerlikler	83
4.DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	88
DEDE KORKUT VE KAZAK SÖZ SANATI.....	88
4.1.Müzik Sanatının Kurucusu Olarak Dede Korkut ve Kazak Müziği.....	88
4.2.Dede Korkutun söz varlığı ile Kazak Türkçesi (Benzer sözcükler).....	98
4.3.Dede Korkut Kitabındaki atasözleri ve deyimler ile Kazak Türkçesindekilerin Karşılaştırması.....	108
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	116

TEZ ONAY SAYFASI

Zhadyra SALMENOVA tarafından hazırlanan "KAZAK HALK KÜLTÜRÜNDE DEDE KORKUT" başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım

Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan: Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA (KBÜ)

Üye: Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI (KBÜ)

Üye: Doç. Dr. Enver KAPAĞAN

KBÜ Lisans Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onaylamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ
Lisans üstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir b lüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığın beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimize ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumum saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Zhadyra SALMENOVA

İmza:

ÖNSÖZ (TEŞEKKÜR)

Bu Çalışmada Kazak Halk Kültüründeki Dede Korkut konusu üzerine araştırma yapılmıştır.

Halk arasında Korkut Ata'nın hayatı ve dini inançlarına dair, yaşadığı zaman ve mekanla ilgili pek çok görüş bulunmaktadır. Kazakistan'da Korkut genellikle efsanevi ve mitolojik bir karakter olarak kabul edilir, ancak bazı sözlü ve yazılı kaynaklara göre, onun kopuz'u icat eden müzisyen, hükümdarların yanında bulunan bilge olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihte varlığını kanıtlayan eser ise, Korkut Ata Kitabıdır.

Korkut Ata'nın felsefi yaşamı, bozkırların sosyal hayatında önemli rol oynamıştır ve bugüne kadar halkın edebi kazancı olarak kabul edilmektedir. Atasözlerinde, ritmik uyumlu ve içerikli olduğu için, bugün bile değerini kaybetmeden hızlı ve rasyonel bir düşüncede açıkça ifade edilir. Korkut'un mirasının, yarımın gerçek aydınları, ülkenin gerçek vatanseverleri olarak büyümemiz üzerinde büyük bir etkisi vardır. Korkut Atanın atasözleri her yaşta insan tarafından okunmalı, ihtiyaç duyduklarını almalı ve hayata geçirmelidir. Gelecek nesillerin bu kimliği ve dünya görüşünü sürdürmesi ve insan uygarlığı tarihindeki konumumuzu alabilmesi için Korkut Ata'nın mirasını dikkatlice okunmalı ve gelecek nesiller için bir örnek oluşturmamızdır. Korkut Ata'nın öğretilerinin yeniden canlanmasının ve genç neslin estetik eğitiminde önemli bir araç olarak değerlendirilmesinin, zamanın ve toplumun gerekliliklerinden kaynaklanan bir olgu olduğunu kabul ederek, Korkut Ata'nın genç neslin eğitimindeki ilkelerini kullanmanın etkili yollarını da göz önünde bulundurmamız gerekir.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan Doç. Dr. ENVER KAPAĞAN, Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI, Doç.Dr. Zhyldyz ISMAILOVA hocalarıma ve kaynak aramak için yardım eden Kazakistan'daki öğretmenlerime teşekkürlerimi sunarım.

Zhadyra SALMENOVA

Karabük 2020

ÖZ

Korkut Ata, büyük bir düşünür, jirau, tüm Türk halkları için ortak bir bilgedir.

Korkut Ata, yaşama, edebi ve müziksel mirasa damgasını vuran tarihi bir figür olarak bilinir. Korkut Ata'nın hayatı hakkında çeşitli teoriler vardır. Bununla birlikte, çoğu çalışma Korkut Ata'nın 10. yüzyılın başlarında Siriderya kenarında bir Oğuz-Kıpçak aşiret topluluğunun arasında doğduğunu göstermektedir. Raşidüddin'in, tarihi kroniği "Camiü't-tevarih" kitabında Korkut Ata'nın Kayu kabilesinden geldiği söylenirken, Ebu'lgazi'nin vergilerine göre Bayat soyundan olduğu, Oğuzların lideri ve 95 yaşında öldüğü belirtilmektedir. A. Divayev ve diğerleri, Siriderya'nın yakınında Korkut Ata'ya ait olan bir mezarın bulunduğunu bildirirler. Bu Bilim İnsanları tarafından da dikkat çekici bir olay şeklinde karşılır. A.Konratbayev'in araştırmaları Korkut Ata'nın 11. yüzyılın başında öldüğünü, A.Margulan'ın eserleri ise 7-8. Yüzyıllarda yaşadığını belirtir. Kazak felsefi tarihinde KorkutAta, ülkenin birliğini güçlendiren bir bilge, Türk dünya görüşünün temelini oluşturan büyük bir düşünür, dünya entelektüel kültüründe özel bir yeri olan filozof-hümanist olarak görülmektedir. Korkut Ata ile ilgili efsaneler üç farklı sanatı ortaya koyuyor. İlk olarak Oğuz-Kıpçak milletinden gelen ünlü bir şaman, Abyz (Ozan) olarak, İkincisi - bir kuyşi, ilk kopuz aletini ortaya koyan bir amatör şeklindedir. Üçüncüden, Oğuz-Kıpçak halklarının yaşamını yansıtan edebi ve tarihi mirası olan ünlü destancı. Türk halklarının folklorunda Korkut Ata ile ilgili efsanelerden biri doğuşuyla bağlantılıdır. Korkut, büyük bir halk kahramanı, kuyşi ve şiir sanatının atasıdır.

Korkut ile ilişkili efsaneler, Türk kökenli halklar arasında farklı şekillerde anlatılmaktadır. Akademisyen A. Margulan: "Onunla ilgili eski efsaneler Orta Asya'daki pek çok Türkçe konulmakta olan ülkelerde bulunur. Bununla birlikte, Kazak halkı eski Oğuz-Kıpçak kabilelerinin tarihi yerleşimlerini miras aldı ve onların neslinden oldukları için Korkut ile ilgili tarihi destanlar, efsaneler ve şarkıların ağırlıklı olarak Kazaklarla Türkmenler arasında daha yaygındır" der. Korkut ile ilgili veriler XII-XIII yüzyıllarda bilinir hale geldi. Ünlü tarihçi Reşidüddin, Korkut ile Oğuzname'nin Bozkırlarda söylendiğini belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut;Dede Korkut kitabı; şiir; efsane, şaman;

ABSTRACT

Korkut Ata is a great thinker, zhyrau, a common kobyz player for all Turkish peoples.

Korkut Ata is known as a historical figure that left its mark on life, literary and musical heritage. There are several theories about Korkut Ata's life. However, most studies show that Korkut Ata was born in an Oguz-Kipchak tribal community throughout Syrdarya in the early 10th century. While Rashid al-Din said that Korkut Ata came from the Kaiy tribe in his historical chronicle "Jamig At-Tauarikh", he said that the surname of "Turkish chronicle" of Abelgazy was Bayat, that he was the leader of the Oghuzes and died at the age of 95. A. Divayev and others have said that there is a cemetery of Korkut Ata near Syr Darya. Scientists draw attention in their work. A. Konyratbayev's researches that Korkut Ata died at the beginning of the 11th century, while A. Margulan's works are 7-8. He says he lives in centuries. In the history of Kazakh philosophy, Korkut Ata, a genius who strengthens the unity of the country, is considered as a great thinker who laid the foundation of the Turkish worldview, a philosopher-humanist who has a special place in the world intellectual culture. Legends about Korkut Ata reveal three different arts. First, a famous shaman from the Oguz-Kipchak nation, [[| Abyz (male) | abyz]]. The second - a kuishi, an amateur who created the first kobyz sary. The third is the famous zhyrau, whose literary and historical heritage reflects the life of Oğuz-Kıpçak. One of the legends about Korkut Ata in the folklore of Turkish peoples is related to its birth. Korkyt is the ancestor of great Turkish fortune telling, shamanism, kuishi and poetry.

Legends associated with fearfulness are described in different ways among peoples of Turkish origin. Academician A. Margulan: "The old word about him is found in many Turkish speaking countries in Central Asia. However, the Kazakh people inherited the historical settlements of the ancient Oghuz-Kipchak tribes, and historical songs, legends and songs about Korkut are more common among Kazakhs and Turkmens because they are their descendants. Data related to fear became known in the XII-XIII centuries. Famous historian Rashid al-Din wrote that Korkut and Oguz-nama were sung in the desert.

Keywords: Dede Korkut, Dede Korkut book, poetry, legend, straw.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Kazak Halk Kültüründe Dede Korkut
Tezin Yazarı	Zhadyra SALMENOVA
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	30/11/2020
Tezin Alanı	Türk Dili ve Edebiyatı
Tezin Yeri	KBÜ / LEE
Tezin Sayfa Sayısı	120
Anahtar Kelimeler	Dede Korkut;Dede Korkut kitabı; şiir; efsane, şaman.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Dede Korkut In Sweater's Folk Culture
Author of the Thesis	Zhadyra SALMENOVA
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	30/11/2020
Field of the Thesis	Turkish Language and Literature
Place of the Thesis	KBÜ /LEE
Total Page Number	120
Keywords	Dede Korkut, Dede Korkut book; poetry; legend, straw.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Dede Korkut, asırlardır insanların zihinlerinde ve yaşamlarında ebedi edebiyat, mitolojik inançların bir sembolü olarak korunan Kazak Türklerinin büyük bir hazinesidir. Yazılı kaynaklardaki Korkutla sözlü kaynaklardaki Korkut ise, belli bir noktalarda birbiriyle ters düştüğü de inceleme aşamasında göze çarptığı görülebilir. Kazak Halk Kültürüne ait olan Dede'yi ayrı araştırmak, bir mezarının Kazakistan toprağında yer alması hakkındaki düşüncelere baktığımızda, tüm Türklere ortak bir figürün gerçek ve efsanevi yaşamına ulaşmak açısından önem taşır.

KONUNUN İLGİSİ

Türk halklarının edebiyatının kurucularından biri - Korkut Ata'nın vasiyet de dahil olmak üzere, bugünün gençliğinde ve gelecek nesillerinde gerçek bir vatanseverlik duygusu aşılama çalışmaları, ahlaki değerlere, insan sorunlarına, yaşam prensiplerine dayalı bilinçli bir insan imajı oluşumu, toplum ve ulusal kimlikle ilgili amaç ve sosyal ve ulusal kaygılar. Halkın geleceği, ortak ahlaki değerlerin ve niteliklerin korunması, eğitim, ataların gelenek ve göreneklerine saygı gösterilmesi tartışıldı. Korkut'ın etik dünyası Kazak halkının doğaya olan sevgisinin, büyük Anavatan'ın ve kahramanlık geçmişinin devamı, ahlaki geleneklerin canlı bir devamı, geleceğe olan tükenmez bir güven kaynağı ve bilgelik hazinesidir. Korkut Ata'nın yukarıda belirtilen sözlerinin ana fikri ve amacı, modern toplumda akıllı vatandaşların oluşumuyla ilgili olacaktır.

PROJENİN AMACI

Ebedi ülkenin silinmez izlerini siyah kelimelerle kaplayan ebedi düşüncenin sahibi Korkut Ata atasözlerini incelemek, mevcut durumu belirlemek ve ağırlığını modern eğilimlere göre analiz etmek.

BİLİMSEL HİPOTEZ

VIII.Yüzyılda Syr Darya'da yaşayan Korkut Ata, tarihte özel bir ruhsal iz bırakan eski Türklerin olağanüstü bir eğitimcisi, bir düşünür, şair, besteci ve halk bilgeliğinin bir koleksiyoncusu. Felsefi düşüncelerinde yaşam meselelerini gündeme getirdi. Hayal gücünde ölümsüzlüğe giden yolu arar. Korkut Ata bir şiir, kui oluşturur ve kobyz üzerinde icra eder. Bu nedenle Korkut Ata'nın eserlerine "Korkut Ata'nın kitabı" denir. Çünkü Korkut Ata'nın şiirleri ve destanları 12 bölümden oluşuyor kitap kahramanlık, ülke ve ahlak hakkında hikayeler anlatıyor. Korkut Ata Kitabı, Türkçe konuşan halklar için ortak olan seçkin bir yazılı anıttır. Bu çalışmada güçlü eğitim değeri, tefeciler ve eğitim-bilişsel fikirleri, vasiyetleri olan birçok aforizma vardır. Bozkırlarda yaşayan ve müreffeh ve sağlıklı bir hayat yaşayan göçebeler,

felsefi soruyu "İnsan yaşamının anlamı nedir?" Sorusuna getirdiler. Korkut Ata'nın mirasındaki insan sorunu, hayatının ilkeleri, hedefleri ve idealleri, toplum ve ulusal kimlik ile ilgili sosyal ve evsel kaygılara yol açar. Halkın geleceği, evrensel ahlaki değerlerin ve niteliklerin korunması, eğitim, ataların gelenek ve göreneklerine saygı gösterilmesi konusu tartışıldı. Korkut Ata, genel olarak Türk halklarının kültürel geleneklerinin kurucularından biri olarak düşünülebilir. Korkut Ata, bilge bir adam olarak, öncelikle, bilgelik, vasiyetname, talimatlar, ikincisi, şiirlerinin fikrinden ve içsel biçiminden ve üçüncüsü, her şarkının sonunda sonuç kelimelerinin tavsiyelerinden ve kutsamalarından. Korkut'ın etik dünyası Kazak halkının doğaya olan sevgisinin, büyük Anavatan'ın ve kahramanlık geçmişinin devamı, ahlaki geleneklerin canlı bir devamı, geleceğe olan tükenmez bir güven kaynağı ve bilgelik hazinesidir. Ölümsüzlüğü hayal etti. Efsaneye göre, beyaz bir deveye bindi ve dünyayı dolaştı. Ama nereye giderse gitsin önünde bir mezar bulundu. "Kimi kazıyorsun?" "Korkut'ın vizyonu" sorusunun cevabı. Daha sonra ölümün kaçınılmaz olduğu sonucuna varır. Hayvanlar, bitkiler ve tüm dünyadan etkilendi. Korkut Ata bir şiir, kui oluşturur ve kobyz üzerinde icra eder. Bu yüzden Korkut Ata'nın eserlerine "Korkut Ata'nın kitabı" denir. Korkut Ata şarkıları ve destanları toplayıp kutladı gibi görünüyor. Korkut Ata Kitabı, Türkçe konuşan halklar için ortak olan seçkin bir yazılı anıttır. Bu çalışmada genellikle güçlü eğitim değeri olan aforizmalar, yakalamalar ve pratik fikirler, vasiyetler vardır. Korkut'ın adı uzun zamandır göçebe Türk kabileleri tarafından saygı görüyor. Muhtemelen insanlar ücretsiz olarak şarkı söylemediler: "Korkut Ata, mübarek şairlerin büyük dedesi Zhyrau'nun büyük ruhu, Korkut Ata kobyz oynadığında herkes şaşırıyor". Ne kadar zor olursa olsun, ülke Korkut'ın tavsiyesi olmadan hiçbir şey yapmadı. Ülke bütün emirlerine itaat etti.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada metin aktarma; araştırma konusu ile ilgili sözlük, kitap, tez, makale ve bildirileri inceleme, kütüphane araştırması yöntemlerine başvurulmuştur. Bu çalışmada "Korkut Ata Kitabı" kullanılmıştır. Çalışmanın birinci ve ikinci kısımlarında Korkut Ata ile ilgili efsaneler tartışıldı ve üçüncü ve dördüncü kısımlarda "Korkut Ata Kitabı" araştırması yapıldı.

GİRİŞ

1. DEDE KORKUT

1.1. Dede Korkut'un Hayatı Hakkında

Korkut Ata hakkındaki bilgileri verirken bilim insanları ağırlıklı olarak yazılı şekilde kaydedilmiş kaynaklara bakarak yola çıkarlar. Bu da doğrudur. Ama bir din olarak Tanrıcılığın esas tuttuğu Şamanizm konusuna gelince, Korkut Ata'nın hayatı hakkında belli bir fikir sahibi olmak için, efsane şeklinde yayılmış ve halk edebiyatının bir parçası olarak kabul edilmekte olan eserlere de bakılmalıdır. Asırlardır korunması ve çok eski dönemlere ait olması açısından bu eserler önem taşımaktadırlar.

Günümüze ulaşmış yazılı ve sözlü kaynaklara baktığımızda, Korkut büyük Bilgedir. Geleceği görebilme yeteneğine sahip olan Şaman, büyük bir kuyşi¹, hastalara yardım eden şifacı, jirau², halk danışmanı, ölümle savaşmış kahraman, vezir ve İslam alimi olarak karşımıza çıkar.

Fakat bu verileri sosyal olaylarla, tarihsel aşamalardaki siyasi değişimlerle bağdaştırırsak ve halkın zihnindeki gerçek bir tarihsel insan kavramını genişletirsek, o zaman belirli bir fikir birliğine varabiliriz.

Dede Korkut kitabının Dresden nüshasındaki giriş bölümünde besmeleden sonra Peygamber zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata adında bir erin ortaya çıktığı, bu Korkut Ata'nın Oğuz halkının zor dönemlerinde yardımcı olan ve gaipten türlü haberler veren birisi olduğu belirtilmiştir. Buradaki gaipten türlü haberler veren birisi olduğundan bahsedilmesi, Dede Korkut hakkındaki asırlardır söylenen efsanelerin altında saklanan gerçekleri doğrulamaktadır ve onların sadece hayal ürünü olarak görülme şüphesini ortadan kaldırmaktadır. Reşidüddin, Camiü't-tevarih'inde Korkut'un, Oğuz Padişahlarının onuncu neslinden olan Kayu İnal'ın yanında vezir olarak yer aldığını belirtmektedir. Korkut ismi ile karşılaştığımız tüm yazılı kaynaklarda onun ismi Oğuz Kağanlarının veya Oğuzlar tarihinde önemli olan figürlerin isimleriyle esas alınması da ilgi çekicidir. Reşidüddin ile Ebü'l Gazi'nin yazılarında Korkut'un 295 yaşa geldiğinden bahsedilmektedir (Kononov 1988: 57).

¹ Kopuz müzik aletini çalma yeteneğine sahip kimseye denilir.

² Ozan.

Halk rivayetlerine göre Korkut Ata'yı aydın, berrak gözlü bir dev kızı doğurmuştur. Boyu 60 arşındır. Korkut Ata hakkındaki halk rivayetlerinin sayı olarak fazlalığından dolayı hayatı hakkında önümüze farklı tartışmalı konular çıktığını görebiliyoruz. Bir halk rivayetine göre Korkut 100 yıl yaşamıştır. Siriderya nehrinin sol yakasında kurulmuş bir Kazak obasında yaşadığını ve nehrin ikinci tarafında da “Korkut Ata” mezarı olarak adlandırılmış bir mezarın var olduğu bilinmektedir. Korkut Ata'nın ölümü ile ilgili Kazaklar arasında yaygın olan menkıbeye göre yirmi yaşında aklar giymiş bazı yaratıklar ona kırk yıl yaşayacağından haber vermiş, onun üzerine Korkut da ölümsüzlük istemeye karar vermiş. Karşılığını arzu etmeden hastalara yardım ettiği için ve iyilik yapmaya hevesli biri olduğu için Allah katında makbule geçmiş ve bir gün uykuda iken Allah ona, “Ölümü kendin arzu etmedikçe ölmeyeceksin” demiştir (Gökyay 1973: 211).

Alman imparatorunun Moskova ve İran elçisi Adam Olearius, 1638 yılında “İmam Korkut” diye andığı Dede Korkutun Derbend yakınlarında bulunan mezarını görmüş ve anlatmıştır. İran ve Dağıstan Tatarları arasındaki sınırı belirleyen küçük bir ırmağın kenarında bulunan mezar, kaya içine oyulmuş büyük bir mağara şeklinde olup tabutu dört tahtadan yapılmıştır. Oradaki rivayete göre Korkut Salur Kazan'ın taraftarıdır. Putperest Lezgiler'i İslam'a davet etmek için oraya gitmiş ancak Lezgiler onu öldürmüşlerdir (Gökyay 1973: 9).

1.2.Dede Korkut'un İsmi Hakkında

Korkut adının geçtiği tarihi kaynaklara bakılınca ad sade Korkut olarak zikredilmediği zaman, bunun Doğu Türkçesinde Korkut Ata şeklinde geçtiği, Batı Türkçesinde Korkut Ata veya Dede Korkut şekillerinde kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan Dede Korkut adını kullanan kaynakların, bugün elde bulunan Dede Korkut hikayelerinin ve bu hikayelere dayanan rivayetlerin etkisi altında kaldığına kolayca hükümlenabilir.

Kahramanımızın adı tarihi kaynaklarda şu şekillerde geçmektedir: Reşidüddin'in Câmîü't-tevârih'inde Korkut, Nevaî'nin Neşâimü'l-mahabbesinde Korkut Ata, Şecere-i Terâkime'de Korkut veya Korkut Ata, Târih-i Dost Sultan'da Korkut, buna karşılık Yazıcıoğlu'nun Selçuknâme'sinde Korkut Ata, Topkapı Sarayı Oğuzname'sinde Dede Korkut, Câm-i Cem-âyin'de Korkut Ata ve Dede Korkut, Atalar Sözi kitabında Dede Korkut, Bayburtlu Osman'ın tarihinde Dede Korkut, Edirneli Ruhî ve Müneccimbaşı tarihlerinde Korkut Ata.

Asıl Dede Korkut kitabına gelince, eserin Dresden nüshasında ad 4 defa Korkut Ata, 29 defa Dede Korkut, 21 defa Dedem Korkut, 18 defa yalnız Dede, 1 defa da Dede Sultan şeklinde geçmektedir (Ergin 2018:2).

Efsanelere göre annesi Korkut'u doğururken ansızın hava değişimi olmuş, sert bir rüzgâr esmeye başlamış. Etraftaki herkesi korkuya ve endişeye kaptırdığı için ismini Korkut koymuşlardır. İkinci bir efsaneye göre ana karnından gövdesinin yukarı tarafı kutu şeklinde bir çocuk doğmuş. Etraftakiler korkup dışarı kaçmışlar bir tek annesi kalmış yanında. Az sonra ağladığında çocuk sesini duyunca içeri girmişler. Herkesi korkuttuğu için ismini Korkut olarak vermişlerdir (Zhubanov 1975: 253). Çocuk doğduğunda ismini yüz, vücut şekline göre ya da hava durumuna bakarak değerlendirmek Kazak Kültüründe yaygındır. Böyle bir olay Reşidüddin'in Korkut hakkındaki yazılarında da kaydedilmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz Kayu İnal Kağan'ın uzun süredir çocuğu olmamış ama daha sonra karısı hamileyken kendisi vefat ediyor. Bayat'dan çıkan Korkut çocuğun ismini Tuman (Duman, sis) koymuş. Fakat Kağan Sarayındakiler³ bu isim karanlık, kötülük anlamını ifade ettiği için karşı çıkmışlar. Korkut: "Sisli hava kötülüğü ifade eder ama o sisler, otların uzamasında ve renklenmesinde etkilidir. Bu çocuğun babası öldüğü için etrafımıza sis çökmüş bir haldeyiz. Ama bu çocuk etrafımızı renklendirir. Her şey geçicidir, güneş doğar karanlığı yok eder. O yüzden de bu çocuğa o isim yakışır demiştir (Reşidüddin 1972: 55).

Dede Korkut kitabının Dresden nüshasındaki "Dirse Han Oğlu Buğaç Han" hakkındaki destanda ise, çocuk doğduğundan sonra birden ismi sahibi olamıyordu. O devirde çocuğa hakketmeyince isim verilmiyordu. Buğaç alana çıkarak bir boğayı öldürüyor. Korkut bu olaydan sonra ilk gösterdiği cesurluğu ve kahramanlığı için çocuğun ismini anında verir (Ergin 2018: 81-83). Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek hakkındaki üçüncü destanında da Bamsının ismini ilk kahramanlığından sonra Korkut verir:

Ünüm aña sözüm dinle Pay Püre Big	Sesimi dinle, sözümü anla Pay Püre Beg
Allah Ta'ala saña bir oğul virmiş tuta virsün	Allah Te'ala sana bir oğulan vermiş tutu
Ağ sancak götürende Müslümanlar arhası olsun	Ak sancak kaldırıncı Müslümanlar arkası olsun
Karşu yatan kara karlu tağlardan aşar olsa	Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsa
Allahb Tağala senüñ oğluna aşut virsün	Allah Ta'ala senin oğluna aşıt versin

³ Saray, kağan'ın mekanı (Topkapı sarayı gibi kullanılışı).

Kanlı kanlı sulardan kiçer olsa kiçüt virsün

Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versim

Kalabalık kafire girende

Kalabalık kafire girince

Allah Tağala senüñ oğluna fırsat virsün

Allah Ta'ala senin oğluna fırsat versin

Sen oğlunu Bamsam diyü ohşarsın

Sen oğlunu Bamsan diye okşarsın

Bunuñ adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun

Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun

Adını ben virdüm yaşını Allah virsün

İsmi ben verdim, yaşını Tanrı versin (Ergin 2018: 121)

Buna benzer olay sekizinci destanda da yer alır. Aruz'un çocuğu kaybolmuştu. Çocuğu mağarada bir Aslan emzirerek büyütür. Atın kanıyla beslenerek hayatını sürdürüyordu sonrasında. Korkut çocuğu insanlar arasına sokar ve ismini verir:

“Dedem Korkut geldi aydur: Oğlanum sen insansın, hayvan-ile musahib olmagil, gel yahşı at bin, yahşı yiğitler-ile eş yort didi. Ulu kardaşun adı Kıyan Selçükdür, senün adun Basat olsun, adunı men virdüm yaşını Allah virsün didi” (Dedem Korkut gelmiş söylemiş: Oğlanım, sen insansın, hayvanlarla bağlantı kurma. Gel güzel ata bin, iyi yiğitlerle beraber ol. Büyük kardeşinin ismi Kıyan Selçük olsun, senin ismin Basat olsun, ismini ben verdimi yaşını Tanrı versin demiş).

İnsan ismini kendi özelliklerine göre değerlendirmek ya da isim anlamına göre insanı değerlendirmek, halk kültürüne ait bir nitelik olarak bilinmekte. Dede Korkut'a Korkut isminin verilmesi nedenleri hakkında ya da ismin asıl kökeni hakkında çeşitli fikirler vardır. Azerbaycanlı Araştırmacı Zhamshidov, XI. Yüzyıldaki Alman yazarı Georg Moritz Ebers'in kitabındaki Mısırlıların Güneş Tanrısı olarak adlandırılan “Gor”, “Gora” ismiyle bağdaştırmaya çalışmıştır. Ona göre Korkut sözcüğünün kökeni “kor”, “gor” kelimesine dayanmaktadır (Şamşidov 1977: 71).

Konıratbayev ise, “Korkud” sözcüğünün “Hor” ve “Hut” şeklinde iki kelimedenden oluştuğunu savunmaktadır. “Hor” – Türk kavimlerinin ismiyle bağlantılı (“Hoi-hor” Uygur boyları), “Hut” kelimesi ise Orhun yazıtlarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu ikinci kelimeyle oluşmuş Sibiryaya kavimleri isimlerinin olduğunu da öne sürmektedir (Yakut, İrkut, Surgut, Barkut vs.). Anlamsal olarak ise, “Kuttu adam” ya da “Kut getiren insan” (Kut, bereket ya da iyilik anlamlarını taşır) şekline dayandırmakta. Buradaki “Hor” kelimesinin “insan” anlamına geldiğini de belirtmektedir (Konıratbayev 1991: 90).

Buna ek olarak Kazak araştırmacısı Duysenov, IX. Yüzyıldaki Uygurların Udhor⁴ ve Hudhor⁵ olarak ikiye ayrıldığını söyler ve anlamının “Hor kavminden gelen kutlu (iyilik getiren) insan” şeklinde olduğunu belirtir (Duysenov 1992: 126).

Seyit Kaskabasov, kelimenin “Kor” ve “Kut” şeklindeki iki sözcükten oluştuğunu ve “Kor” Eski Türk dilinde “Hiçbir suçu yokken zarar görmek”, “Kut” ise “bereket, kut” şekillerinde olduğunu, “Zarar gören Kut” anlamına geldiğini bildirir (Kaskabasov: 98).

“Kör” (gör) kelimesinin 1. “Görmek” 2. “Mezar” 3. (Çince) “Yüce Padişah” anlamları vardır. Margulan, Korkut isminin mezarla bağlantılı anlamdan gelme ihtimalinin yüksek olduğunu belirtir (Margulan: 188). Bazı Azerbaycan Halk efsanelerinde Köroğlu’nun babası Korkut olarak gösterilmesi (Kör (mezar) – Oğlu) bu fikri kısmen doğrulamaktadır. Bu nedenle, ilk olarak Gurgut, Gorgud, Gorgud, Korhut, Korgud şekillerinde değişime uğramış olması muhtemeldir. Halen Azerice’de Gorgud ve Türkmenlerde Görküt olarak adlandırılmaktadır.

Halk arasında Korkut isminin ikinci parçasında yer alan “Kut” sözcüğünün daha geniş bir anlamı yaygındır. Kut, insana koruyucu meleklerin ya da koruyucu güçlerin sayesinde gelir, insan gövdesine onların yardımıyla yerleşir. Bu kelimenin “Kutsallık” olarak algılanması bu inançtan kaynaklıdır. Aşırı korkuya ya da şaşkınlığı kapılmış birisine “Kutı kaçmış” deyimini kullanılır Kazakçada. Çünkü halk, koruyucu güçlerin verdiği Kut’u geri alabileceğine de inanıyordu. Halk inancına göre “Kut”, nefes gibi uçmak, konmak, gitmek, gelmek ve göze görünmeme özelliklerine sahip bir canavardır. Olun gelip gelmemesini sağlayan ikinci dünya varlıklarıdır, Korkut ise o Kut’un bu dünyada, insanların yanında kalmasını sağlamak isteyen koruyucusudur. Onun, insanlara sonsuz bir hayatta yaşama şansını sağlama isteğinin temeli budur. Korkut hakkındaki efsaneler bunların delaletidir. O efsaneler Korkut isminin anlamını böylece açıklamamızı sağlamaktadırlar. Buradaki açıklayıcı kavramlardan önemli olanı mutluluk ve hayat. Kut’un gücü öbür dünyaya ait güçler tarafından verildiyse bile, insan için bu dünyanın kaynağı, bu dünyadaki yaşam dokusudur. Korkut felsefesine göre yaşam mücadelesinin özü budur.

Korkut’un ismi Kazak Halk Kültüründeki efsanelerle mitlerde Korkut veya Korkut Ata, Korkut Dede, Korkut auliye (aziz), Korkut baqsı (cadı) biçimleri ile bilinmektedir.

⁴ “Ud” – inek anlamını verir. “Udho” – yerleşik nüfus.

⁵ “hudhor” – göçebe anlamını verir.

1.3. Dede Korkut Konusu Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yaklaşık iki asırdır Dede Korkut üzerinde Türk asıllı ve yabancı Türkologlar çalışarak çeşitli araştırmalarını ortaya koymuşlardır. Dede Korkut hikâyeleri, destan döneminin hatıralarını yansıtan, gerek içerik gerekse dil ve üslup özellikleri bakımından Türkçenin şaheserleri arasında yerini daima koruyan değerli eserlerdendir. Eserin özgün adı “Kitab-ı Dede Korkut alâ Taife-i Oğuzan” (Oğuzların Diliyle Dede Korkut Kitabı). On iki hikâyeden ve bir mukaddimeden oluşan Dresden nüshasındaki bu eserde, Türklerin bir yandan İslam öncesi hayatları anlatılırken diğer yandan Müslümanlığı kabul etmiş toplumun İslam’a ait unsurlara yaklaşımı aktarılır. Kahramanlık, yiğitlik, boylar arasındaki mücadeleler, aşk, aile birliği eserin temel konularını oluşturmaktadır. Hikayelerde Oğuzların savaşları, doğaüstü yaratıklarla yapılan mücadeleler, bunlara karşı yiğitler, sevgililerin hayatı gibi unsurlar konu edinilmiştir. Bunlar Oğuzların yaşama biçimlerini, değer yargılarını, yeme içme kültürlerini, inançlarını, törelerini öğrenebildiğimiz birer kaynak durumundadır. Türk aile yapısı, aile bağları, ailenin kutsallığı eserde yer tutan diğer konulardır. Eser, eski Türk geleneklerinden de izler taşımaktadır.

Hikayelere göre Dede Korkut; dünyayı, uzlaştırma ve Allah’ın emrine göre düzeltme duygusuyla seven biridir. Çevresindekilere kin ve nefretle değil; hoşgörü ve sevgiyle yaklaşan bir bilgedir. Eser, on beşinci asırda yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçiren kişi ile anlatıcı aynı kişi değildir. Bu eseri yazıya geçiren kişi, muhtemelen sözlü anlatım geleneğini çok iyi bilen birisidir. Destan ya da hikâyeler, üçüncü kişinin ağzından, düz anlatımla söylenmekte ama yer yer gelişmemiş dörtlüklere yer verilmektedir. Dede Korkut hikâyeleri, bazı araştırmacılara göre farklı zamanlarda oluşan halk hikâyelerinin bir araya getirilmiş biçimi, bazılarına göre de bütünü kaybolmuş eski bir Türk destanının parçalarıdır. Kimliğini bilmediğimiz bir kişi tarafından yazıya geçirildiği düşünülen Dede Korkut hikâyelerinin iki el yazma kopyası bize önceden tanınmıştır. Bunlardan biri, Almanya’da Dresden kütüphanesinde kayıtlı olan nüshadır. Burada on iki hikâye vardır. Diğerleri de Vatikan kütüphanesinde yer almaktadır. Burada da altı hikâye mevcuttur. Bu iki nüsha, Dede Korkut kitabının önemli destanlarının bulunduğu nüshalar olarak bilinmektedir.

Dresden Kraliyet Müzesinde Henricus Orthobius Fleischer tarafından bulunan ve “Dresden Nüshası” olarak adlandırılan kitap Türkiye’de, Azerbaycan’da, Kazakistan’da ve Türkmenistan’da yapılan çalışmalara kaynak oluşturmuştur. 1815 yılında Heinrich von F. Diez,

Dresden Nüshası'nın kopyasını çıkarıp Berlin Kütüphanesine -Berlin Nüshası olarak bilinir-bırakırken; aynı dönemde yayımladığı “Atasözleri” kitabında da “Tepegöz” boyunun Almanca çevirisine yer vererek ayrıca yayımladığı bir makale ile de dünyaya duyurmuştur. 1859 yılında Theoder Nöldeke (1859) Dresden nüshası üzerinde çeviri denemesi yapmış ise de birçok yerini anlayamadığı için yayımlayamamıştır (Veren 2017: 43). Türkiye’de ilk olarak 1916 yılında Kilisli Muallim Rıfat (Bilge) tarafından Berlin Nüshasının fotoğraflarından tercüme ederek yayımlanmıştır. 1938 yılında da Orhan Şaik Gökyay, Kilisli’nin metnini Türkiye Türkçesine tercüme etmiştir. Ettore Rossi ise 1950 yılında bulunduğu Vatikan Nüshası’nı 1952 yılında İtalyanca olarak yayımlamıştır. Muharrem Ergin de 1958 yılında Dresden ve Vatikan Nüshaları’nı birlikte inceleyerek bilimsel olarak kabul edilen çalışmayı yayımladığı bilinmektedir. Dresden nüshasında yer almakta olan destanlar aşağıdaki gibidir:

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu
2. Salur Kazan’ın Evi Yağmalanması Boyu
3. Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyu
4. Kazan Bey Oğlu Uruz’un Tutsak Olması Boyu
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu
6. Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Boyu
7. Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu
8. Basat’ın Tepegöz’ü Öldürmesi Boyu
9. Begin Oğlu Ermen Boyu
10. Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu
11. Salur Kazanın Tutsak Olup Oğlu Uruz’un Çıkarması Boyu
12. İç Oğuz’a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü hakkındaki destan.

Vatikan nüshası “Hikâyet-i Oğuznâme, Kazan Beğ ve Gayrı” Vatikan Kütüphanesi Türkçe kısmında 102 numarada kayıtlıdır. Nüshadaki Destanlar ve Boylar:

1. Hikâyet-i Han Oğlu Boğaç Han

2. Hikayet-i Bamsı Beyrek Boz Atlı

3. Hikayet-i Salur Kazan'ın Evi Yağmalandıgudur

4. Hikayet-i Kazan Begün Oğlu Uruz Han Dutsak Olduğudur

5. Hikayet-i Kazılık Koca Oğlu Yegenek Bey

6. Hikayet-i Taş Oğuz İç Oğuz'a Asi Olup Beyrek Vefatı'dır (Ergin 1998). Dede Korkut Kitabı üzerine bugüne kadar tez, makale ve kitap olarak 1638'den fazla miktarda çalışma yayımlanmıştır (Veren 2017: 43-44).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAZAK TÜRKLERİNDE DEDE KORKUT

2.1. Kazakistan'daki Korkut Ata Çalışmaları

Kazakistan, Orta Asya, Kafkaz, Anadolu Topraklarına ait olarak bilinen “Dede Korkut Kitabı” bulunduktan sonra Dresden ve Vatikan nüshalarının dünya bilginleri tarafından ilgi çekmeye başlaması, bu kitap üzerinde çeşitli çalışmaların yapılmasını sağladı. Kazakistan’da ilk olarak 1940 yılında Konıratbayev tarafından, Korkut Ata Kitabının Kazak Edebiyatı ve Kazak kültürü ile bağları hakkındaki makalesi hazırlanmıştı. Sovyetler Birliğindeki Kazak-Sovyet Dil ve Edebiyat Enstitüsünün tasarlamakta olduğu “Kazak Edebiyatının Tarihi” isimli baskının 2.kitabında yer alırken, o dönemki komunist partisinin etkisi ile kitap basılmamıştı. Ancak Konıratbayev 1960 yıllarında bu konuya tekrar dönüyor ve “Kitab-i Korkut ve Kazakların Epik Destanları” başlığı altındaki araştırmasını makale şeklinde “Vestnik” (Haberci) dergisine yolluyor ve makalenin yayımlanmasını da sağlamıştı. Bir süre sonra 1970’li yılların başlangıcında eserin ilk Kazakça aktarma metnini de Konıratbayev hazırlamıştı. Büyük bilim insanı Konıratbayev’in bu çalışmaları ile çabaları, eser’in ancak 1986 yılında kitap olarak basılmasını sağlamıştır. Ama kendisi o günü göremeden aynı yıl hayatını kaybetmiş.

Korkut, Orta Çağ insanlık tarihinde seçkin yeriyle, bilgelik öğretileriyle bilinen büyük bir efsanedir. Tüm Türk Dünyasına ortak olan felsefi maneviyatın kaynağı ve lakin bir parçası olarak bilinmektedir. Korkut hakkındaki efsaneler Kazak bozkırlarında önemli bir yere sahiptir. Korkutun Kopuz’da çaldığı eserleri ise, sanat dünyasının büyük bir kazancı olarak tanımlandı. Siriderya’nın Cankent şehrinde doğduğu bilinmektedir. Ancak Korkut’un nerede doğduğu ve mezarının nerede olduğu hakkındaki fikirler hala tartışmalı. Anadolu’da, Azerbaycan’da ve Kazakistan’da olmak üzere Korkut’a ait olarak bilinen üç tane mezar vardır. Etnik kimliğimizle ilgili önemli insanlardan biri Korkut’tur. Onun hayatının teorik ve metafizik düzeyde yeterince incelenmesi kültürel açıdan önem taşımaktadır. Her tarihsel dönemin insanla dünya arasındaki ilişkide kendine özgü görevleri ve kavramları var. Tarihsel bir figür ve mitolojik fenomen olan Korkut, kendisi hakkındaki karmaşık felsefe sorunlarını gelecek nesle bırakmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını elde ettiğinde itibaren, manevi bilimler alanına, kendi geçmişine, tarihsel ve ideolojik Türk kültürüne bilimsel analiz olarak radikal bir atılım yaptı. Aynı zamanda yeni manevi değerleri keşfetmeye de el atmış durumdadır. “Kültürel Miras” programı içerisinde “Korkut Ata” kitabındaki 12 destandan alıntılar yapılarak onların ayrı ayrı analize edilerek yayınlanması, Dede Korkut’un çeşitli yönlerini tanımlayan makalelerle çalışmaların yapılması,

genel Türk kültürü açısından önem taşımaktadır. Geçmiş tarihimize, etnik kimliğimize, kültürel kimliğimize saygı duyulmaya, önem verilmeye başlaması, etno-medeni servetimizin yüceltilmesinin tezahürü olarak değerlendirilir.

Korkut hakkında Kazakistan'daki akademik çalışmaların başlangıcı olarak Şokan Ualikhanov'u (1835-1865) gösterebiliriz. XIX. Yüzyılda yaptığı çalışmalarda, o Korkut'un "Kazaklara Kopuz çalmayı öğreten ilk şaman" olduğunu belirtir. Kazakistan'da geçen yüzyıldaki Rus Bilim insanları tarafından yapılmış çalışmalardan en önemlisi Bartold'a aittir. Bartold "Kitabı Dedem Korkut" eserindeki Korkut ile Kazak bozkırlarında yaşayan Bilge Korkut'un aynı şahıslar olduğunu belirtir. "Dedem Korku" kitabının Rusça çevirisini yapan da Bartold idi. Korkut sadece Türk Kavimlerinin birliğini sağlayan bilgin değil, esasen Türklük kültürün yaşantısını sürdüren felsefecidir. Ölümünden kaçmakta olan Korkut felsefesinin temelini Şumerlerdeki Gilgameş'e benzeten araştırmacılar da vardı. Geçen Yüzyıldaki Kazak yazarı Mukhtar Auezov ise, kendi makalesinde Korkut efsanesini Yunanlılara kutsal alevi saklı olarak getiren Prometheus ile esas inceler.

Korkut'la bağlantılı efsanelerle sözlü kaynakların toplanması, kaydedilmesi ve incelenmesinin Kazakistanda da belli bir tarihi vardır. XIX. Yüzyılda bozkır etnografyasını, tarihini, folklor hazinesini araştırma işlerine sıkı el atılmıştı.

Araştırmadaki konu ile amacın çeşitli olmasına rağmen, yazılı kaynaklarla geçen yüzyılların biçimleri ile Korkut hakkındaki vergilerin bir bütün şekle dönüşmesi sağlanmıştır. Çalışmaların hazırlanma aşamasında Korkut hakkındaki dünya merkezli çalışmalar da esas alınmaktadır.

Dede Korkut hakkındaki efsanelerle mitlerin hepsi sözlü kaynaktan geldiği bellidir. "Dede Korkut Kitabı" bile ilk olarak halk arasında sözlü bir şekilde yayılmış, sonrasında kağıda basılmıştır. Korkut'u tanımak için sözlü kaynaklardaki efsanelerin katkısı da büyük olduğu için, Kazakistan'daki çalışmalar o şekilde ilerlemektedir.

Tanınmış Kazak bilim adamı Alkei Margulan, Türk ve Azerbaycanlı bilim adamlarının Korkut imajını tanımlama ve arşivini gelecek nesillere açıklama konusundaki çalışmalarını takdir ediyor (Korkut Ata Ansiklopedik Koleksiyonu 1999: 799).

Dresden'de bulunan "Kitabı Dede Korkut" eseri, Türkçe İlk öğretmen Rıfat tarafından, İstanbul Üniversitesi'nde profesör olan Orhan-Shaik Gökyay tarafından yeniden basılmıştı. Vatikan ve Dresden versiyonlarını eşit olarak yeniden basmış olan Muharem Ergin'di. Onlarla

birlikte edebi bilginler İlkhan Batgoz ile P.N. Baratau katkıda bulunmuşlardır. Elbette, kültürel bir kalıntı olarak yazılı edebiyat önem taşımaktadır.

Tarihsel olarak sadece Avrasya bölgesindeki sosyal ve ekonomik bağlar değil, daha çok Türk halkları dünya görüşü diyalogları, uyum etnik gruplar arasındaki bağlar manevi karşılıklı çalışmaları güçlendirmesi lazım, karşılıklı değerlerde manevi köprülerin kurulması önemlidir.

Kazak şamanizminin gizemini çözmeye çalışan Kazak bilim adamı Şokan Ualikhanov, Kitab-i Korkut'ı esas alarak çalışmıştır.

Kazak Bilginlerinin dışında, Kazakistan Topraklarında derleme yaparak bu konu üzerine çalışan birçok Rus araştırmacıları da vardır. Onların arasında geçen yüzyılın önde gelen oryantalistleri Barthold, Zhirmunsky, Divaev, Korogly, vb. gibi birçok uzmanların eserleri seçilebilir.

“Korkut Ata” kitabını Konıratbayev, şecere çerçevesine göre üç aşamada inceliyor:

1) Oğuz-Kıpçak milletinin örgütlenme dönemini anlatan destanlar. Bunlar arasında "Bamsi-Bairak", "Dirse Han Oğlu Bukaş Batyr", "Kan Torali", "Domrul" ve kısmen "Bisat" sayılabilir. Selçuklu bir kızla evlenen Kan Torali, Türkmen.

2) Türkmen ve Peçen kabileleri arasında 34 yıldır uzanan boşluğu tanımlayan destanlar. Buna “Kazan oğlu Oraz”, Oraz, Ekrek, Sekrek, Imran hakkındaki üç destan. Uşan Oğuz'un oğulları Ekrek (Igenek) ve Sekrek isimliydi, Kazan'ın Almuş'a tabi olan eşi Burlu Sulu'dan doğdular. Fakat daha sonra Türkmen topraklarını bulan Kazan'ın kahramanları olarak tanımlanırlar.

3) Oğuz-Kıpçak milletinin dağılmasıyla ilgili destanlar.

Sık sık iç Oğuzlara karşı Dış Oğuzların ayaklanması olayları. Aruz (12), Kazan Kıpçakları tarafından emanet edilen bir üvey çocuktur. Ancak ona olan ayrımcılık, Bisat, Domrul, Imran ve Bukaş şarkılarında mevcuttur. Son şarkıda Kıpçaklar Kazan tarafında Bamsi-Bayrak'ı öldürüyor. Aruz ise Kazan tarafından öldürüldü. 1043'ten sonra Kıpçaklar Seilhanlıları ve Türkmenleri Siriderya'dan sürüklemişlerdir. Cankent Han Şah Malik ve oğlu Ali, Batı Türkmen kabileleri tarafından öldürüldü. Adı hala "Şora Batyr" dest anında geçmektedir. Bu batı kabileleri onları Kıpçak hanları diye adlandırıyorlardı (Konıratbayev, Baidildayev 1986: 128). Türk Kavimlerinin arasındaki tartışmaların sonucunda onların birbirinden ayrı düştüğü bellidir. Topraklar ve servet için topluluklar arasındaki anlaşmazlıklar, tüm etnik gruplara tarihsel süreçlerde yansıdığı ve bu da tarih sahnesine yeni kahramanların çıkmasına yol açmıştır. Halk rekabetinin, toplumun yaşamsal çıkarlarını teşvik etmek için, her şeyden önce, yaşamın büyük ve temel değerinin önemini geri ittiği zamanlar olmuştur. Bu yüzden Savaşlar ve çatışmalar insanlık tarihine sürekli değişiklikler getirmekteydi.

İbraev kendi çalışmasında, Dede Korkut Kitabında yer alan destanların kağıda geçme aşamasındaki karşılaşması ihtimallik gösteren problemlerden bahsetmektedir. Bu kitap ya yazılmıştır bir kişi tarafından, yada kendisinden önceki bir kitabın tekrardan basılmış biçimindedir şeklinde yorumlar. Destanlar şarkı şeklinde söylendiği için, kağıda geçirme aşamasında kafiyelerinin bozulup bozulmama ihtimalini öğrenmek için, Kazak Halk edebiyatındaki diğer epik destanlarla biçimsel olarak ayrıntılarını incelemiştir (Korkut Ata Ensiklopediyası: 21).

Abdumalik Nisanbayev'in bilimsel rehberliğinde oluşturulmuş Kazakça ve Rusça dillerinde yayımlanan "Korkut Ata" ansiklopedik koleksiyonu bağımsız Kazakistan tarihindeki en önemli kazançlardan biridir. Etnik bilincin aktif olarak kurulmasına, bir çok endişe yaratan konuların açıklanmasına önemli bir katkıda bulunduğu bilinmektedir.

Bununla birlikte, Korkut'ın ülkedeki mirasının tarihsel araştırma, dil ve etno-edebi özellikler, etnokültürel geleneklerin zenginleştirilmesi açısından sınıflandırıldığı belirtilmelidir. Ancak, ülkemizde şimdiye kadar, birkaç eser dışında, felsefi açıdan yeterince kapsamlı bir bilimsel çalışma yapılmamıştır.

Kazak maneviyatının tarihsel oluşumunda on iki tarihsel olay Bir dönem içerisinde gerçekleştiği bilinmektedir. Nazarbayev, "Tarihin Dalgalarında" adlı kitabında bunu açıkça ortaya çıkarır. Gerçekten de, Türk zihniyeti, insanoğlunun dünyaya karşı tutumunda, dünyadaki antropolojik konumun gündeminde uzun zamandır önemli bir öncelik olan insani, metafiziktir. Korkut Ata imgesi tüm Türk dünyası için doğdu. Yüzyılların derinliklerinden gelen tarihsel bilinç için manevi miras açısından önemlidir. Açıkçası, bu problem felsefi çalışmanın doğasında karmaşık bir olgudur. Aynı zamanda Korkut'ın dünyada olup olmadığı konusunda bazı tartışmalar var. Korkut'ın kişiliğinin sürekli bir araştırma konusu olduğu açıktır. "Korkut şu anda dünya düzeyinde çalışıyor. Gelecekte, sadece hayatta olup olmadığını değil, aynı zamanda şarkılarının sanatsal özelliklerini de incelemeye devam edilmelidir. Bu, genel olarak, eski Türk halklarının ortak kültürü ve mirasıdır.

Şu anki manevi entegrasyon probleminin bir anıtıdır (İbraev 2011: 15). Tabii ki, Türk araştırmaları alanındaki kapsamlı araştırmasıyla bilinen uzmanın, tarihsel figürlerin manevi mirasının sadece bireysel vatandaşlar ve halklar için değil, aynı zamanda insanlığı birleştirilen ve birleştiren manevi bir hazineyi hatırlatmaya çalışmak için derin bir stratejik amacı vardır. Biz öyle düşünürüz. Korkut imajının küresel düzeyde, genel olarak Türk araştırmacılar arasında ve ulusal alandaki çağdaşlarımız arasında araştırmacıların çalışmalarında analiz edildiği bilinmektedir.

Türkler ve Azeriler 1999 yılında Korkut'un 1300. Yıldönümünü kutladılar, birçok kitap yazıldı ve festivaller düzenlendi. Ülkemizde, geçen yüzyılın ikinci yarısından bu yana,

bağlantılı düzeyler kurulma üzerindedir. Araştırmacılar Korkut Ata'nın tarihini incelemiş ve Korkut'un görünüşünü Kazak Korkut, Kitabı Korkut, Tarihsel Korkut olarak sınıflandırmış olsa bile, bilim adamlarımızın tarih katmanlarını derinleştiriyor.

Geçmiş Gerçeğe daha yakın, gerçek medeniyet tarihini anlamak, incelemek için büyük çabaların sonucu olarak düşünülebilir (Muhtarovich 1997: 68).

Kazak halkı arasında yaygın ve derin kökleri var. Mevcut gelenek sözlü edebiyat geleneğidir. Korkut'un Kazak kamuoyunun gelişimi üzerindeki etkisine gelince, sadece "Korkut Ata Kitabı" nda değil, aynı zamanda sözlü edebiyattaki efsanevi karakterler, kobyzdyk kuis ve ilahlarının atası, ölüm dehası, şamanların kutsal ruhu ile yazılmıştır. Seisen Muhtarovich'in dediği gibi, her ikisinden de türetilen tarihi Korkut olan Kazak Korkut'tan çıkmamız gerekiyor. Kazak halkı oyunu geliştirmek gerekiyor. Böylece Korkut, Kazak kamuoyunun gelişimini etkileyen tarihsel bir Korkut'tur. Bu Korkut devam ediyor ve etkisi Kazak'ta o kadar derinden kökleşmiş ki, anlaşılmasa Kazak düşüncesiyle örtüştüğü için bilimsel olarak analiz edilmesi zor. Korkut'un Kazak oyunundaki yerini belirlemek için "Korkut "Babalar Kitabı" nı almalı ve daha sonraki Kazak düşüncesinin sorunları ile karşılaştırmalıyız. Ancak o zaman efsanevi Korkut ve Korkut kitabını birleştirerek tarihsel bir Korkut kişiliğini yaratabiliriz.

Korkut'un manevi, felsefi mirasına gelince, yüzeyinin doğru açılması ve bunun için yeni bir metodoloji ile bağlantı kurmak önemlidir. Tarihsel süreçte bizden uzak bir kişi daha sonraki sosyal düşüncenin gelişim süreci üzerindeki etkisini ayırt etmek için, o dönemi zamanımızla birleştirebilecek araştırma yöntemleri bulup uygulayabiliriz. Yani, metodoloji bu tür araştırmalar için önemli bir araçtır. Korkut'u bir şaman, kopuz çalan müzisyen, şair olarak bilinen bilge, büyük düşünen filozof olarak tanımlamak kolay değildir, çünkü Korkut Ata'nın sözlü ve yazılı edebiyatla karakterize edilen dini, mitolojik, doğal-felsefi, ideolojik özellikleridir. Çünkü atalarımızın bilgeliği felsefe onusu olan Korkut Ata'yı dünyayı düşünen biri olarak tanıtmamızın zamanı gelmiştir. Bu alanda çok şey yapıldı. Örneğin, Şamanizm fenomenine hakim olan ve Korkut Ata'nın kopuz kuyelerini ve şamanizm geleneklerini sürdüren Koilybay, Shakar, Berikbol, Molykbay ve Ykylas gibi ünlü şamanlar, kopuz fetişizminin özünü ve kuy gizemini bugüne kadar sürdürdü (Antik Poeziya :). Korkut efsanelerini sistemleştiren Margulan, halkımızın dünya görüşündeki edebi, tarihi ve hatta ruhsal yerinin tanımına büyük katkıda bulundu. Akademisyen Muhtar Auezov onu şamanik dinin bir temsilcisi olarak tanıdı, ölümüne karşı mücadelenin felsefi özünü anladı, bir kader olduğunu formüle etti, dünya sahnesinde benzer görüntülerle karşılaştırdı ve Korkut Ata'yı sanatta ölümsüzlük ruhunu bulan bir düşünür buldu. Peder Korkut'ımızın bir bütün ve sosyal düşünce olarak çok yönlü ve çok

yönlü ve çok yönlü mirasının gelişimini etkilemeli, aynı zamanda sosyal süreci etkilemek için çeşitli bilim alanlarındaki başarıların felsefi sentezi için uygun yöntemleri kullanmalıyız. Kısacası bunlar: İlk ve en gerekli yöntem hermeneutik yöntemdir. Onun sayesinde "Korkut Ata Kitabı" nı analiz edebilir ve tarihsel dönemine uygun olarak anlayabiliriz. O zaman gerekli yaklaşım mitoloji yöntemidir. Bu şekilde, efsaneyi deşifre etmek için adımlar atıyoruz. Sonraki karşılaştırmalı (karşılaştırmalı) yaklaşım. Bu yöntemin yardımıyla, tarihi gerçeği, yani Korkut Ata'nın tarihsel kişiliğini belirliyoruz. Korkut Ata'nın yaşadığı dönem ile zamanımız arasındaki farkı, gerçek-tarihsel bir yaklaşımla karşılaştırmalı-tarihsel bir yaklaşımla, tüm Korkutnâme'nin senteziyle belirlersek

Bir doktrin oluşturmak ve bunu rasyonel olarak kamuoyununun gelişimine uygulamak mümkün olduğunu düşünüyorum. Korkut Kobyz oynadı, sanattaki yaratıcılığı Bu sadece bireyin Evren ve Gerçek'ten önceki müzikal yeteneğinin bir tezahürü değil, aynı zamanda insanın çok yönlü, evrensel doğasının bir yönünün bir ifadesidir ve böylece Evrendeki Yaşamın büyük değerinin yolunu açmaktadır.

Herkes için, bu hayattaki yaşam krallığının en uzunudur kalmak, insanoğlunun birbirlerine verdiği ruhu güçlendirmek

Birbirine bağlı birkaç niteliği yansıtmalıdır: birincisi, insanın ruhunu aydınlatan Aşk olgusudur ve ikincisi, her insanın bireyselliğini temsil eden Yaratıcılığıdır. Bu dünyaların yüzyıllar, tarihsel dönemler boyunca devam edecek ve kendi dini anlamları olan, insanlık tarihini birleştiren yaşamın temeli ile manevi bir çekirdeğe sahip olacağı açıktır. Bir insanın hangi toplumda veya tarihsel dönemde yaşarsa yaşasın, yukarıdaki değerleri atlayamayacağı açıktır. Ve şimdi, topluma sunulan pazarın yapay ve ultra-kırmızı değerleri ve kalıpları ile küreselleşme süreçlerinin günümüz gençliğinin zihinlerini işgal etmeye başlaması rahatsız edici.

Bu nedenle, bu dünyalar nihayetinde ulusun özünün parçalanması, tüm ideolojinin en ideolojik düzeyde dağıtılması ve genç kuşağın yavaş yavaş oluşması ve geliştirilmesi gereken gerçek maneviyat dünyasından yabancılaşmasıdır.

Korkut Ata rüyalarını ve vizyonlarını veren melekler onu evrensel kıldı Yaratıcılığı teşvik eder, dünyevi yeteneğini ortaya koyar, diğer insanlar için yeni yol açar. Hayatın zenginliği ile zenginlik kaynaklarını ve maddi değerlerini kendi üzerine toplamak için değil, kendi yeteneklerini dünyaya harcamak için çalışıyor. Bu, herhangi bir dini ahlakın kaynağı olabilecek bir konumdur. Bu nedenle, basit günlük hayatı, yaratıcı aktiviteleri çevre için harika bir yaşam, harika bir insan hayatı haline gelir. Bu nedenle Korkut hala Türk halkı tarafından saygı görüyor ve adı bir bilgelik modeli haline geldi. Genel olarak Korkut Ata'nın bilgeliğini

takip eden insanlar her yerde bulunabilir açıkça. Bununla birlikte, yaşamın tüm sırları hiçbir insanın kısa yaşamında tam olarak ortaya çıkmayacaktır. Bu nedenle, insanlar arasında diyalogda bir artış, bilgi alışverişi, fikirlerin yakınsaması vardır. Bu karmaşık konuyu bir insan olarak ele almaya ihtiyaç vardır.

Korkut'un her işi sadece bir performans değildi, her biri dünya ve yaşam sevgisinden doğan bir kalp atışıydı (niyet). Gerçekte yaratıcılığın ifadesi geleneksel anlamda sanat alanlarıyla sınırlı değildir, insan doğasının tüm alanlarını, sosyal dünyasını kapsar. Sadece hayatı sanat seviyesine yükselten bir kişi onu Yaşam seviyesine getirebilir. Ve yaşamın sadece doğal içgüdüsel bir ölçekte gelişmesi, onu yaşamdaki insanlık aleminden çıkarmaz. Hayatın her şeyden önce önemli bir değer olduğuna inanılmaktadır.

Durum ne olursa olsun, çevre ne olursa olsun, bir kişi hayatın kurbanı, bir köle olarak kalır. Bu nedenle, Dede Korkut'un toplum için gerekli olan dini vakıfların rasyonel çalışmasında, hem bireylerin yaratıcı çalışmalarını hem de ulusal fikri araştırmanın, toplumun herhangi bir sıradan üyesine yardımcı olacak manevi güç bulma arzusuyla motive edildiği açıktır.

2.2. "Dede Korkut" Kitabı ve Kazakların Dede Korkut Hakkındaki Jırları ⁶

Eski kültürün bir tanığı olan "Dede Korkut" ("Korkut Ata") kitabı, Türkçe konuşan halklarda ortak olan eski yazılı edebiyatın en değerli eserlerinden biridir. Bu eserin iki modern el yazması var. Biri Doğu Almanya, Dresden'deki kütüphanede, diğeri Roma'daki Vatikan Kütüphanesinde olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu iki sürüm genellikle anlamlı olmakla birlikte, boyut, dil vb. gibi özelliklerden oluşmaktadır. Dil farklılıkları açısından Vatikan versiyonuna Oğuz kelimeleri, Dresden versiyonuna ise Kıpçak kelimeleri hakim olduğu bilinmekte.

"Dede Korkut Kitabı" içerisinde yer alan on iki destan dizisi tek bir kahramanın deneyimlerine dayanmıyor, bireysel şiirlerden oluşuyor. Ancak, Korkut bu şarkıların herhangi birinde yer alıyor ve efsanenin kahramanı akıllı bir baba, akıllı bir zhyrau, kehanet uzmanı olarak tanımlanıyor. Bu çalışmanın dilinin, kelimelerinin ve şiirsel ölçülerinin değişmesi eski Türk Dünyası Destanlarına uygun, pratik ve sanatsaldır. Atasözlerini ve deyim biçimlerini kullanmak bu eserlerde yaygındır. Müstehcen hikayeler bile uyumlu bir şekilde anlatılmaktadır.

⁶ Jır, Kazak Türkçesinde şiirsel şarkıdır.

Buna bir örnek, Salor'un düşmanın önündeki Kazan köyünü hayal eden Karakone'ye bildirdiği aşağıdaki cümlelerdir.

*"Üzgün bir rüya gördüm, korkunç bir rüya gördüm,
Elimdeki kartalın öldüğünü gördüm.
Gökten gök gürültüsü ve şimşek gördüm,
Evime bir kurt geldiğini gördüm, siyah bir deve gördüm.
Siyah saçlarımın uzadığını ve kaşlarımın kapandığını gördüm,*

Bileğimin on parmağının kanla kaplandığını gördüm” dedi. Bütün kötü batıl inançlar korkunç bir şekilde anlatılıyor. Ve kahramanın kafasının hüznü, sevinci ve ruh hali sıradan bir kahramanın düşünceleri gibi tanımlanır.

Böylesine korkunç bir rüyadan korkan Salor Kazan, uzaktan koştı ve düşmanın köyünün ıssız halkını gördü.

*Halkım ülkeme taşındı,
Tarlaya bir kış ve bir geyikle gittim.
Beyaz Saray terkedilmiş,
Yaşlı annem düştü.
Oğlum Oraz çalılıkta vuruldu,
Oğuz Begi süvari kalıntısıdır
Kazan aşırı ısınmış ve ocak karanlık. "*

Düşmanın öldürüldüğü köyü arayan Salor Kazan, akan suda kurt olup olmadığını sorar. Onlardan herhangi bir bilgi almadığında, bir çoban koyuna rastladı ve daha fazlasını istedi. Bütün bunlar bir şiirde söylenir. Sonra çobanlara geldi ve şöyle dedi:

*"Karanlık param olduğunda üzgün çoban,
Kar yağdığında ve yağmur yağdığında çakmağı olan bir çoban.
Dinle beni ey çoban,
Beyaz evim geçti mi?*

Eğer görürsen hemen söyle,

Bırakın kurban sizin kurbanınız olsun.”

Çoban ona yaşlı anne ve oğlu Oraz'ın yalınayak bağlandığını, altın ve gümüş hazinelerinin yağmalandığını, saiga atlarının ve kırmızı develerin yağmalandığını ve bunu gördüklerinde düşmanla savaştığını söyledi.

"Kahverengi atın,

Altmış avuç mızrak,

Kalkan,

Siyah çelik kılıcın,

Seksen ok vurdun,

Nabzı kuvvetlice uygulayın,

Bana her şeyi ver

Senin yerine gideceğim

Düşmanı yok et,

Kanı boşalt,

İnşallah,

Evini kurtaracağım. "

Silahını vermenin ve çobanı düşmana göndermenin bir hakaret olduğunu bilen Kazan Beg, öfkeyi kaldıramadı ve kirlendi, çoban onun önüne düştü.

"Ah, neden gidiyorsun?" diye soruyor Kazan. Çoban, "Düşmanın elinden mülkünü geri getireceksin ve ben düşmanımdan intikam alacağım". O an Kazan Beg acıktığı için çobandan yiyecek ister. Çoban, ormanda pişirdiği kuzu etini ısmarlar. Memnun kalan Kazan Beg, "Bu çobanı yanıma alarak düşmanı yolumdan çekebilirim, Oğuz'un askerleri yanında çoban olmadan düşmanı yenemez" diye düşünür. Çobanın gücünü görmek için onu bir ağaca bağladı ve dedi ki, "Aç değilsen, bu ağaçtan kırırdama, aşağı inersen köpekler ve kuşlar tarafından yenilirsiniz!" Sonrasında oradan ayrılacak. Çoban o an tüm gücünü toplayarak, ağacı ikiye ayırdı ve Kazan'ı kovaladı. Arkasından ağaçla beraber gelen çobanı farkedene Kazak: "Dev bir

ağacı niye getirdin, ne yapacaksın?" diye sordu. Çoban ise, "Düşmanı yendikten sonra acıkırsak, bu ağacı yakıp kaynatarak içeceğiz" diye cevapladı (Çağatay 1963: 322-325). Bu hikâyede, kabile lideri Salur Kazan beg'in ifadeleri ile kahraman çobanın yaptıkları karşılaştırılmaktadır. Özveri, şefkat, dürüstlük ve vatanseverlik imajı açıkça gösterilmiştir.

"Dede Korkut" kitabının kahramanı olarak gösterilen Korkut, genellikle atasözleri, kahramanca konuşma şekillerini, hitabetleri kullanan konuşma yaratıcılığına sahip birisi olarak karşımıza çıkar, örneğin: "Şair dünyaya bir dili ile gelir, at ise toynağıyla", "Korkak için kılıç kullanmaya gerek yoktur" vb. "Dede Korkut" kitabındaki atasözleri ile yapısal benzerlikler gösteren cümleler Kazaklar arasında "Korkut böyle demiştir" şeklinde çok yaygın olduğu da bilinmektedir. Örneğin:

"Eski düşman dost olmaz."

"Geçmiş yaşam geri dönmez, ölümler dirilmez".

"Çölün geyiği nasıl yakılacağını bilir,

Uzun bir yolculuğun sırrını araba bilir".

"Atlar sulak alanların değerini bilir,

Dağın derinliklerini Tilki bilir".

"Tuz kokusunu Kuba bilir, dağların nefesini Ulan bilir".

Yukarıdaki karşılaştırmalarda, "Dede Korkut" kitabındaki aforist ifadelerin Kazaklar arasında yaygın olan Korkut ifadeleri ile eş anlamlı olduğu açıktır.

"Dede Korkut" kitabı, Türkçe konuşan eski kabileler ve halklar, yaşam biçimleri, düşünceler, gelenekler, dil, edebiyat ve şiirsel gelenekler hakkında birçok tarihi bilgi içermektedir. Bu kitapta yer alan destansı hikayelerin etkileyici ve sanatsal, edebi değeri yüksektir. Dede Korkut Kitabını inceleyen Fuat Köprülü konuyla ilgili çalışmasında şunları belirtmektedir: "Tüm Türk edebiyatını bir terazinin bir tarafına, Dede Korkut'u diğer tarafına koyarsak bile Dede Korkut'un olan taraf ağır olur" (Gökyay 1973: 26).

"Dede Korkut" kitabının içerigine baktığımızda nesirler aralığına şiirlerin de dahil edildiğini görmekteyiz. Hikaye ve anlatı sistemi açısından, eski Oğuz-Kıpçak destanlarının orijinali hali ile Kazak destanlarının biçimlerine buna yakın olduğu bilinmektedir. Bu kitapta yer alan on iki destanın biri "Kam Pureoğlu Bamsı Beyrek hakkında bir destan" dır. Bu destanın içeriği ünlü Kazak destanı "Alpamıs" ile benzerlik göstermektedir, "Alpamıs" şarkısı

Azerbaycan halkında "Bamsı Beyrek", Uzbekçe nüshasında "Alpamyş", Başkurt halkında "Alpamsa manan barşın khylu", Altay Türklerinde "Alıp Manaş" şeklinde bilinmekte. Buna karşılık, "dev" kelimesi "dev bamsı" şeklinden değiştirilir. "Alpamıs" destanının ilk versiyonundan, Konırat kabilesi Oğuz kabileleri Birliği'ne (VIII-X. yüzyıllar) katıldığı dönemde destanın yazıldığını görmekteyiz ve aynı dönem içerisinde "Dede Korkut" kitabına dahil edildiği tahmin edilebilir.

"Dede Korkut" kitabında açıklanan Korkut Ata sureti Kazak efsanelerindeki Korkut imgesine benzerlik gösterir.

Korkut hakkındaki efsaneler ve şiirler Kazak sözlü edebiyatının en eski versiyonları arasındadır.

"Çok eski zamanlardan beri güneş doğudadır,

Ünlü Altay Dağları'nın yüzeyinde.

Ve orada Korkut adında yaşlı bir adam olmuştu,

Bilge ve akıllı bir adamdır" (Korkut Şarkısı 1982: 12).

Korkut, Ulusal Kazak müzik aletleri dombıra ve kopuz'un ilk yaratıcısıdır. Kazak halkı arasında nesilden nesile aktarılan "Korkut kuy'u" adlı kompozisyonlar bulunmaktadır. Korkut, zamanının yetenekli bir şarkıcısı, yaratıcı bir filozof, şarkıcı, kuyşi ve bir şaman olarak Halk Jırlarında önümüze çıkmaktadır.

Jrauding ülken piri Korkut Ata,

Bata alğan barlık baksı askan ata.

Tang kalıp jurttıng bari turadı eken,

Kobızben Korkıt ata küi tartkanda (Kazak Sovyet Ansiklopedisi: 615).

(Jırau'ın yüce ruh'a sahip olanı Korkut Ata,

Büyükbabanın tüm şamanlarından zikr olsun ona.

Herkes şaşkınlığa düşer,

Korkut Ata kopuzunu eline alırsa).

Kazak rivayetlerine göre, Korkut ülkesinin durumunu gördü, cemaat'i sefaletten kurtarmak ve onları sonsuz mutluluk hayatına götürmek için özlem duydu. çimen sonbaharın başlangıcında sararmıştı, yaprak dökmeyen ormanların yaprakları düşmüştü, üzülüyor ve başlarını sallıyorlardı, bir zamanlar gökyüzü ile konuşan dağların çöktüğünü, ayın renginin

soluk çıktığını da gördü. Suyun küçüldüğünü, hayvanların çığlıklarını duyar ve onları dombırası, kopuzu ile mutlu etmeye çalışır. Korkut suretindeki en asil ahlaki özellik, kendisi için üzülmemesi, ancak ülkeye önem vermesi olarak bilinmektedir.

"Bozkırı yok ederse,

Uyarma doksan olarak ayarlanmışsa.

Üzgünsen, üzgünsen, üzgünsen,

Üzücü bir düşünce gibi bir bağlanmış düğümü çözmeye çalıştığında,

Kopuz gece gündüz karardı,

Ülke endişeli, ülke üzgün.

Gitmiyor, kayıplara yas tutuyor,

Ev, yemek, mülk" (Cork Song 1982: 25).

Ölüm karşısında ölümden kaçan Korkut, yediyüz yıl boyunca dünyayı dolaştı, ancak nereye giderse gitsin, onun için mezar kazan insanlarla karşılaştığı bilinmektedir. Halk arasında yaygın olan bir deyim de bununla bağlantılıdır. "Nereye gidersen git, Korkut'un mezarını bulursun" deyim'i "herşey aynı" anlamını karşılamaktadır.

Sonunda, "Yaşam dediğimiz ölümden kaçmak değildir" sonucuna varan Korkut, yaşam durumu, ruh hali ve eğlenceli insanlık ve doğa hakkındaki insanların sanatsal sözel Jırlarında, destanlarında gerçek ölümsüzlüğü bulur.

"Dombırası söyler:

Hayat ölümden kaçış değildir,

Yaşlı Cork başını kaldırdı,

Kutsal dombıra'yı aldı,

Toprağın kederi, hacanın kederi,

Ruh hali, ruh hali ile dolu.

Dağın kayasında,

Rüzgar öldü ve bulutlar yere düştü.

Kanatlı bir kuş, bir av hayvanı,

Dağlar ve ormanlar da var bozkırda.

Yaşamın ruh halini müzik dağıttığında,

Bulutlar hareket etti, kürekler şişti, nehir hareket etti.

Bahçe kutusu,

Güzel bir kalemin kanatları kaşların üzerindedir” (Korkut Şarkısı 1982: 12).

Korkut hakkındaki efsaneler ve şarkılar Kazak edebiyatının çok eski versiyonlarıdır. İçinde açıklanan zamanların işaretleri de bu efsanelerin ilk versiyonlarının eski zamanlarda yayınlandığını göstermektedir. "Mantar Şarkısında":

İşaretsiz Tay dili, dar koyun, meyve yedi,
Midesi doluydu ve kıyafetleri maviydi.

Tabii ki, tayga işareti ve koyun genişliği - mülkiyet düzeninin oluşumu ile bağlantılı olarak doğan ilk kilisenin fenomeni, işareti olmayan tai, koyun dardır.

Şamanizm kavramı Kazak efsanelerinde Korkut olarak hüküm sürüyor ve Korkut'un ölüme karşı savaşına, ölümsüz mutlu bir yaşama olan istekle ifade edilen fantezisi, koşulsuz olarak ölümün kaderine boyun eğen İslam ilkeleri ile karşı karşıya alınmamakta. Ölüme karşı böyle bir mücadele hem Sümer destanı "Gilkameş" içerisinde hem de Sibiry Türk halkları arasında yaygın olan "Girlik Han" hikayesinde yer alır. Buna karşılık, Korkut efsanelerinin ilk versiyonları muhtemelen İslam'a geçmeden önce yayınlandığı düşünülmektedir. Dede Korkut Kitabında bulunan İslami kavramlar ise, Türkçe konuşan halkların İslam'a dönüşmesinden sonra destanın kopyacıları tarafından eklenen yamalar olma ihtimali söz konusu olabilir.

Dede Korkut Kitabının orijinal versiyonu yok edilerek hayatta kalan iki versiyon (Dresden versiyonu ve Vatikan versiyonu) daha sonraki kopyalar olarak kabul edilmektedir. Eserin ne zaman yayımlandığı ve yazarı ile kimin kopyaladığı konusu da gizli kaldı. Araştırmacıların bu konuda çeşitli teorileri vardır. Çağatay, "Bu kitabı kimin yayınladığı veya incelediği bilinmemektedir. Genel olarak, 15. yüzyılın orta veya ikinci yarısında isimsiz bir şair tarafından yazılmıştır ve her iki versiyon da 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır” (Çağatay 1963: 230) şeklinde yorum yapar ve kitabın dilinin XIV-XV yüzyılların edebi eserlerinden farklı olduğunu söyler. İkinci tanımında: “Korkut Ata Kitabı” - Oğuz-Kıpçakların edebi mirası, Korkut Ata'nın hikayeleri - VII-VIII. Yüzyıllarda, Türk halklarının eski yaşamını, geleneklerini ve şiirsel geleneklerini yansıtan destansı ve tarihi bir miras haline geldi. On ikinci yüzyılda

Korkut'un hikayeleri bir kitap olarak kopyalanmaya ve dağıtılmaya başladı (Kazak Sovyet Ansiklopedisi 1978: 453).

Roma'daki Vatikan arşivleri Korkut hakkında şu bilgileri göstermektedir: “Peygamber zamanında (VII-VIII yüzyıllar) Bayat (Siriderya) yakınlarında Korkut Ata adında bir adam vardı. Oğuzların tüm topraklarını fethettiği ve çok güzel sözler söylediği bilinmektedir. Korkut Ata Oğuz topluluğunun fakir insanları hakkında konuşurdu. Tabii ki, bir dava olsaydı, herkes danışmak için ona gelirdi, millet ne isterse kabul ederdi, görünmeyen güçlerden farklı mesajlar söylerdi. Yüce Allah ona ilham verirdi ...” (Çağatay 1963: 321).

Bazı folklor verilerine göre Korkut'un büyükbabası Kıpçak kabilesinden, babası Karakoca da Oğuzların arasında büyümüş (Kaiyspas). Bu nedenle Korkut, Oğuzlar ve Kıpçaklar arasında ortak evlat olmuştur. Yazıtlara göre Korkut, Kazak destanı "Korkut" içerisinde yer aldığı gibi, 95 (bazı durumlarda 195) yıl yaşayan eski bir bilge idi:

"Korkut adında yaşlı bir adam geçti,

Akıllı bir adamdır.

Ülkeyi gezdi ve hayatını yaşadı,

Ama sonra ne yazık ki Korkut yaşlanmaya başladı”.

“Korkut üç hanın hükümdarlığı sırasında vasallık yaptı. Tarihte Korkut'un etkisi altındaki İnal ve Kol'un isimlerine Erken, Kangly Khoja denirdi. Tarihsel olarak, bu hanlar Zhetysu (Almalık, Issık-Kul), Talas, Sairam, Kazıkurt, Karatau, Siriderya, Orta Kazakistan (Büyük Dağ), Küçük Dağ, İşil, Nura, Sarısu, Turgai bölgesi, İrtiş ırmağı ve Altay'da idareler kurdu. Bu bağlamda Korkut, toplumsal ritüellerin (yasaların) temelini oluşturdu ve onları "uyuyan" ata vatanı, dış düşman saldırılarından korunması, belirli bir düzende toprak ve su kullanımı, çatışmaların rasyonel çözümü, suçluların cezalandırılması gibi alanlara ayırdı. . Ayrıca, insanlar orduyu sıraya dizdiklerinde, kanatları sağ ve sol ellere ayırdılar, toplantılarda sırayla oturdular, bayramda üyeler verdiler ve tüm ritüeller Korkut tarafından yapıldı (Kazak Sovyet Ansiklopedisi 1978: 615). Bu verilere göre Korkut, zamanının göçebe halkının gelenek ve göreneklerini değiştiren ve yeni bir yasa oluşturan kamu ve politik bir figürdü.

Korkut'un, bugünkü Kazakistan'ın Karmakşı bölgesinde, Kızılorda bölgesindeki Korkut tren istasyonuna (Siriderya kıyısında) üç kilometre uzaklıktaki Kızılorda bölgesinde doğduğu ve Korkut mezarı, XIX yüzyılda ünlü bilim adamları Abubakir Divayev tarafından yaptırılmıştır. Castane okudu. 1898'de Ebu Bekir Dibayıf bu mezarı boyadı. Korkut mazar, IX-

XI yüzyıllarda Korkut'ta inşa edilen bir mazar, Korkut mazar'ın genel tasarımı kubbeli bir Kazak yurt şeklinde yuvarlak (altı - sekiz taraflı), kubbenin iç eğimi bir Kazak evinin uyku alanına benziyor. Duvarlar kertik desenlerle oyulmuştur (Kazak Sovyet Ansiklopedisi 1978: 616).

Yukarıdaki verilere göre Dede Korkut Kitabının kahramanları ve Korkut hakkındaki efsaneler VII-VIII yüzyıllarda yaşayan aynı figürden bahsetmektedir. Korkut hakkındaki öykülerin ilk versiyonları da o zamanlar sözlü efsaneler şeklinde yayınlandı ve o sırada yan yana yaşayan Türkçe konuşan kabileler ve halklar arasında yaygın olarak yayıldı. Bu efsaneler ağızdan ağıza, nesilden nesile aktarıldı ve boyut olarak büyüdü ve hatta Türkçe konuşan halkların bir avuç şiiri Korkut Ata adıyla ilişkili. Böylece Korkut'un hikayeleri, bir kuishi, bir zhyrau, bilge bir adam, Korkut'ın atası, gerçek bir tarihsel figürden efsanevi bir efsaneye, edebi bir figüre dönüştü. İlk olarak sözlü efsaneler şeklinde söylenen Korkut'ın hikayeleri on ikinci yüzyılda kağıt üzerinde görünmeye başladı. "Dede Korkut Kitabı" nın dünyaca ünlü iki versiyonu, zamanının birçok kopyasından "bir petek gibi" kurtuldu ve günümüze kadar geldi, Kazak halkının efsaneleri ve Korkut hakkındaki diğer halklar arasındaki efsaneler ağızdan ağza geçti ve böylece korunduğu bilinmektedir.

Dede Korkut Kitabında Kanlı Hoca, Usun (Uisin) Hoca, Teli, Tumrul, Salur Kazan, Begil, Bayandur Khan gibi karakterler o sırada yaşadı, Kanly, Uisin, Teli, Salur, Begil, Bayandur, Oguz, Kıpçak, vb. kabilelerin toplu bir görüntüsü bu kitapta yer almaktadır. Bu hikayelerin ilk satırının Türkçe konuşan birçok kabilelerin bir arada yaşadığı sırada doğduğu anlamına geliyor. Bu kabileler daha sonra Uygur, Kazak, Kırgız, Özbek, Azerbaycan, Türkmen, Karakalpak ve diğer Türkçe konuşan ulusların bir parçası oldu ve eski edebi ve kültürel miraslarını ait oldukları ulusların edebi ve kültürel mirasına götürdü. Bu nedenle, eski zamanlarda yayınlanan "Dede Korkut Kitabı" ("Korkut Ata Kitabı"), yüzyıllardır efsane ve şarkılarla Korkut adını koruyan Kazak halkının yanı sıra tüm Türkçe konuşan halklar için önemli bir anıttır. Dil, edebiyat ve kültür açısından önemli bir miras sayılmaktadır.

"Dede Korkut Kitabı", Türkçe konuşan halkların antik kültürünün bir kanıtı olduğu için, Türkçeyi konuşan halkların dilini, geleneklerini, şiirsel geleneklerini, dillerini, edebiyatını ve tarihini ortaya koyan destansı ve tarihsel olarak önemli bir yere sahip. Birçok çalışma buna odaklanmıştır. Dede Korkut Kitabı Rusça, Almanca ve İtalyancaya çevrildi. 1922'de Akademisyen Barthold, Dede Korkut Kitabını Rusçaya çevirdiği bilinmektedir. 1962'de ise akademisyenler Zhiomosky ve Kononov çevriyi tamamladılar ve bazı eklemelerle yeniden yayınlanmıştır. Dada Korkut Kitabı Baku'de Azerbaycan Türkçesinde yayınlandığı bilinmektedir.

2.3. Korkut Destanlarının Şiirsel Yapısı ve Ana Karakterlerinin Görüntüsü

Korkut Ata Kitabındaki 12 şiirin kendi gizemleri vardır, kimse bu önemli eserlerin sırlarını tam olarak açıklamamıştır. Her biri destansı olarak adlandırılabilir. Bu eserdeki şiirlerin birbiriyle bağlantılı olmasının sebebi değil, ayrı destanlar olarak yaratılmasının sebebi nedir? Tanınmış akademisyenler Bartold ve Ergin Dresden nüshasının çevirisini orijinal haliyle kullanarak yapısında herhangi bir değişiklik yapmadan tercüme ettiler. Bu, her çalışmanın bir amacı, fikri olduğu anlamına gelir. Bu kitabın oluşturulması ve yapımı üzerine araştırmalar yapan Profesör Köroğlu'ya göre, 12 şarkının yedisi Kafkasya'da geri kalanı Siriderya'da yazılmıştır. Korkut şarkısının esas olarak Siriderya bölgesinde doğduğundan ve eklemelerin, kısaltmaların ve özellikle yer adlarının Kafkasya'da yazılmasından önceki yüzyıllarda biraz değişme ihtimalini düşünmediğimizde bile, benzer şekilde, daha önce belirtildiği gibi, Köroğlu'nun Oğuz hanedanıyla ilgili çalışması Bayat kabilesine tanınmış bir şair ve hümanist Fuzuli'yi verme ihtimali söz konusu olabilir. Bu bağlamda, eğer Tengri dini Türk dünyasının ortak bir doktrini ise, bu dini vaaz eden ve Tanrı ile konuşan Korkut Ata'nın tüm Türkler için ortak bir figür olduğunu vurgulayabiliriz. Profesör Köroğlu, Oğuzların Kahraman Destanı adlı kitabında Korkut şiiri ile Oğuzname'yi esas alarak incelemektedir. Aslına bakılırsa, bu iki miras birbiriyle iç içe geçmiş eserlerdir: KazakBilim İnsanları, Korkut destanları ile efsanelerinin yaratılması ve inşası hakkındaki görüşlerini de dile getirdiler. Örneğin, ünlü bilim adamı Konıratbayev, Korkut Ata'nın kitabını tarihsel şecere'ye göre üç döneme ayırıyor: 1. Oğuz-Kıpçak milletin örgütlenme dönemini anlatan şiirler, 2. Türkmen ve Peçen kabileleri arasındaki 34 yıllık boşluğu anlatılan şiirler. 3. Oğuz – Kıpçak (Köroğlu 1976: 18).

Parçalanma dönemini simgeleyen şiirler. Profesör H. Suinşaliev: "Şiirin hikayesi farklı coğrafi ortamlarda gerçekleşir. Biri Altay kıyılarında, diğeri Orta Asya'da, Semirechye'de veya Siriderya, Sardala (Deşti Kıpçak), Pers, Kafkasya ve diğeleri boyunca". Araştırmacılar bunu Oğuzların bir zamanlar bu topraklarda yaşadığı gerçeğine bağlıyor. Ayrıca Korkut Ata Kitabı'ndaki hikayelerin bir zamanlar Oğuzlara ait topraklarda yaşayan birçok halkın masallarına dayandığına inanıyoruz. Tanınmış bilim adamı N. Kelimbetov: Destanları Cork kitabındaki olayların mantıksal sistemine bakarak, on iki şiiri şu sırayla düzenler: VII, I, II, IV, V, VI, VII, IX, X, XI. Bu eposun birleşimsel özelliği, âyetlerin eserin düzyazı metnine gömülmüş olması, üç bilginin de kendi görüşlerinin olması memnuniyet verici. Bu bölümün temel amacı Korkut şiirinin yapısını incelemektir. Sınıflandırılmış şiirlerin içeriğine bağlı

olarak: 1. cesaret, cesaret şarkılarını anlatmak. 2. Çocuksuzluk Hayatın anlamsızlığıyla ilgili şarkılar. 3. Birlik, birlik ve barış sonuçlarını gösteren şiirler. 4. Dürüstlüğü ve saf sevgiyi yücelten şarkılar. 5. Gurur ve kibir gösteren şiirler. 6. İbadet Şarkıları 7. Bölünme ve kötülüğün hikayesini anlatan destanlar (Konıratbayev 1991: 66). Bu şekilde gruplanarak, Korkut Ata'nın kitabındaki hangi destanların hangileriyle ilişkili olduğunu bulmak mümkündür. İkincisi, okurlar ve hatta bir dizi Türkbilimci, Korkut Ata'nın kitabındaki tüm destanları "Oğuzların kahramanca şarkıları" olarak değerlendirdi. Bu kitabı düzenleyen kişinin bilgeliği ve yaratıcılığı şöyledir: veya ülkenin savunması. Bu nedenle, ana öneri okuyucu için faydalıdır, şimdi bu girişi "Korkut Ata" kitabındaki destanların kısa bir özetiyle dolduralım. Bu şarkının içeriği aşağıdaki gibi özetlenmiştir. Ekim sona erdiğinde, Sunkar öfkesini kaybeder ve uzun süre arar. Yedi gün uyuyalım. Bunu bilerek, düşman kahramanı bir arabaya bağladı ve götürdü. Uyandığında kendini bağlar. Hepsi atıldı: Vuruldu Oğuz, Kanly adında akıllı bir adamdı. Han-Toroli adında bir oğlu vardı. Bir gün hala hayattayken seninle kanlı oğlumla evlenmek istedim. Sonra oğul şöyle dedi: Düşmanı yenmek için bir kadına ihtiyacım var, aksi halde diğer kızların yatakta düşük yapması gerekir. Çocuk bir gelin bulamıyor. Sonra babası onu aradı ve komşu ülkede böyle bir kahraman olduğunu öğrendi. Ancak kızın babası, kızını üç farklı hayvanı yenen adama vereceğini söylüyor. Bundan önce, birçok insan hedeflerine ulaşmadan geldi ve öldü. Toplam 32 gönderi başı kesildi ve asıldı. Üç aslan, pis bir boğa ve siyah bir karkas vardı. Khan-Terali yola çıktığını, Gauirs diyarına gittiğini ve kızı Patisa ile evlenmeye geldiğini söylüyor. Kızın babası çocuğa soyunmasını emretti. Kuleye baktığında, yakışıklı bir genç adamın kocaman vücuduna aşık olur ve tekrar olmayacağını diler. Terali sahada boğayı terk ettiğinde, alınına vuralım ve ustalaşalım. Sonra dönüyor. Boğa boynunun altına düştü ve öldü. Onu deriler, krala götürür ve ondan kızını vermesini ister. Solun hükümdarının oğlu, sayıların kralı, aslan ve rekabet etmesine izin ver, ve sonra kızı vereceğiz. Patita onları radardaki kafeste aslana getirir. Kızın babası sözünü tutuyor. Evlilik haberi ülkeye ulaşmadan önce adam kıza söz verir: dikkatli olamak ve davetli olursa bile yabancı çadırlarda kalmamak. Böylece ters yöne gider. Han Toroli kendi ülkesine yaklaşırken, annesi yakınına yardım istemek için yolladı ve oğlanla kız birbirlerini yalnız buldu. Kızın düşmanı kovaladığını bilerek, adamla beraber bir savaş başlattılar. Sonunda yaratılış doğaları hissedilir. Han-Toroli düşünür. Düşmanın ortasında olduğunu ve ondan kurtulmanın nedeni kız olduğunu hatırlayarak, "Övünürsen başını alacağım" dedi. Kız şöyle dedi: "Bir erkeğin gurur duyması iyidir, ama bir kadının gurur duyması yalandır". Bu cümleye inanmayan Han-Toroli, onu takip ediyor ve kızı savaşıma davet ediyor. İlk dönüş kıza verilir. Seilhan, atından iner ve başını eğer. Toroli köyüne geldi ve büyük düğünü yaptırdı. Aslında Toroli'nin sevgili eşinin saflığı, bilgeliği ve kahramanlığı

hakkında söylenen destandır bu. Destan içerisinde kız şöyle demişti: “Gururlu bir adam olması doğrudur, bir kadında gururun olması yanlıştır”. Korkut Ata kitabında, eşi Burli güzel ve saf yürekli, sadık bir hocadır. Birlik, örgütlenme ve barış sonuçlarını gösteren üçüncü eser “Kazanbek'in oğlu Orazbek esir alındı” ismiyle geçmekte (Korkut Ata kitabı 1986: 280).

Bu destanlarda, ülkeyi ve toprağı düşmandan korumadaki büyük bir gücün parçalanmamak olduğu, deneyime, birliğe, barışa ihtiyaç duymak ve herhangi bir güç tarafından bir ülkenin bölünmemesi lazım olduğu anlatılır. Destanlara göre intikam, vicdan mahkumlarının aşağılanma zamanıydı. Örneğin şu destanın başlangıcına baktığımızda: “Bir gün Ulaşoğlu Kazanbek yatağından kalktı ve beyaz çadırını kara zemine kurdu. Binlerce ipek halı döşendi içine. Saçları sırtına dökülen Galirilerin dokuz kızı evi kurma işinde yardımcı oldular, parmakları ve pençeleri çürüdü uzun bir iş yaptıklarından sonra ve onlara sırtlarında şarkı söyleyen kuşlarını taşımakta olan Alıplar tarafından bir içki verildi”. Aynı zamanda, bu şarkının ana teması, her kabilenin geleceğini düşünmek, ülkenin gücünü nesilden nesle aktarmak, bir çocuk yetiştirmek. Düğünün ev sahibi Kazan Beg, “Büyük Oraz bir yay tuttu ve önünde durdu, Kazan'ın küçük kardeşi Kene orada oturuyordu, yaşlı adamın önünde. Çocuk ona neden kızgın olduğunu sordu: “Vurdum ama kovuldum, kan dökmedim, Oğuzların hatası yoktu. Yarın ölürsem Oğuz halkı sana tacımı ve tahtımı vermeyecek. Ağladım çünkü kötü sonuçlanacağını düşündüm” der babası cevap olarak. Oğlunun kendisinden daha kahraman olarak büyümesi isteğiyle söylüyor bunları. Kazanbek öylesine öfkelenmişti ki öfkesini kahkaha ile aştı ve oğluna düşmanın kafasını çektiği yeri göstermeye gitti. Sonra Yeşil Boğaz'a gitti ve birkaç gün dinlendi. Düşmanlardan biri Kazan'ın iki ülke arasındaki sınıra yaklaştığını fark etti ve krala haber verdiler. Karşı taraftan on altı bin asker onlara doğru yürüyecek. Aynı anda Kazan oğluna: "Dağın tepesine çıkıyorsun. Orada nasıl savaşaacağını, düşmanı nasıl yeneceğini ve nasıl yaşayacağını öğreneceksin” der. Bundan habersiz olan Oraz'ın oğlunun kayıp olduğu için çok üzgün, bu yüzden yoluna devam ediyor, babası zaten düşmanı terk etmişti. Düşmana hakaret etmek, Kazan Kayu'ya karşı savaşır, olay içerisinde karısı Aser aldatır ve Kayu karısını öldürür. Kazan Kayu'nun otuz kahramanını öldürür ve sonra çocuğuyla birlikte eve gelir. Bu destan, ana düşmanı ancak birlikte çalışırsa kazanacağını kanıtlar. Dikkate değer bir başka gerçek, bu tarihsel veriler, o dönemin yaşam tarzını, ülkeyi yöneten büyük insanlardan, kahramanlardan bahsedilmesidir. Mesela bu destanın sonunda: “O zamanlar Oğuz topraklarının kahramanları birer birer geldi. Kazan'ın küçük kardeşi Kara Kene, Kıyan Seilhan'ın oğlu Dondaz, Şamsiddin, Beyrek herkes gelmişlerdi”. Yukarıda adı geçen isimler Oğuz Kıpçak döneminden gelen tarihi eser olarak burada yer almaktadır. Destanda yazıldığı gibi, hem Eysel hem de kahramanın düşmana karşı otuz kalesi kurban olacak. Korkut kitabında "Bekiloğlu

Amira batyr Hakkındaki" destan da yer alıyor. İçinde kahramanlık işleri ile tanınan Bekilidir, Bayandur Han da ondan memnun kaldı, Bekili'yi üç günlüğüne misafir olarak davet etti ve onun adına Er Tokum⁷ hediye eder. Herkes böyle bir er tokum'un bir yarış atı için iyi olduğunu söyleyerek övünür (Korkut Ata kitabı 1986: 67). Bekili, hanlara karşı duygusal davrandıkları için ve onları övdüğü için milletine kızdı ondan sonraki bir gün ava çıktığında bacağını kırımış. Düşman, gücünün azaldığını görünce yuvasına saldırdı. Bekili'nin oğlu Bahadur düşmana karşı çıkar. Düşman'ın büyük kahramanı ile savaşır. Yere düştüğünde onu yenemez olur ve ölüm yaklaşır ona. O anda Yaradan'a dua eder. Dua edince çocuk düşmanını yok etti". Bu parçada devlet başkanına, tanrıya ibadet etmeyen bir kişinin öleceği yönünde bir jest var olduğunu görebiliriz.

Beşinci grup "Korkut Ata" kitabındaki kibirliği ve gururu kınamakla ilişkili bir edebi eserdir. Domrul hakkında bu destanın diğer destanlarla benzerlik gösterir. Örnek olarak, eserde, "Ülke iyi bir adamın ölümünden sonra çok üzüldü, o an Potrul Domrulduk bunu Tanrı'ya söylemez, Yaratan'ın ülkenin adı olarak kullanır. Domrul Batır eğlence yaparken kırk genç erkekle birlikte geldi. Kılıcını çıkarır ve kurbanı vurur. Azariel bir güvercine dönüşür, pencereden ayrılır ve ayrılır. Domrul onu kovalar. Aniden boynu bükülür ve düşer. Sonra Ozreil Domrul'u boğdu. Ölmek üzereyken, "Üzgünüm, Tanrı'nın birliğine inanıyorum. Çok güçlü olduğunu bilmiyordum. Geçen sefer sarhoştum, o yüzden konuşma." Dedi. O zaman Tanrı onu affeder. Bu eser aslen İlahi dinin etkisi altında yaratılmıştır. İslam'ın daha sonra dinin etkisi altında değiştiği açıktır. Özellikle, ölümle mücadele Tatar doktrininin doğasında vardır ve ölüme tanınması ve teslim edilmesi İslam hukukuna uygundur.

Altıncı grup ise, çocuksuz Zmir'in ölümsüzlüğünü anlatan şiirler "Korkut Ata'nın kitabı" "Dersehanoğlu Buhara hakkında bir şiir" ve "Baibori'nin oğlu Bamsi - Bayrak" hakkında bir şiir kitabındaki destanlara karşılık gelir. Buhan Dole'ye göre, "Otuz Topraklar hanı Bayandur, boğa II hakkındaki şiirinde büyük düğünün arifesinde, tüm insanları azarladı: Onlara da lanet etmeliyiz "dedi. Ya da Baiböri'nin oğlu Bamsi Beyrek. diz çöktü ve "Oh, Baiböri bek, neden bu kadar üzgünsün? Han Kazan, nasıl ağlamayım, Kafamda Kier'in oğlu yok. Akciğerlerimi kontrol edecek kimse yok. Tanrı tarafından lanetlendim" der (Korkut Ata Kitabı 1986: 62). Bu eserin ana fikri bu cümlelere yansımıştır.

Yedinci gruptaki destanlardan biri de Tepegöz Dev'i öldüren Bisat hakkındadır ve dış Oğuzların iç Oğuzlara karşı başkaldırısı da bu gruba girer, Beyrek'in ölümü hakkında bir destan da buraya eklenmektedir. Bunu kanıtlamak için, bu eserlerin içeriğine bakabiliriz. Bisat'ın

⁷ Binmeden önce atın üzerine koyulan süslü şey. Kahramanların adına özgü.

hikayesinde, bir gün Oğuzlar toplanırken bir düşman tarafından saldırıya uğradı, uzun bir süre sonra Aruz Batyr'in oğlu kafasına düştü, bir aslan tarafından emzirildi. Oğuz yerleşimlerine geri döner, ancak atları erkek gibi bir aslan tarafından öldürülür Arua onun kayıp bir çocuk olduğunu bilir. Korkut Ata onu kutsadığında ona Gisat adını verdi. Aruzlu Konyr Oğuz Koishi adlı bir çoban, baharın başındaki peri kızına yaklaştı. Peri kızı uçup gitti: "Güvenle bir yıl buraya gel. Oğlan Oğuz topraklarının dibine gider. "Aruz onunla ilgilenir. Sonunda yamyam olur ve Oğuz topraklarını yok etmeye çalışır. Aruz'un aslan yavrusu Bisau, ülkesinin böyle bir durumda olduğunu bilir. "Gelekoz'u dinlemeye karar vererek sonunda on gözünü kesti. Tepegöz'ü kılıcı ile kesti ve ülkeyi büyük acılardan kurtardı. Avesta'nın çalışması için ironik olan bu eser, bu grubun dış ve iç Oğuzları arasındaki ayaklanma hakkında bir şarkı. belirtilen. Önceki eserdeki ana karakterin adı bu destanda tekrarlanmıştır. Burada yaptığı yanlış şeyler hakkında açıkça konuşmaya başlar. Okuyalım. Bir gün Üç Mermi ve Kötü Mermi ülkesi toplandı ve ganimetleri Kazan evinden aldı. Ekim ayında Dış Oğuzlar, liderleri Aruz ve Amen bu bölgeye gelmedi. Onlara bildirim yapılmadı. Bir Kazak, yabancı Oğuzların bize düşman olup olmadığını öğrenmek için Kulbas adında bir adam gönderdi. Aruz, Kulbas'a savaşa davet edilmediğinden şikayet etti ve Kazan ile birlikte düşmana gitmeyeceğini söyledi. Aruz kötü kokuyor. Ardından dış Oğuz kalelerini çağırdı ve "Ekim ayında bir düşman vardı. Orada yemin ediyorlar: "Biz senin arkadaşın, biz senin arkadaşın." "Bayrak hocamızı. Ama Kazan'ın yanında. Bize katılırsa, bize katılmazsa, onu öldürürse daha iyi olur" dedi (Korkut Ata kitabı 1986: 45) buna katılmıyor. Dürzi bayrağı tekmelemedi. Gelmesini selamladı, İkazan'a bir mesaj gönderdi ve Aruz'un kanını dökmesini istedi. Haberi duyunca intikam almaya gitti. Böylece Aruz'u öldürür. Bu hikayeyi okuduğumuzda, trajedinin ana nedeninin dünyevi tutkular, ganimetler için mücadele ve ikincisi profesör öncesi O olduğunu anlıyoruz. Konıratbayev'a göre, ilahi dinin takipçileri ile İslam alimi destekçileri arasında bir çatışmayı temsil edebilir. Ne de olsa, Aruz, Kazan'ın evlatlık aldığı çocuktur. İki eserin yapısı, bezini ayrı ama olaylar aynıdır. Birleşimlerin her biri ayrı ayrı yapılır. Bilgelik Kitabı aynı zamanda bilgelik eserlerinin bir koleksiyonudur. Her iki kitap da birçok konuyu kapsamakta ve olayın konusuna odaklanmaktadır. Mesela Avesta kitabında gün sonu, Korkut Ata kitabında ise "Dirsehanoğlu Boğuş'ın meydan okuması" olarak adlandırılıyor. Önemli olan, iki kitabın, Zoroaster ve Korkut Ata'nın yazarlarının çok benzer olmasıdır. Bu, eski edebiyatta şiirsel geleneğin bir tezahürüdür.

2.4. Kazak Türklerinde Dede Korkut ve Şaman İnancı

Geçen yüzyılda yaşayan Kazak bilgini Köpeyulu, İrtiş Irmağının etrafına gezi düzenleyerek oralardan Dede Korkut ve Oğuz Kağan hakkındaki efsaneleri derlemiştir. Efsanelerden birinde Korkut hakkında şöyle bir satır karşımıza çıkmaktadır:

Şecerelere saygı duyardı.

Saçlarını güneş taramış.

Baba terbiyesini görmeyen.

Anne sütüyle beslenmemiş (Margulan 1999: 152).

Burada “Anne sütüyle beslenmemiş” denilmesi Korkut’un dev ya da peri kızı tarafından dünyaya geldiğinin ispatıdır. Peri kızları ile dev kızlarının çocuklarını sütle beslemediğiyle bağlantılıdır.

Diğer bir Halk rivayetlerine göre Korkut’un annesi Kıpçak kızıdır, babası ise Oğuz soyundan. Annesinin peri kızı olma konusuna gelirsek, peri ve insan nikahından çocuk sahibi olabilmeleri de ilgi çekicidir. Ama bu durumu zaman ve mekâna bakarak değerlendirecek, o devirden günümüze ulaşan efsanelere göre karışık nikâhtan insan neslinin doğma ihtimali olumluluk gösterir. Tam tersine Korkut’un Şamanlık yeteneklerinin doğuştan verilmesi açısından baktığımızda böyle bir ihtimal söz konusu olmalıdır. Bu Tanrıçılığın özel niteliklerinin biri sayılır. İnsanla bir cinin ya da perinin evliliği çoğunlukla cinlerin liderinin isteğiyle gerçekleşir. Bazen de cinin insana ansızın aşk olması sonuçlarında ortaya çıkar. Orta Asya Halklarının inançlarına göre, peri kızları insanları sever ve insanların da kendisini sevmesini istiyorlar. Divaev, insanla perinin nikahı hakkındaki diğer bir efsaneyi Kazaklar arasındayken duyduğunu ve not ettiğini bildirmiştir (Kastanye 1912: 19).

Bu tarzlı inançların dünya merkezli eserlerde de yer almakta olduğunu Schternberg göstermekte (Suharev 1975: 45).

El-Biruni’nin açıklamasına göre Farslar, güneş tutulduğu an peri kızlarının insanlara sevgisi ve şefkatının artacağına inanıyorlardı o yüzden insanlardan bazıları bu zamanlar ruh hastalığına daha çok kapıldığını düşünürlerdi (Tursunov 1973: 68). Kazak Halk edebiyatındaki böyle bir konuya sahip eserlerden biri de “Er Töstik” hikayesidir. Perinin kızı Bektoru Töstik’e aşk olduğu için Töstik’in sevgilisi Kencekey’in karşısına çıkar:

Sevgili eşindir Er Töstik

“Süygen jaring Er Töstik,

Hayırlı olsun Kencekey. *Kuttu da bolsın, Kenjekei*
Bindiğin at da Şalkuyruk *Mingen atıng Şalkuyruk,*
Hayırlı olsun Kencekey. *Kuttu da bolsın, Kenjekei*
Yük dolu deven Kuba İngen *Artkan da tüyeng Kuba Ingen*
Hayırlı olsun Kencekey. *Kuttu da bolsın, Kenjekei*
Giydiğin kıyafet Aksırmal *Kiygen de sautıng Aksırmal*
Hayırlı olsun Kencekey. *Kuttu da bolsın, Kenjekei*
Kıyı başında demezsen, *Jar basında demeseng,*
Yarım çadır demezsen, *Jartı laşık demeseng,*
Bizim de eve gel gitmeden. *Bizding de üige tüse ket*
Köpüklü Saumalımızdan⁸ içersin *Köbikti saumal işe ket” (Er Töstik 1969: 8).*

Peri'nin kızı Bektoru'nun bunları kıskançlıktan söylediğini anlayan Kencekey şöyle cevap verir:

Peri'nin kızı Bektoru *Perining kızı Bektorı*
Kıskançlıktan kurulmuştur sözlerin. *Şaipau sözing koy toru.*
Sevgili eşimdir Er Töstik *Süügen jarım Er Töstik*
Kendi eşimi severim. *Öz jarımdı süiemin.*
Bindiğim at da Şalkuyruk *Mingen de atım Şalkuyruk*
Kendi atıma binerim. *Öz atıma minemin*
Yük dolu devem Kuba İngen *Artkan da tüyem Kuba Ingen,*
Kendi deveme yük doldururum. *Öz tüyeme artamın*
Giydiğim kıyafet Aksırmal *Kiygen de sautım aksırmal*
Kendi kıyafetimi giyerim. *Öz sautımdı kiyemin.*
Kıyı başında demem. *Jar basında demeymin*

⁸ Saumal, daha kımıza dönüşmemiş sade at sütü.

Yarım Çadır da demem.

Jartı laşık demeymin.

İstesen de evine girmem.

Kaitsem de üyüğe tüşpeymin.

Şerbet verirsen de içmem (Er Töstik 1969: 9).

Bal berseng de işpeymin

Kazak Halk edebiyatındaki Peri Kızının insana aşk olduğunu ve kendisini de sevdirmek için kötülük yapmaya kalktığını gösteren eserlerin bir örneği budur. O zaman Korkut'un Peri Kızından doğma ihtimalini de göz ardı bulunduramayız.

Korkut'un babasının kim olduğu hakkındaki malumatlar sayılıdır. Reşiddüddin'le Ebu'l Gazi'ya göre, babası Karakoca'dır. "Atalar sözü" kitabında ise, Korkut'un babasının ismi Karmış olduğu belirtilmektedir. "Şecere-i Terekeme" kitabında bu isim Mamiş'in (Bamsı, Alıp Bamsı) babası olarak gösterilir (Gökyay 1973: 7).

Kazak Halk efsanelerinde ise, Korkut'un babası Kara baksıdır (Kara Şaman). O yüce şamanlardan biriydi. Rus bilgini Erzakovich'in not ettiği Nısan Abız'ın zikrinde adı geçen Karakoca odur:

Mezarı kazanı görmez misin?

Üzgün Er'i görmez misin?

Babamın zülfikarını getirmişler onlar,

Hastalığı parçalasın diye getirmişler onlar.

Getiren yüce şamanlar Tolibek, Karakoca, Karaburadır.

Bunlar, bir taraftan büyücü, peri neslinin büyükleri sayılırlar, ikinciden hastalığı parçalamaya, yok etmeye yardımcı olan Ruhlardandır. Karakoca ismi, halk rivayetlerinde Babay Tükti Şaştı Aziz, Koşkar, Aykoca vs. gibi diğer şamanlarla birlikte geçer. Hayattayken güçlü ve yetenekli bir şaman olduğu, öldüğünden sonra ise, kutsal ruhlardan sayılmaya başladığı bilinmektedir. Şaman olan Karakoca'nın peri kızı ile evli olduğu da kaynaklarda gösterilmekte. Bu Korkut'un annesinin peri kızı olma ihtimalini doğrulamakta (Margulan 1999 :148).

Karakalpakların efsanesine göre Edige, Kahraman Babay Tükti Aziz ile peri kızı Şaştı Aziz ikisinin nikahından doğmakta. Ama annesi ile babası doğduğundan sonra onu beslemeden, ağacın üzerindeki kuş yuvasına bırakıyorlarmış. Şamanlık geleneklerde Peri kızının çocuğu besleyememesi ile alakalıdır bu durum. Ama daha sonra çocuğu başına bela gelince koruyucu melekleriyle yardımcı olmuşlardır (Niurmagambetova 1996: 339). Babay Tükti Şaştı Aziz ise

kendisi kutsal güçlere sahip bir şamandı. İsmi Babagumurdur (Baba Omar). Murın Jirau'ın söylediklerine göre Asan Kaygının annesi de bir peri kızı olmuştur (Kahramanlar Şarkısı, Kazak Halk Edebiyatı 1990: 49).

Ancak halk rivayetine göre, bir perinin hayatı uzun dürmez, onlar kısa ömürlü bir yaratıklardır. Öldüklerinde de Kuğu kuşuna dönüşerek uçup göğe giderler. İnsanla evli olan perilerin ise göğe gitme nedeni, genelde eşini kaybedince gerçekleşiyor. Babagumur ile Babay Tükti Şaştı Aziz böyle yaratıklardandır. Murın Jirau'ın Kırım Kahramanları koleksiyonunda yer alan bu kahramanların büyükbabası Angşıbay Şamandır.

Aslında, islam öncesi kahramanlarının destekçileri ve koruyucuları güçlü, mucizevi büyükbabalarıdır ya da bir peri kızı ile evli, peri olan anneye sahip kimse olmalıdır.

Kahramanın ülkenin kaderi için olan sorumluluğu atalarından miras şeklinde verilir. İdeolojik senkretizmden sonraki dönemde ise, ataların kahramana olan inancı ve sevinci üzerine ona belli bir görevi kendisinin yüklemesi ile devam etti. Kahramanlar aynı anda kabilesinin gelirini sağlayan kimseden oluşur. Gizemli dünya ise (Hayalet ya da peri olan annesi) fark ettirmeden onunla ilgilenmekte olur.

Böylece, insanlık dünyası ile gizli güçler dünyasının aralığındaki ilişkiye aktif olarak katılan birisi iki dünya temsilcileri tarafından korunmaktadır. Bu onun gücünün mucizevi ön işaretidir.

Böyle bir işaret bir simge, tamga şeklinde de olabilir (Korkut'ın olağandışı boyunun uzun olması, bacak kemikleri, uzun saçları, vb.). Şamanın doğasının benzersizliği sadece görünüşü ve fiziği ile değil, aynı zamanda genel manevi doğası ile de doğrudan bağlantılıdır. Günlük hayatta huzur içindeki görüngenü bir insandır, fakat gizli güçlerle etkileşime girdiğinde, tamamen farklı bir şekil alır, onların dilinde konuşmaya başlar ve onlara göre hareket eder, daha doğrusu bambaşka bir dünyanın temsilcisine dönüşür.

Bunun nedeni, yukarıda belirtildiği gibi, şamanın destekçileri, bir yandan, şamanın efendisi olan şeytanlar, periler, iblisler, kutsal güçlerdir. İkincisi ya peri bir kızıdan doğar ya da böyle bir kızla evlenir. Bu büyük şamanın doğasıdır. İki dünya arasındaki bağlantısını koruyan gerçek bir aracıdır ve Şaman tüm yaşamı boyunca bu pozisyonu korumakla uğraşır. Bu nedenle, şamanın kahramandan önce ortaya çıktığına ve senkretik doğası tarafından hayatını sürdürdüğüne hiç şüphe yoktur.

Perilerin Kuğu'ya dönüşmesine gelirse, Göçebe halklarının inancında kuğu kutsal bir kuştur. Totemizm ilahi dinlerin temel dayanağıdır ve kuğu kuşu kuşkusuz totemizm kavramıyla

ilişkilidir. Saha, Altay, Tofa, Buryat, Ket, Selkut vb. kavimlerine göre Kuğu bir totemlik kuşdur ve cinsin dışı dalına işaret eder. Tuva Türklerinde ayrıca bir huu (kuu) ismiyle adlandırılmış kabile vardır (Amanturlin 1985: 32).

Tokarev kendi yazılarında, totemlike inanca göre bir totem kuşu veya hayvan, vefat eden kişilerin sonsuz ikinci hayattaki beden biçimi olduğunu belirtir. Birçok şamanizm alimleri, bu inancın aynı zamanda ilahi dinin de temeli olduğuna dikkat çekmişlerdir.

İlahi dinin temelleri, farklı ruhlara, mistik güçlere olan inançlardan oluşur. Aynı zamanda, kutsallıklara inanmak faaliyetinin ilahi din tarihinde özel bir yeri vardır.

Böyle bir inancın ilk aşaması totem kavramından oluşmuştur. Bu totemizm'in kalıplaştırdığı bir inanç, ölü ebeveynlerin, ilk ataların, çeşitli ruhların hayaletlerinin hayvanlar ve kuşlar şeklinde ortaya çıkmasıdır (Tursunov 1973: 71).

Muhtemelen, bu, her şeyden önce, ilk ataların ruhlarını, insana yakın ruhları (periler, iblisler, vb.) içerir. Onların insanlarla (şamanlar dahil) ilişkileri akrabalık ve kabile ilişkilerinin özelliklerine göre düzenlenir. Yukarıda belirtildiği gibi, totem kuşu ile (ilk kişinin annesi, şamanın kendisi ve ya eşi) evlilik ilişkisi böyle bir ilişkinin bir dalıdır.

Kuğu, ilahi dinde özel bir yere sahiptir. Bunu özellikle şamanların niteliklerinde açıkça görmekteyiz. "Yukarıdaki" dünyanın çeşitli ruhları esas olarak kuş şeklinde yorumlanırken, şamanizmin kendisi de, kuğu ve kız, şamanın göksel dünyada gezinmeye yardımcı olan ruhları gibi nitelikleri de tipik sayılır. Ve bu en eski kavramlardan biridir (Basilov 1912: 31-33).

Korkut Ata Kitabındaki Tepeköz (tek gözlü), bir insanla bir perinin nikahından doğmuştu. Annesi her zaman onun destekçisi olacaktır. Beladan korusun diye oğlunun eline koruyucu yüzük takar. Baba Tükti Şaştı Aziz'in de annesinin peri kızı olduğu, babasının ise insanlık soyundan olduğu Şamanlık mitlerinde belirtilmektedir. Şamanlık yeteneklerinin güçlü olması ve kendisinden sonraki tüm şamanların koruyucusu olarak algılanmasının nedeni de bununla bağlantılı olarak açıklanır. Dışı kuşun bir başka işlevi de, ileride şamanı şamanizm yoluna yönlendirmektir. İleride şaman olacak birisi küçükken büyük bir hastalığı atlatmış olur, genellikle bilinçsiz bir hale düşer. O zaman oluşan düşünceye göre, şamanın ruhu koruyucu güçlerin bakımında olur. Göksel dünyanın ruhları genç şamanın ruhunu alır ve onu kutsal ağacın tepesindeki yuvaya getirir. Kutsal Ağacın bu dallarına "Kutsal Sarhoş" denir. Şaman ruhu güçlü olursa, ağacın yukarı tarafındaki yuvaya konulmaz, zayıf olursa, alt dallardaki yuvaya konulmaz (Henofontov 1928: 9) Böyle bir bakımla şamanın ruhu kuğu haline getirilerek daha sonra şamanın kendisine iade edilmektedir (Popov 1947: 283).

Bir insan çocuğunu kuş yuvasına almak, gelecek şamanın annesinin (bazen bir kahraman) bir kuğu olduğunun açık bir göstergesidir. Şamanın annesinin bir kuğu olması,

şaman olacak kimsenin ruhu ağaçtaki bir yuvada yetişmesi ile ilişkilendiriliyor. Aşağıdaki satırlar, geçen yüzyılda Castagne tarafından yazılmış şamanlık şiirlerden birinde karşılaşmaktadır:

*On beşinde hastalanmış,
Yirmili yıllarda başarılı.
Geçmişinde ve,
Ağacın karanlığında yaşanırdı.*

Korkut Ata Kitabındaki Oruç kuşunun bir ağaca dua etmesi ve konuşması, eski totem kavramlarının (ikinci şarkı) bir koleksiyonudur. Tek gözlü devi öldüren Basat kendisi hakkında şunları söyledi: “Annemin adını sorarsan, kükreyen Aslandır (Tursunov 1973 : 45).

A. Margulan da benzer bir Kazak şamanından alıntı yapıyor: “Benim evim Güneş ve Ay'ın Mavi Tanrısı, annem ise ağaç, dünya ve sudur” (Korkut Ata kitabı 1986:128).

Halk edebiyatında ağacın kültüyle ilişkili çok sayılı kavramlar vardır, ancak ağaca bir azizin veya bir şamanın atası (annesi) denmesi, azizin evi olarak bilinmesiyle ilişkilidir.

Bu düşünceyi tekrarlırsak, peri kızının doğasında bir kuğu belirtisi vardır. İnsanlık neslinin yanında bulunurken kuğu'ya ait kanatlarını gizlemek zorunda kalırlar, ancak birkaç koşul belirler. Sonunda, bu koşullar insan ruhunun kendi özelliklerinin gizlenmesi olarak ortaya çıkıyor. Eşi, peri olan karısının kuğu'ya ait bacaklarını ve kanatlarını ansızın görürse, ayrılmalarının nedeni bu olur.

*Biz peri insanlarıyız,
Meleklerden ileriyiz,
İnsan biçiminden daha farklıyız,
Gerçekten temiz olacak
Perizat'in⁹ göğsü.*

*Peri insanlar uçmayı bilirler
Biçimlerini değiştirebilirler.
Koltuk altı delikleri var onların
Uçan kanat konumu (Edige Bir Kaharman: 180).*

⁹ Peri olan kimse

Böylece, cadının annesi bir kuğu şeklinde sadece besleyici bir ruh değil, aynı zamanda bir şamanın eğitimcisidir. Şamanın tavrı, giysileri ve eşyaları onu tamamen bir kuğu biçimine dönüştürüyordur. Şamanın kıyafetleri bazen bir kuşun görüntüsüne benzer ve insan iskeletinin kemikleri kuş biçiminin içine gömülür, böylece batıl kıyafetlerdeki şaman hem “yaşayan bir ceset” hem de bir hayvan ya da bir kuş haline geliyor (Okladnikov 1971: 93). Bu şaman vücudundaki dünyevi güçleri aşma yeteneğini sağlar (Tursunov 1973 :68).

“Şamanın kıyafetleri ülerden ülkeye göre farklılık gösterirse bile, hepsinin ortak bir noktası vardır. Bu kıyafetler genelde bir hayvanın veya kuşun imajında olur (Basilov 1912: 99).

Bütün bunlar, şamanın temelini kuş kültürüne dayanmasının kanıtıdır. Efsaneye göre Korkut’u kuğu derisiyle kaplı bir peri kızı veya bir kuğu doğurmuştur. Kopuz’un ilk biçiminin bir kuğu kuşu görüntüsüne benzerlik gösterdiğine dair fikirler de vardır. Bu geleneğin nedenini A. Margulan şu şekilde açıklar:

1 Bir kuğu kuşunun sesi doğanın en güzel seslerinden biri olması;

2 Kuğu kutsal bir kuş sayılarak avcı tarafından hiçbir zaman kuğu’ya silah doğrultulmaması;

3 Tarihsel aşamaların birinde kuğu Türk kabilelerinin bir totem olmuş olabilir (Margulan 1999: 218).

Kazak Türkçesinde ve Kazak Kültüründe kuğu kuşuna "Akku"¹⁰ denilmektedir. Kopuzla çalınan “Akku” isimli müzik eseri vardır ve bu eser şaman müzikleri arasında özel bir yere sahiptir. Akku, şamanların şeytanları çağırmak için (Islık gibi) çaldığı müzik olarak bilinmekte.

Halk arasında, şamanın kopuzla çıkardığı seslerin yavaş yavaş şeytan sesleriyle birleştiği hakkındaki söylentiler de vardır, buna baktığımızda şamanın o anda çıkarttığı sesler kendisine değil, o mistik güçlere ait olduğunu ihtimalini de düşünebiliriz. Korkut’un Siriderya’da halısının üzerinde oturarak çaldığı kuy’lerinin öldüğünden sonra da o etrafta dinmediğinin nedenini bu görüşlerle bağdaştırabiliriz.

Korkut’un doğması hakkındaki görüşler de Halk edebiyatının bir parçasına dönüşmüş durumdadır. Hikayeler, epik destanlardaki kahramanların doğuşuna benzer bir biçime sahip olmuş. Fakat genellikle bunun gibi Halk edebiyatı Kahramanlarının babası da annesi de insanlık neslinden olurlar. Ona rağmen Kahramanın doğması hayali güçlerin etkisi altında gerçekleşir. Alpamis destanında Baybörü’nün aşırı zengin olmasına rağmen, çocuk sahibi olamaması,

¹⁰ Akku (Ak – kuğu) “Beyaz Kuğu”

azizlerin türbelerine gidip yedi gün orada dua ettiğinden sonra Alpamis'ın doğması bunun bir örengidir:

Birneşe kün jürgende,

Öldik taldık degende,

Aziretke keledi.

Aziretting töbesin

Kündik jerden köredi.

Jakındasıp kelgesin,

Alıp şıkkan dauletin,

Eki jerge böledi.

Altın kumis gauharın

Onı da bölip üyedi.

Kojaların şakırıp

Teng jarımın beredi.

Közining jası köl bolıp,

Otırğan ornı sel bolıp,

Jeti kün uday tünedi.

Bay baibişe ekeui

Eşbir nışan bilmedi.

Kojalardan bata alıp,

Japan kezgen atanıp,

Joğarı karap örledi.

Otırarda bar arıstan bap.

Sayramda bar sansız bap.

Barine bir tünedi.

Azireti Karatau

Auliyening keni edi.

Oğan da bir tünedi (Kazak Epostarı 2006:14).

Yorulmuş, bitkin bir halde,

Hazreti Sultan türbesine ulaşır.

Türbenin tepesi de uzaktan gözüküdü.

Geldikten sonra

Oradaki azizlerin türbelerinin etrafına tüm şöhretini dağıtır.

Hocalarla imamlara sayısız altın ve gümüş dağıtır.

Göz yaşları göl olmuş,

Oturduğu yer kara toprak.

Yedi gün konakladı orada,

Hiçbir değişiklik olmadı o an.

Köy etrafındaki kutsallığa sahip insanlardan rızık aldı.

Hazreti Karadağ

Azizlerin mekanıydı.

Oraya da uğradı.

Tüm azizlerin türbelerini ziyaret ettikten sonra Baybörü ile eşi geri dönüyorlar. Dönüşte karşısına çıkan azizlerin temsilcisi “Azizlerin isteği ile” onun yakında bir oğlana ve bir tane de kız çocuğuna sahip olacağını bildirir. Böylece Alpamıs isimli halk edebiyatı kahramanı doğmuştur.

Epik destanlarla mitlerde bu durum yaygındır. Korkut’un babası ile annesinin kim oldukları hakkındaki fikirlerin de oldukça karışık biçimi bunun bir benzeri sayılır. Korkut’un doğuşu hakkında ise, Halk arasında böyle bir destan bilinmekte:

Korkut doğarken, (Margulan 1999: 187).

Korkut tuğan kezinde,

(Kara gökyüzünü su kaplamış.

Kara aspandı su alğan.

Kara toprağı kum kaplamış.

Kara topraktı kum alğan.

O doğarken tüm halk endişelenmiş.

Ol tuğanda el korkıp

O doğduktan sonra tüm halk mutlu olmuş.

Tuğannan song kuanğan

Diğer halk destanları gibi bu destanın da yazarı belli değildir. Fakat kahramanın doğuşu hakkındaki özellikleri halk destanlarına özgü bir biçimdedir.

Doğu'dan Batı'ya doğru uzanan coğrafyada yer almakta olan yazılı ve sözlü kaynaklar, Korkut Ata konusuna gelince bir biriyle ters düşmek zorunda kalıyorlar. İlk olarak iki ayrı dine sığınmış, aynı anda Tanrıci ve Müslüman bir kişi ortaya çıkmaktadır. Bir yandan halkın yanında bulunmakta olan bir şaman söz konusu ise, öte yandan tüm bir milletin siyasi figüründen bahsetmekteyiz. Her iki durumda da hem yazılı hem sözlü kaynakları esas alarak belli bir sonuca ulaşmak amacıyla, sözlü kaynaklardaki Korkut'a olan halkın gerçek bir aşkı ve saygısından ötürü asırlardır korunmuş efsanelerle mitlerin hakikiliğine de şüphe getirmemeliyiz. Onlar, bugün halkın edebi kazancına ve büyük bir esere dönüşmüş durumdadır.

Nevaî, "Korkut hakkında anlatmaya gerek yok , onun ismi tüm Türklere meşhurdur" demesi de sözlü kaynaklara ve halk arasındaki Korkut ismine verilen değere işaret etmektedir (Bartold 1964 : 416).

Araştırmacı, edebiyatçı ve şair olan Seyfullin, "Kazaklar arasındaki en eski şaman Korkuttur. Korkut şamanların dedesidir " demişti (Seyfullin : 170).

Efsanelere baktığımızda Korkut, Tanrıciğin en önemli özelliklerinden biri olan ölüm ve hayat ortasındaki görünmeyen perdeleri açmaya çalışan bir karakterdir. Bu yola kendisini adanmış ve lakin o yolda kendisini kaybetmiş bir insan sureti olarak bilinmekte.

İskitler ve Hunlar devrinde ölen insanın mezarına bindiğı at ve yiyeceklerinin, silahları ile özel eşyalarının birlikte gömülmesi, gelenek olarak göçebeler arasında da hayatını sürdürdüğü bellidir. Bu geleneğin asıl kökeni, öldükten sonra ikinci bir hayata kavuşma inancından kaynaklı. Gelenekler belli bir süre sonra Şamanizm belirtileri olarak tarih sahnesinde algılanmaya başlıyor.

En eski dinlerin (Şamanizm, Nagualizm, Zoroastrianism, Animizm, çeşitli kültler) ve mitlere kurulu inancın, şimdiki klasik dünya dinlerinin hepsine basamak olduğu bellidir

(Basilov 1984: 193). Kazaklar hakkındaki geçen yüzyılda derlenmiş tüm yazılı kaynaklara baktığımızda, onların aslında Müslüman olmalarına rağmen Şamanizm kalıntılarını yaşam şeklinde sürdürmeye devam eden bir millet olarak bilindiğini görmekteyiz (Yastrebov 1852: 57). Bir zamanlar Tüm Asya Halkları arasında ortak Din olarak kabul görülen Şamanizm tam anlamıyla araştırılmamış bir dindir. Şokan Ualikhanov kendi çalışmalarında Şamanizm hakkındaki en verimli çalışma Banzarov tarafından yapıldığını belirtmektedir. Banzarov'un "Kara İnanç ya da Moğollardaki Şamanizm" (Çernaya Vera ili Şamanstvo u Mongolov) adlı çalışmasında: "...onlar kendilerinin eski inançlarına öğrenerek bakıyorlar ve o inançlar, bilgili sağlam bir insanın asla uğraşmayacağı şeyler olduğunu söylerler" (Ualikhanov: 94) şeklindeki fikri geçiyor. Bu elbet Şimdiki Moğolistan'daki eski geleneklere bakış açısını gösterir. Moğolistan toprağına Şamanizm'den sonra gelen Budizm dini kendi özel gelenekleri ile, zengin mitolojisi ile Şamanizm'i kolayca kenara itmesi lazımdı. Kazakistan toprağındaki Şamanizm'in kalıntıları ise kültürel olarak Moğollara göre daha farklı amaçlara ve yönlere yol açtığını Şokan Ualihanov bildirmektedir. Ve bu açıdan kâh Dede Korkut devrindeki Şamanlık, kâh şimdiki Kazakistan toprağındaki Şamanizm kalıntıları olsun, İslamla kolay kolay bağdaşması ile asırlardır halkın yaşam şeklini belli bir kötülüğe sokmamıştır. Tam tersine Dini veya Siyasi veya sosyal açıdan diğer milletlerle etkileşimde bulunduğu zamanlar, kendi öz Türklüğünü, kültürünü kaybetmemesini sağlamıştır. Shirokogorov'un dediği gibi, Şamanizm aslında diğer dinlerin hepsi ile kolay kolay bağdaşabilecek bir dindir (Basilov 1984: 51). Bu da Şamanizm'in sözlü kaynaklarının bir edebiyat eserine dönüşerek Halkın kültürel yaşamını da kendi içinde barındırması ile bağlantılı. "Kazaklar Muhammed'i tanımadan önce Allah'a da Tanrı'ya da inanıyorlardı, Müslüman azizlerin türbelerinde kurban kesiyorlardı cadıların yeteneklerine de saygı duyarlardı. Halk, ateşin kötülüğü kovma gücünü de üstün tutardı, Cadıların ise, sadece iblisle ve cinlerle değil, iyi olan Müslüman melekleri ile de bağlantı kurarak hastalıklara çözüm bulduklarına inanıyorlardı" (Ualikhanov 1999: 75). Dediği gibi iki dini birleştirerek kültürlerine yansıtan Kazaklar için yaşam tarzına aykırı gelen bir engel karşılaşmadı. Tam tersine, bir Türk milleti olarak kendi kültürünü aynı şekilde sürdürdü diyebiliriz.

İnsan, doğanın etkisi altında hayatını sürdürüyor. Şamanizm'deki ateşe, göğe olan saygı ve inanç bir mucizevi yaratık olarak genel doğaya olan inançtan kaynaklıdır. Bu taraftan baktığımızda, Şamanizm materyalizmi anımsatır. Materyalizm, tarihsel olarak felsefenin en erken biçimidir. Antik Çağ'ın materyalistleri, insan tarafından gözlemlenen bütün görüngüleri ve süreçleri bizzat doğaya dayandırmaya çalışıyorlardı. Filozoflar, insanları çevreleyen nesnelere, şeylerin ve süreçlerin nereden geldiğini, neden yapılmış olduklarını, değişim ve yok

olma süreçlerinde onlara ne olduğunu anlamaya çalışmışlardır. Bir başka deyişle, şeylerin çok biçimli dünyasının birliğini belirleyen, maddenin ortak bir doğal temelini aramışlardır. Bu temel Thales için su, Herakleitos için ateş ve Anaksimenes için de hava idi. Bu şekilde dört doğal unsur, dört madde, dört öz tespit edildi: Antik Çağ materyalistlerinin felsefi sistemlerinde somut şeylerin sonsuz çeşitliliğinin tamamının temeli olarak sunulan ateş, hava, su ve toprak (Suslakov ve Yakovleva 2017: 21-22). Bu düşünceler, bir taraftan Şamanizm'in kökeninin veya ortaya çıkma nedeninin materyalizmle bağlantılı olduğunu göstermektedirler. İkinci taraftan, Şamanizm'deki ölen insanın ruhunun sonsuza kadar yaşayacağı hakkındaki, sonsuzluğa kavuşacağı hakkındaki düşünce ise spiritualizmle bağlantılı olduğu ile ilgili bir görüş vardır (Şokan Ualikhanov: 96). Spiritualizm ise, ölülerle temas ve muhabere etmek sanatı, ruhlardan alınan tebligata ve bu tebligatın "bilir kişiler" tarafından yapılan tefsir ve izahına göre yer yüzünde hayat sürmek mesleği (Kuday ve Akay 1949: 15).

Sözlü veya yazılı her öykünün kendine özgü mantığı ve kanıtı vardır. Özü nedir, gerçeklik olarak kabul edilen kavramsal temel nedir, onu ayırt etmek araştırmacılara bağlıdır.

Radlov'a göre Dede Korkut, bir azizdir (Radlov 1866: 48). Bundan önceki zamanlarda şamanlık kutsaldı. Şaman, gök tanrının gerçek idoluydu. Tanrının idolu, Tanrının sureti anlamına gelir (Seyfullin 1964: 169).

Göçebe Halkların inancına göre, Tanrıyla ya da onun kutsal varlıkları ile bağlantı kurabilme yeteneğini taşıyan bir Şamanın, öldüğünden sonra tamamen ikinci dünyaya geçmesi mümkün değil ve lakin o zaten iki dünyanın ortasındaki bağ olarak yaşamaktadır. Şaman'ın bu dünyayı terk ettiğinden sonraki ne ölü ne de diri bir hale gelmesi hakkındaki efsaneler, Sibiry'a da yaşayan diğer Türk kavimleri arasında da çok yaygındır.

Sahalara göre Yüce Oyuun (Şaman) ölmez, onun mezarının yanından geçtiğinizde kulağınıza farklı sesler gelir. Bazen mezara yakın olan göl'ün yanından mezarla göl aralığını kapsayan bir yol görebilirsiniz. O yol, Şaman'ın kafasının su içmek için yuvarlanarak göle gidip gelmekte olduğunun delaletidir. Eğer mezarı bozulursa ya da tehlike altında kalırsa, Şaman diğer insanlara rüyalarında haber verir. Sahalarda kutsal Oyuun'un (Şaman) gövdesini üç kere defnetmek geleneği de vardır. Telengitler ise, Cadıların ya da Şamanların, öldüğünden sonra da cadılık yapacağına inanırlardı (Alekshev 1992: 164-198). Yine Alekshev'e göre, bir Şaman cesedinin diğer insan cesetlerinden özel olarak ayrı yerde defnedilmesi ya da hiç defnedilmeden yüksek bir ağacın tepesine tabut'a koyularak asılması, bazı Türk kavimleri arasında çok yaygındır. Bilim adamları bu uygulamayı şamanlara özel bir saygıyla ilişkilendirirken, bazı

araştırmacılar, şamanların ‘tamamen’ ölmedikleri için halkın huzurunu kaçırmayıyla bağdaştırırlar (Alekscev 1992: 224).

şaman ne ölüdür ne de diri. Ama tam tersine, öldüğünden sonra Tanrı’ya daha yakın bir yaratığa dönüştüğü için, ölen şaman diğer yaşamakta olan şamanların koruyucusu olur. Korkut Ata da öldüğünden sonra tüm cadıların, şamanların ideali olarak kabul edildiğini efsanelerde veya onun ismini zikretmekle başlanan destanlarda görmekteyiz. Birçok Kazak şamanlarının şamanlığa başlamadan önce Korkut’a dua etmesi ve ondan yardım istemesi hakkındaki görüşler de vardır. Örnek olarak, Koylubay şamanın kendi jırlarını (şarkı):

Aueli baksı piri Korkut ata, (şamanların yücesi Korkut Ata)

Tileytin medet ber dep ketse kata (Hata yaparsak sığındığımız ve dua ettiğimiz)
(Margulan: 215).

şeklinde başlaması da pek çok şey ifade etmektedir. Bu aslında Korkut’a ilk hoca olduğu için, ilk şaman olduğu için gösterilmiş bir saygı ve sevgi ile bağlantılıdır.

Ualikhanov’a göre, “Korkut, Kazaklara Kopuz çalmayı öğreten ilk şamandı” (Ualikhanov 1985: 189). İlk şaman olmanın yükü ağırdır, fakat bu durum aynı zamanda özel bir ilahi doğaya sahip olduğunun delaletidir.

şamanlar öldüklerinden sonra Tanrının yanına gidebilmek için ölmeden önce çok dua ederlerdi. Bu şamanlar arasındaki bir gelenek veya amaçtır. Ketter’in birinci şamanı sayılan Dokh’un, dua ederken göğe gittiği ve orada sonsuzluğa dek kaldığı hakkındaki efsaneler de bu inançtan kaynaklı (Basilov 1984: 29). şamanlar âleminde, Korkut’un da ikinci dünyaya insan ölümünden farklı bir şekilde (ölmeden, uçarak) gittiği hakkındaki bir inanç vardır (Konıratbaev 1991: 88)

2.4. Kazak Halk Anlatılarında Dede Korkut

Halk edebiyatındaki kahramanların hayatı belli bir farklılık sahibi olması şarttır. O ilk olarak her şeyin başlangıcı, her şeyi ilk yapan ya da zor olanı başarmış, sosyal ritüelleri ilk kalıplaştırmış birisi olarak ortaya çıkar (Meletinskiy 1986: 21). Aynı şekilde Meletinskiy, bu tür eserlerdeki kahramanların genelde kazanarak davaya son verdiğini ve olaylar içerisinde, savaşlarda bile ölmediğini belirtmektedir (Meletinskiy 1986: 24). Dede Korkut hakkındaki efsaneler bu açıdan diğer Kazak Halk edebiyatındaki eserlerden farklıdır. Efsanelerin hemen hemen hepsinde ölümden kaçan Korkut’un eninde sonunda onunla yüz yüze gelmek zorunda kaldığını görmekteyiz. Efsaneye göre:

Azrail uzun zamandır Korkut'un canını almak için çabalamaktadır ve hep elleri boş dönüyormuş. "Nasılsa bugün mutlaka alırım" deyip bir gün altından kutu yaparak yola çıkıyor. Azrail'in bu hareketlerini Korkut evindeyken hissederek öğreniyor ve onun eline düşmemek için kurtuluş yollarını aramaya başlıyor. Azrail Korkut'a "Soğuklar başlamadan, kış gelmeden önce gir bu kutunun içine" diye emir veriyor. Korkut ise: "Benim boyum çok uzun. Bu gövdemle nasıl olup da sığarım oraya? İlk kendin gir ve göster bana yolunu" der. Azrail kutuya girer girmez Korkut, hemen onun ağzını kapatıyor ve kutuyu nehre attı. Azrail çıkamadığı için kutu içinde senelerdir yaşamak zorunda kalıyor ve akıntı da kutuyu alıp götürmüş. Bu olaydan sonra millet, senelerce ölüm diye bir şeyi düşünmeden özgür yaşama şansına kavuşuyor. Ta ki bir gün altın kutu balıkçının ağına kapıldığı zamana kadar. Balıkçı da olayın farkına varmadan kutunun kapağını açtığı anda Azrail hapisten kurtuluyor. Senelerdir kinini ve kızgınlığını biriktirmekte olan Azrail, anında ilk olarak balıkçının ondan sonra Korkut'un canını almış:

Ölüm, kızgınlıkla yaklaşmış Korkut'a,

Ne olursa olsun canını alırım demiş,

Acımasızca hareket etmiş (Margulan 1999: 159).

Kahramanlık masallarla kahramanlık destanlardan önceki antik folklor konularının kalıplaşmasına yol açan, toplum kahramanıdır. Özellikle, dünyanın kaosuna, çeşitli kötü güçlere, mistik doğanın diline karşı mücadelesi, daha sonraki destanlar, masallar ve mitler için belli bir temel oluşturdu. Sınırsız güce sahip kahraman, sıradan bir insan biçiminde olamazdı. Zooatropomorfik bir doğaya sahip olması gerekiyordu. Dolayısı ile, genelde bu tip kahramanların gövdesi, insanın ve totemlik hayvanların birleşimi ile oluşurdu.

İkinci bir efsaneye göre:

Azrail Korkut'u rahat bırakmıyor. Korkut yine kurtulma çaresini bulmaya çalışmış. Kendisinden ayırt edilmeyecek kadar benzeyen kırk tane resim çizer ve yanına kırk birinci olarak kendisi yerleşir. Çok sinirli Azrail hemen Korkut'un canını alırım diye yanına gelmiş. Baktığında önünde kırk bir tane Korkut vardı, hangi birinin canını alacağını bilemediği için şaşkınlıktan zor duruma düşüyor. Böylece Korkut Azrail'den canını kurtarmış (Akseleu 1992: 123). Bu efsanedeki Korkut, karakter olarak Kazak Halk edebiyatındaki Aldar Köse'yi anımsatır. Korkut, halkı ölümden kurtarmaya çalıştıysa, Aldar Köse, masum insanların intikamını zenginlerden alırdı. Her iki durumda da halk, hayalindeki ve lakin gerçek dünyada da olması gereken kendi haklarını arz etmeye çalışmıştır.

Aldar Köse hakkındaki bir efsane şöyledir:

Günlerin birinde Aldar Köse eline sopasını alıp yolculuğa çıkar. Aylar ve yıllar boyunca süren yolculuktan sonra bir gün yolunu devam etmesine yüksek bir dağ engel olmuş. Dağın tepesi bulutlara kadar uzanıyormuş. Aşamayacağı kadar böyle bir dağın karşısından çıkmasına Aldar üzülüyor. “Çaresini bulup insanı da şeytanı da kandırmak için gidiyorum. Böyle bir hevesle yola çıktığımda bu dağ bana niye karşılaştı Allahım ya Rabbim, ne yapıp edip bunu aşmam lazım” diyor Aldar. Aylarca çabalayarak dağın taşlarından basamak yapmış. Eninde sonunda amacına ulaşıyor ve dağın tepesine çıkar çıkmaz aşırı yorgunluktan yere düşmüş. Uyandığında bakıyor ki, bir baykuş uyuyan insanı hiç kımıldamadığı için taş sanmış ve gövdesine yerleşmiştir. Aldar da çaktırmadan baykuş’u avucuyla yakalıyor. Baykuş’un ayağına yip bağlayarak yanında beraber götürmüş belki bir işe yarar diye. Dağın inişinde bembeyaz bir evle karşılaşıyor.

Şaşırtıcı halleri

Etrafı da güzel

Dağın da tam yanında olan

Bu ne bir evmiş acaba.

Diye şarkı mırıldayarak “ne olursa olsun gireyim bu eve” düşüncesiyle yaklaşır. “Dostun evi mi, düşmanın evi mi, insanın evi mi, cinlerin evi mi ilk bir kontrol edeyim diyip evin penceresinden içeriğini seyretmeye çalışmış. Bakarsa:

Bir erkek ve bir kadın,

Öpüşüyorlar yaklaşarak,

Gülüştüyorlar sesli

Hallerinden memnun.

Eğlence de bayram da iş de buradaymış derken ansızın hapsiriyor Aldar. İçeridekiler de korkuyorlar o an. Erkek hemen ev içindeki sarı dolaba saklanıyor. Aldar da o an olayı analize etmiş.

“Selamünaleyküm” diye içeri adım atıyor hiçbir şey anlamamış gibi.

“Nereden geldin sen” diyormuş gibi kadın da sevimsiz bakıyor Aldar’a ve suskun kalıyor.

“Sevimsiz karşılayabilirsin. Ama Kadın sana da sarı dolap sana da göstereceğim daha” diyormuş gibi gülümsüyor Aldar.

Bir saat geçince Kadın Aldar’a:

“Niye hala gülüyorsun?” diye sorar.

Aldar da “Şu kutudaki kımıza gözüm kaydı da ondandır” cevabını verir.

“Gözün kaydıysa iç” der kadın.

“İç” haberi gelince Aldar kendini durdurur mu, siyah kutunun ‘üzerine biner’. İçindeki kımızı bitirene kadar içer yanındaki eti de yer. Aldar’ın gülümsemesinden ‘bir şey öğrendi mi acaba’ diye şüphelenen Kadın ona karşı bir tepki verememiştir. O an sohbet etmeye başlayan Aldar, evin bir bay’a¹¹ ait olduğunu bay’ın 41 kere evlenmesine rağmen hiç çocuğu olmadığını öğrenir.

O anda:

“Sığırları ök ök diye seslenen,

Develeri şök şök diye seslenen,

Atları da kuraulayarak

İnekleri ile koyunları kuraylanarak¹²” bay da dönmüş evine.

Aldar’ı Baykuşuyla beraber evde gören Bay, “Kuşunu kucaklayarak evimde yatan bu hangi Tanrım” diye bağırır girer girmez.

“O ben Tanrım” der Aldar. “Ben Cadılık yapan Tanrımın. Bu da Baykuş habercim” der.

Bay’ın tüm hayatı boyunca dilediği bir oğlan evlat sahibi olmakmış. Evlat sahibi olacağını diye evlenmediği kadın, gitmediği falcı, şaman kalmamış. “Cadıyım” demesini de sıcak karşılar.

“Hesapsız mal mülk sahibiyim, sahip olmadığım tek şey de bir oğlandır” diye Bay durumunu anlatmaya başlar yemekten sonra. “Cadılıkla uğraştığını söylüyorsun, Baykuş’un da haberciymiş. Bir haberini verir mi?”

Tamam diye Aldar da falcılık, şamanlık yapmaya kalkar. Cinlerini çağırıyormuş gibi yapar, bağırarak çağırarak Şaman rolünde giriyor o an.

“Bu tam bir falcıymış” der Bay da içinden inanarak.

Aldar Şaman rolünde bağırarak cinlerini çağırırken sürekli o Kadının sakladığı Erkeğin bulunduğu dolabın etrafında döner.

Ya, Bayım bu nasıl bir şey

Ağır durumda eviniz

Bu sarı dolabın içinde

Kara bela yatıyormuş.

İçiyormuş yiyormuş bu evin huzurunu

¹¹ Bay kelimesi Kazak Türkçesinde ‘Zengin adam’ anlamına gelir.

¹² Hayvanların seslerinin fill ismi olarak algılanma şekli.

Kökeni de kötü cinlerdenmiş.

Yok etmek lazım bu dolaptaki kötülüğü der.

Bay pek inanmazsa da “peki nasıl yaparsın sen onu” diye sorar.

“Bunu yok etmek için sıcak suya ihtiyacımız var” der Aldar.

Aldar Kadından dolabın kilidini alır, açar dolabı, içine sıcak su döker. O an Erkek bağırarak atlar dolaptan dışarıya. Bay da korktuğu için gözlerini kapatır. Aldar’ın gerçekten Kara bela’yı kovduğunu düşünür. Ona sayısız para verir ve Baykuş’un haber getiren kutsal Şaman kuşu olduğuna inanarak, onu satın almak istiyor.

“Ben zamanında bir adamdan bunu kırk atla takas yaparak aldığımda adam iki gün pişman olmuştu. Ben de pişman olurum, elli atla takas edeyim bari” der Aldar.

Öylece dağın tepesinde yakaladığı kuşu Kutsal göstererek elli at almış Aldar Bay’dan...(Aldar Köse 2013 : 28-33).

Aldar Köse, Kazak Halk Edebiyatındaki her zaman kazanan kahramanlardandır. Bay (Zengin), milletin hakkını yediği, fakir insanları her zaman aşağılamaya çalıştığı için Halk Edebiyatının en sevimsiz karakteridir. Aldar’ın zenginlerle (Bay) olan savaşıyla Korkut’un ölümü (Azrail) olan savaşı aynıdır. İki karakter de halkın arzularını, isteklerini yerine getirmeyi düşünür. Kapsamlı bir şekilde baktığımızda, bu kahramanlar sadece kendi etrafındaki milletin değil, tüm insanlığın arzusu yoluna ışık tutmaya çalışmışlardır.

Efsanelerin diğer bir nüshasında:

Korkut, kırk kıza kuylerini¹³ dinletirken Azrail gelmiş. O anda Korkut cadılık yeteneklerini kullanarak kırk kıızı kırk Korkut’a dönüştürür ve kırk birinci olarak kendisi oturmuş. Onların hangisi Korkut olduğunu bilemediği için Azrail çok şaşırır. O anda gökten yargı gelmiş Azrail’e “Kırk bir kişinin hangisi kaşlarını ilk kımıldatırsa, onun canını al” diye. Kaşlarını erken kımıldatan Korkut’un kendisi olmuş, Azrail de onun canını almaya kalktığında Korkut’un kız kardeşi aracı olur “Sen niye Korkut’un mezarını kazıyorsun? O sana ne yaptı ki. Onun canını alacağına benim canımı al” der Azrail’e (Margulan 1999: 159).

Elimize ulaşan efsaneler, sözlü bir kaynaktan geldiği için zaman geçince farklı değişikliklere uğramış, hayal ürünü biçimine gelmiştir. Ama her iki durumda da, Korkut hakkındaki gerçekler halkın hayal ettiği şeylerin ötesinde olamazdı. O Azrail’le tartışmalara, savaşımlara girer ve onun ölümüyle savaşı, efsanelerin yüklü temelini oluşturur. Bu tartışma, Aldar Köse efsanesinde verildiği gibi, şamanların cinleri çağırırken bağırarak ve lakin farklı sesler çıkartarak belli bir kendine özgü hareketler oluşturmasının halk tarafından anlaşılma şeklidir.

¹³ Kuy Korkut’un kopuzda çaldığı müzik eserlerinin genel adı.

Halk onu Şamanın ölümle savaşı olarak anladı, ki efsanelerde o düşünceleri ifade etmeye çalışmışlar.

Şamanın eski dini usullere kurulu hareketlerinden doğmuş netice ve o neticelere halk tarafından verilmekte olan anlam birçok folklor eserlerinin temelini oluşturmaktadır. Şaman küçük bir evin içerisinde cadılık yapmasına rağmen, halk hayalinde farklı bir biçimde canlanmış. Onun o anda uçarak gitmediği yer kalmamıştır, aşmadığı dağ, savaşmadığı kötülük yoktur. Eğer bu olayları tam anlamıyla birleştirerek bakarsak, Korkut hakkındaki efsaneleri de Halk edebiyatındaki efsane, mit ve epik destanların yanına yerleştirmiş oluruz.

Korkut'dan önce Şamanlığın bin yıllık bir tarihi olduğu bellidir. İdeolojik ve dini açıdan Şamanlık en eski sığınaklardan biriydi. Ama Korkut'un birinci Şaman olarak kabullenilmesinin belli bir nedeni vardır. Asırlardır yaşamını sürdürmekte olan ilk Şamanlık hakkındaki düşünce ve hisleri tekrar yenileyen ve Tanrıdan gelen yetenekleri ile bu yola hizmet eden Korkut'tur. Yeni dinin, İslam'ın bozkırlara adım attığı an eski gelenekleri yaşatmanın tek yolu vardı. Eski inançları sanata, esere dönüştürmek. Bu yönden aldığımızda Korkut büyük bir Halk ideolojisi için hizmet eden ilk Şaman'dır.

Diğer bir efsaneye göre:

Korkut yirmi yaşına geldiğinde rüya görmüş. Rüyasında beyaza bürünmüş birisi “Kırk yaşında öleceksin” der. Bu olaydan sonra Korkut ölmeme kararını verir. Ölümün olmadığı mekânı bulmak için yolculuğa çıkmıştır. Devesi ile bir sürü dağlarla yolları atlatırken bir gün mezar kazmakta olan tuhaf insanlarla karşılaşır. “Bunu kimin için kazıyorsunuz?” diye sorar onlara. “Korkut için” diye cevap vermişlerdir. Onu duyduğu an şaşkınlıkla korkuya kapılır ve dünyanın diğer ucuna doğru kaçma kararını alır, oradan ayrılır. Böylece kaçarak nereye giderse gitsin hep aynı insanlarla aynı rüyayı görmüş. Dünyanın Batı tarafına da, doğu tarafına da, kuzeye de, güneye de gitmiş ama ölümün olmadığı bir mekânı bulamamış ve geri dönmüş Siriderya'ya. Gündüz devesini kesmiş, derisinden Kopuz'u inşa ediyor ama gece uyuduğunda hep aynı rüyayı görür, hep aynı insanlarla karşılaşır. Belki su üzerinde yaşarsam ölümden kurtulurum diye düşünür bir sabah. Halısını Siriderya suyunun üzerine serer kendisi oraya yerleşir. Siriderya suyunun akış yolunu takip ederek Kopuzla kendi kuyelerini çalmaya başlar. Kopuzun sesi hayatın sesi gibi geliyordu Korkut'a. Ölüm yaklaşmaya kalkarsa Kopuz sesi kovuyormuş gibiydi onu oradan (*Korkut Ata 1999: 86*).

Ölüm hakkındaki efsanelerden biri de şöyledir:

Büyük müzisyen Korkut, kopuzuyla halk arasında hayatını sürdürüyordu. Bir gün rüya görmüştür. Rüyasında birisi ona “Sen ölümü kendin hatırlamadığın süreç boyunca sana ölüm yoktur. Hiçbir zaman ölüm kelimesini ağzına alma” demiş. Korkut da ölüm hakkındaki

düşüncelerden, ölüm kelimesinden kendisini uzak tutmuş ve insanlar ortamındaki hayatına devam etmiştir. Bir gün kendisinin çok saygı duyduğu bir adamın evine misafirliğe gidiyor, evin orta kısmına yerleşerek kopuz çalmaya başlar. O an ev yanındaki ağaca bağlı duran öküz ağacı koparır ve kaçar. Herkes öküzü kovalar, fakat kimse yakalayamaz. Yakalayamadığı için çok kızgınlığa kapılan Korkut “Ölürsem bile seni durdururum şimdi” der. Der ve çok pişman olur ölümü hatırladığı için. Bu olaydan sonra ölümden kurtuluş yolunu aramak için tüm dünyayı gezer. Zira gittiği her yerde kendisine mezar ayarlamakta olan insanlarla karşılaşır. Yorgunlukla çaresizliğin bitişik noktasına gelince Siriderya’ya geri dönmüştür. Nehrin kıyısına halısını serer, belki su üzerindeyken ölüm yaklaşamaz düşüncesiyle. Tanrının isteğiyle halısı, suya batmadan, çürümeden yıllardır gemi gibi su üzerinde yüzmekteydi. Su üzerinde ölüm yaklaşmasın diye gündüz gece uyumadan kopuz çalardı. Korkut’un kopuzunun sesi tüm dünyayı etkilemiş. Aylardır uyumadan kopuz çalan Korkut, bir gün yorgunluktan dalmış uykuya. Halının üzerine gelen yılan Korkut’u zehirleyerek o an öldürmüştü. Korkut’un ölümünden sonra da oradaki Kopuz sesi dinmemiştir (*Korkut Ata 1999: 86*).

Bu efsanenin ikinci bir nüshası “Targıl Tana¹⁴” şeklindedir:

Günlerin birinde Korkut devesine binmiş ve yolculuğa çıkmış. Bozkırları geçerken önünü bir “Targıl Tana” kesiyor, Korkut onu görünce yakalamak için kovalıyor. Gün boyu kovalayan Korkut hayvanı yakalayamaz. Kızgınlığı düşün Korkut “Bu Targıl Tanayı” yakalayamazsam bu dünyada canlı insan olarak yaşamıyım” diye emin eder. O an Targıl Tana dağa dönüşmüş. Şimdiki Siriderya kenarındaki Korkut mezarından kuzeye doğru yüz kilometre uzaklıkta yerleşen Targıl’ın Dağı o efsaneden kalmış olarak bilinmektedir (*Korkut Ata 1999: 86*).

Korkut hakkındaki efsaneler sayısızdır. Ama hepsinin temeli aynı, ölümden kaçan Korkut’a ya da Korkut’un ölümle savaşına dayanmakta. Onlardan biri de “Kırk Kız ile Korkut” efsanesi:

Korkut ölümden kurtulma yollarını aramaktan hiçbir zaman vazgeçmemiş. Fakat gittiği her yerde önüne “Korkut’un mezarı” çıkıyor. Bir gün su üzerinde yaşamaya karar vermiş, oradan Azrail bulamaz düşüncesiyle. Halısını serip Siriderya nehrine yerleşmiş kız kardeşini de yanına almış. Gündüz gece Kopuz çalıp hayatını sürdürüyordu. Kopuzun hüznü sesini duyunca nehir etrafındaki halk mutsuzluğa ve acıya kapılmış. Akşama doğru Kkopuz sesi sadece Siriderya etrafı değil, Arka’ya¹⁵ da duyuluyormuş. Arka’nın kırk tane kızı Korkut’un

¹⁴ Targıl Tana, bozkırlarda bulunan yaban hayvanlarından biri.

¹⁵ Siriderya Güney Kazakistan ise, Arka (Sarıarka) Kuzey Kazakistan bölgesidir.

Kopuzunun sesi yakından geliyor sanmışlar ve yanına ulaşmak isteği ile yola çıkarlar. Gündüz gece yürümelerine rağmen yol bitmemiş, Korkut'a ulaşamamışlar. Çölde kırk kızın otuz dokuzu vefat ediyor, bir tanesi peltek halde Korkut'un mekanına kadar yürümüş fakat Korkut'u görür görmez ölmüş. Korkut mezarından bir kilometre uzaklıkta olan "Aksak¹⁶ Kızın mezarı" ona ait diye bilinmektedir (Korkut Ata 1999: 87).

Bu efsanedeki kırk kızın Korkut'a ve onun Kopuzundan çıkan eserlere olan aşkı, onları uzun bir ölüm yolculuğuna sürüklemiştir. Bu olaya büyük bir felsefe kavramı olarak bakarsak, temeli İslam öncesi İran edebiyatına kadar dayanan kuşların Simurg'a olan yolculuk hikayeleriyle esas incelenebilir (İbn-i Sina "Risaletü't-tayr", Ahmed-i Gazali "Risaletü't-tayr", Ebu'r-Reca-yı Çaçı "Ravzatü'l-ferikayn", Şeyh Şihabüddin-i Sühreverdi "Ravzatü'l-ferikayn", Necmeddin-i Razi "Risaletü't-tuyur", İzzeddin-i Makdisi "Keşfü'l-Esrar an Hikemi't-tuyur ve'l-eşcar", Feridü'd-din Attar "Mantıku't-Tayr"). Ebu'r-Reca-yı Çaçı'nın "Ravzatü'l-ferikayn" eserinin sonunda hikayelerini anlatmak için Simurg'a ulaşmak isteyen Kuşların hepsi ulaşmadan ölürler (Attar 2015: 20). Buradaki Simurg'un kim olduğu ise şöyle açıklanmaktadır:

"Şüphesiz bizim de bir padişahımız var; Kaf Dağı denilen dağın arkasında. Onun adı Simurg'dur; kuşların padişahı. O bize yakındır, biz ise ona o kadar uzağız ki" (Attar 2015: 94).

Korkut'a ulaşmak isteyen kırk kızla Simurg'a ulaşmak isteyen kuşların hali aynıdır. Burada Korkut'un ve onun Kopuzundan çıkan eserlerin değerini, ondan ziyade sanatın değerini anlamaktayız. Simurg'a olan aşk ve hasret ise, Tanrı'ya olan insanların asırlardır biriktirmekte olduğu hisleridir.

Kobyz sesi perileri eğitime ve şamanın önüne götürme gücüne sahiptir. Başka bir efsaneye göre, kırk kız Siriderya kıyısındaki şehirlerden gelmişlerdir. "Onlar ülkeyi yöneten kağan'ın kızına bağlı olarak yaşıyorlardı. Kızlar, Kuanderya nehrinin kıyısındaki köylerde eğleniyorlardı. Aylardır halısıyla Siriderya'ya açılmakta olan Korkut, günbatımına doğru "Ulus'a Elveda" adlı eserini çalmaya başlar. Kızlar kopuz sesine aşık oldukları için hemen Siriderya'ya doğru koşarlar. Yolda onlara katılan topal kız haricinde hepsi Korkut'a ulaşmadan ölmüşlerdir (Margulan 1999: 157).

Bir şamanla evli kızın genellikle peri kralının kızı olması, yaygın motiflerdendir. Ancak yukarıdaki efsanede 39 kız yolda ölmüşlerdir ve sadece topal kız Korkut'u görebildi. Bu aslında olayın mucizevi tarafını göstermek için alınan bir hikayedir.

¹⁶ Peltek, bir ayağı olmayan kimse.

Bir şamanın yanında kırk kızın olması gelenekseldir. Divayev'e göre, Koilybay şamanın da yanına gelen peri kızlarının sayısı kırktır (Margulan 1999: 157).

Topal kızın Korkut'ın karısı olduğu hakkındaki yorumlar da bulunmaktadır (Divayev 1999 :67). Ama buradaki kızın topal olmasıyla, peri kızının bacaklarındaki bir kuş yürüyüşünün belirtilerine, genel özelliklerine işaret edilmiş olma ihtimali de yüksektir. Topal, kör ve aptalın şeytanlar, periler ve farklı güçlerle ilişkili olduğuna dair çok sayıda etnografik kanıt vardır. Korkut'ın adı verilen kırk kız, eşi Aksak da dahil olmak üzere çok fazla değil. Eski düşünceye göre, işaretleri ya bir peri kızı ya da bir peri ve bir insandan doğan özel bir işareti olan bir azize gelir. Şamanların ulaşamayacağı bir yere ulaşan topal bir kız hakkında bir hikâye var.

Azrail Batyr uzun bir süre iyi bir kadın seçer, bu yüzden “tek gözü olmayan kör bir kadın, tek kolu olmayan topal bir adam ve tek bacağı olmayan topal bir kadın olur”. Ondan Karasay ve Kazi isimli Kazaklar arasında meşhur olan cesurluğuyla tanınmış iki oğlan doğdu. Kazıbek'in babası bir rüyasında vizyonu olan yaşlı adama göre, sağ gözünde büyük göğüsleri ve beyaz lekeleri olan bir kızla evlendi. Nereden geldiği bilinmemektedir, yani insan değildir (Tursynov: 94). Kazaklar arasında şair, jirau, hatip (tek gözlü, topal, kel, vb.) özel bir karakterle özel bir kişi olarak kabul edildi (Tursunov 1973: 104).

Bir insan nesliyle ikinci bir dünya yaratıkları evlendiğinde, her şeyden önce, topal, yarı çıplak, ekstra uzuvlar (fazla, parmaklar, benler vb.) topal, kısa, tek gözlü, boynuzlu, hayvan bacakları vb. bir bebek ve ikincisi, güçlü bir şaman, olağanüstü yetenekli bir adam, cesur bir kahraman, sırtlı bir adam vb. doğmaktadır. İkisinin anormal olduğu düşünülürse de bunların gizemli bir güçle ilişkili olduğuna şüphe yoktur. Sonuç olumlu ya da olumsuz, iyi ya da kötü olsun, öz aynıdır. Bu olay "iyi" veya "kötü" olarak değil, sadece kutsal olarak sınıflandırılmaktadır.

Asan Kaygı, ağzı, dili olmayan, kolları da tuhaf olan, bacakları ve akciğerleri gövdesinden görünen, sakat bir peri kızı ile evlenir, ancak bu evlilikten doğan Abat çok zeki ve cesur bir adam olarak büyür. Dünya şamanları içerisinde Sibirya şamanları halk tarafından en güçlü şamanlar olarak kabul edilmişlerdir.

Kazak bir kadın tarafından "peri" kelimesini nasıl anladığını sorduğunda, şöyle cevap verdi:

Soru: Bir peri varlığını kanıtlayabilir misiniz?

Cevap: Peri mezarlarda yürür. Geceleri eve gelir.

Soru: Bunu nereden biliyorsun?

Cevap: Köyümüzde Bihan adında bir kız var. Sağlıklı doğdu. Ancak ebeveynleri, bebeğin doğumdan sonra üç gün boyunca korunması gereken batıl inançları takip etmez.

Bundan faydalanan peri eve geldi ve kızı çirkin kızıyla değiştirdi. O zamandan beri Bihan değişti, zayıfladı, zayıfladı, sefil oldu.

Soru: Yanılıyorsunuz. Kız, değiştirildiği için değil, hasta olduğu için zayıf. Bilmiyor musun?

Cevap: Hayır, değil. Onu kesinlikle tanıyorum, peri değiştirdi (Meletinsky 1963: 79).

İnsana dñnyanın geri kalanından daha yakınlar. Muhtemelen bir kuşun pençeleri, tüyleri (özellikle baykuşlar, baykuşlar, kuğular) bir çocuğun beşiğine, kıyafetlerine, yurtlarına ve şapkalarına zarar vermemek için kutsal bir nesne olarak giyilir. Ayrıca kopuz ve dangara üzerine kutsal nesnelere beraber taşındı. Tedavi için kuğu ve mavi karga safrasının kullanılmıştır.

şamanlıkta bunun gibi fiziksel insan kusurları bir kusur olarak sayılırsa bile, manevi bir kusur değildir, aksine istisna bir durum olarak kabul edilir. Kutsal güçlerin böyle bir insanın yaratılması için el attıklarını ve bu durumu desteklediklerini söyledik. Fiziksel kusurlar sadece insanlar içindir. Onun için çok da farkedilmemesi lazım, çünkü dünya ve etrafımızdaki alem genellikle çatışma içindedir.

Böylece, totem kavramlarıyla başlayan dñnyevi kuvvetlerin hayvanlar, kuşlar ve bazen de yarı insanlar (zoomorfik) şeklinde olduğu açıktır. Bununla birlikte, bazılarının kalıcı bir görñntüsü vardır: peri genellikle sarı saçlı, sarışın olarak tanımlanır.

Divayev, bir zamanlar Çimkent'de Koşkar-Ata yanında Kazak şaman Bekseit Mankışev'den onun iblisle tanıştığını öğrenmiş. Dediklerine göre, İblis sarı saçlı bir kızdır.

Bu olaydan sonra gelecek şaman hastalanır. Bir gün bilinçsiz halde yatarken onun yanına altın bıyıklı ve pahalı taşı var bir yüzüğü elinde tutarak yaklaşmış:

- Eğer yalan söylersen öleceksin. Eğer ayağa kalkıp bana hizmet edersen, senden istediğimi yaparsan, gün geçtikçe şanın artacaktır, - demiştir. Bekseit şaman kabul etmiş ve öylece kutsal şamanlığa sahip olmuştur.

Castagnier'e göre, bir periyi çağırmanın aşağıdaki yolları vardır:

Güneş parladı

Çizilme ve tırmalama

Sarı kız yaklaştı (Divayev).

Seyfullin'e göre ise:

Hadi sarı kız,

Söylediğin bir tıp kıızı

Üç yüz altmış yaptı,

.....

Arandığında duyularına gel!

Diğer bir büyücülük yüzüğü:

İşte peri geliyor.

İşte deniz kızı geliyor.

.....

İşte sarı kafa geliyor.

Omzuma sıkıca bastırın (Kazak Adebietining Tarihi 1996: 19).

veya:

Bir keçinin kafasında bu kadar önemli olan nedir? "

Sarı bir site olarak takip edildi (Adamın Üç Arkadaşı var 1994: 171).

Sibirya Türk halkları kavramında da şamanın yardımcı ruhları "sarı kız" imajındadır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta şamanın bir kadının "Saçını mı yoksa bir kadının başını mı" giydiğiidir. Böyle bir durum hem Sibirya şamanizmini inceleyen akademisyenler hem de Kazaklardan etnografiya üzerindeki verileri toplayıcılar tarafından gözlemlendi. Bazı akademisyenler şamanizmin anaerki çağdan beri var olduğunu ve bunu ilk uygulayan kadınların olduğunu ileri sürürken, diğerleri büyücülüğün ilk önce kadınlar tarafından (özellikle Sakha ve Evenki halklarında) uygulandığına inanmaktadırlar (V. Troschansky, A. Green, E. Tursynov) (Tursunov 1973: 70).

Anaerki döneminin antik Taş Devrine kadar uzandığı bilinmektedir. Bilim adamlarına göre, şamanizmin ortaya çıkışı ve oluşumu Neolitik Çağ'a kadar uzanabilir. Bu nedenle Tursynov modern bir kadın giyim tarzı empoze etmenin mantıksız olduğunu düşünmektedir.

Bununla birlikte, kadınların nöbet geçirme olasılığı daha yüksek olduğundan, büyücülüğün onlardan kaynaklandığı şüphelidir.

Büyücülük sadece ondan muzdarip olanların işi değil, aynı zamanda tüm sosyal dünya görüşü, ortak dini görüştür. Kadınlar da dahil olmak üzere epilepsili kişilerin büyücülük yapmaya eğilimli oldukları doğrudur. Bununla birlikte, büyücülüğün ilk önce kadınlar

tarafından icat edilmesi ve uygulanması ve daha sonra erkeklere aktarılması mantıksızdır. İnanç temelli büyücülük işaretlerinin binlerce yıldır erkekler için ortak olmasına rağmen büyücülük belirtilerinin unutulmadığı nasıl açıklanabilir?

Aslında, totemizmden kaynaklanan "anne-kuş" kavramı, daha çok bir şamanın bir kadın elbisesini giymesi, onu yukarıda belirtildiği gibi bir kuş (kuğu) görüntüsüyle karıştırması ve saçlarını bir kadın gibi yalamasıyla ilgilidir. Dahası, bir şamanın yardımcısı, ruh dünyasında bir rehber, bir koruyucu aziz, bazen bir şamanın annesi ya da sadık bir eş vb. Bir dişi iblisin dilini bulmak, büyücülük büyüsü sırasında dünyasına seyahat etmek ve kendi insanı gibi davranmak, şamanın bir kadın tarzında giyinmesi ve bu geleneğe uyması için temel gibi görünmektedir.

Bu, şamanın güvendiği "Sahibine" saygı duyduğunun bir işaretidir. Onsuz, Taş Devri kadınları kavramı binlerce yıl yaşayamazdı. Geleneği korumak için içeriği yeniden canlandırılmalı ve kaybolmamalıdır.

Korkut'un nasıl giyindiği hakkında belli bir bilgi yoktur. Ancak, bazı efsaneler onun bir kadın biçimine girdiğini göstermektedir. Bir gün Azrail gelip Korkut'ı öldürmeye çalıştığı zaman "... Korkut gizemli bir şekilde kendini çoğalttı ve kırk kızı Korkut olarak gösterdi. Azrail hangisinin Korkut olduğunu bilemedi. Sonra gökten bir emir geldi: "Kaşlarını ilk olarak kim kımıldatırsa, onun canını al!" Kaşlarını ilk kıpırdatan Korkut'muş..." (Margulan 1999:159).

Gizemli bir şekilde kendini kırk kızdan birine dönüştürmek ya da Korkut imgesinde kırk kızı tasvir etmek ya da kırk Korkut'ın resmini çizmek ve kırk birinci olarak kendisinin yerleşmesi şaman mucizesinin sonucudur. Şamanizmin en açık biçimlerinden biri toplanan insanların gözlerine bir göl, yanan bir ateş, bir nehir getirmek ve onları güvercinler, böcekler ve yılanlarla örtmektir. Şeytanları istedikleri gibi göstermek, büyücülükte yaygın bir uygulamadır. Bu nedenle, Korkut'ın kırk kızla (aslında periler) ilişkisi, büyücülük açısından nadir değildir, çünkü kendisini bir kıza dönüştürür.

Dolayısıyla Korkut'ın annesinin insan ya da peri kızı olarak tanımlanmasının bir nedeni vardır. Aslında, bazı efsanelere göre Korkut'ın annesi muhtemelen bir Kıpçak kızıdır. Bunu reddetmek ve başka türlü kanıtlamak imkansızdır. Ancak zamanında Korkut isminin ideolojik ve dini arka planı, çevresi ve dönemi için şüphenin ötesinde olan bir mucize ile iç içedir. Korkut'ın annesi bir peri kızı olmasına ve bir peri ile evliliği bizim için bir inanç ve efsanevi kavram olmasına rağmen, mucizelerle birleşmiş doğal bir fenomen olarak kabul edebiliriz.

İlahi din, manevi büyüklüğün bir sembolü olduğuna inanmak zor. Korkut'un büyüklüğü, bu ilahi din çerçevesinde bir insanın tarif edilemez bir devrim gerçekleştirmesi ve büyük işler yapmasıydı. Korkut ve kırk kız efsanelerinin arkasında bir şamanın hikayesinin iskeleti anlatılır. Şamanlık kavramından ayırarak baktığımızda, en popüler folklor türlerinden olan

efsanelerle masallara ihanet etmiş oluruz. O eski inançlardan bu devirde hiçbir şey kalmazsa bile, folklorun yaşam yasalarına uygun olan eserler korunmaktadırlar.

Aşağıdaki açıklamalarda:

"Korkut bilge bir adam, falcı. Köyü Siriderya'nın kıyısındaydı. Yaşlı bir kuyşi ve kopuz müzik aletini çalan Korkut hareketsiz durmaz, kopuz çalarak ülke çapında seyahat eder. Nazik ve neşeli. Bir gün bir rüya gördü ve Korkut'a rüyasında birisi şunları söyledi: "Ölüm hakkında kendin düşünmezsen, asla ölmeyeceksin. Asla ölüm kelimesini ağzından çıkarma....".

Uzun bir zaman geçer. Korkut asla ölüm hakkında düşünmedi, kopuz çalarak ve halk arasında gezinerek hayatını sürdürüyordu. Bir gün, sevdiği bir insanın evine misafirliğe gider. Koltuğa yerleşerek kopuz çalmaya başlar. Evin yanında ağaca bağlı duran bir boğa vardı. Ağacı kopararak boğa mekandan kaçır. Kimse boğa'yı yakalayamıyor. Korkut da peşinden gider ama yakalayamaz. Aşırı kızgınlığa kapılan Korkut: "Ölürsem bile seni yakalayacağım" der o an. Sonunda çok pişman olur dediği için. Kelimenin ağzından nasıl çıktığının farkına varmamıştır. O günden itibaren ölüme çare bulmak için tüm dünyayı gezer.

Şamanlık yolundaki bir insan aynı anda bilge birisidir. Bu yola girmeden önce de, girdiğinden sonra da hüznü bir hayat yaşar. Şaman iyi ya da kötü meleklerin yardımıyla herşeyi öğrenmiş bilmiş olur. Korkut'un ölümden kaçma nedeni de onu iyi tanıdığından, bildiğinden olabileceğini de düşünebiliriz

Korkut'ın kırk yıl yaşadığı dikkat çekicidir. Bu durumun nedenini karşılaştırmalı araştırmalarla belirleyebiliriz.

Dyrenkova'ya göre, koro kavramında, Ölü Tanrı şamanın kaç şamanın yerini alabileceğini, yani gelecek şamanın büyücülük sırasında kaç yıl yaşayacağını ölçüsünü bilirmiş (Alekssev 1992: 44). 1927 yılında Popanov adlı bir etnograf şaman olan bir insanla tanışmış ve o şamanın ihtişamının sona erdiğini, yakın zamanlardan birinde öleceğini öğrenmiş. "Ayrıldıktan bir gün sonra gerçekten öldü ve herkes bunun yasal olduğunu düşündü" diye belirtmiş etnograf yazılarında (Basilov: 83). Çelkan'da yaşlı bir şaman ruhu, büyücülükten muzdarip bir kişiyi rahatsız etmiş ve ona ne kadar yaşayacağını söylemiştir size ne yapmanız gerektiğini söyler (Abylkasimov 1993 :109).

Korkut'ın azmi, boyutsal yaşama itaatsizliğinde ve büyük şamanlığı, ölümün üstesinden gelme yeteneğindedir. Bu bakımdan, bir gerçek bizim için büyük bir tipolojik öneme sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir şamanın şaman olmadan önce ne kadar süre yaşadığının etnografik kayıtları vardır. Örneğin, Altay Kamy Danghara'nın¹⁷ bitiş noktasında yukarıdaki

¹⁷ Şamanlara özgü müzik aleti

ruhtan saklandı ve sonrasında Danghara'yı yeniden çalmaya başladı, böylece Yüce Ruhü aldatarak hayatını uzattı (Basilov 1984: 83).

Korkut'ın ölüme karşı direncinin böyle bir ilahi inanç kavramına dayanması şaşırtıcı değildir. Şaman ideolojisi, yapabildiğiniz her şeye direnme olasılığını ortadan kaldırmaz. Korkut, ölümlle mücadele etme fırsatını yakaladı. Şamanların hastalara karşı mücadelesi sonuçta ölüme karşı bir mücadeledir. Korkut en güçlü ölümlle savaş alanındaydı.

Büyücülük hastalığını geçtikten ve büyücülük yoluna girdikten sonra, iki dünya arasındaki ilişkiye aktif olarak katılabileceğini ve önemli bir fark yaratabileceğini, bazı durumlarda büyük cesaret gösterebileceğini fark ediyoruz. İşte Korkut'ın kahramanlığı budur.

"Şaman hastalığı" meydana geldiğinde, şamanın gövdesine ikinci dünya canavarları tarafından "Kut" yerleştirildiği zamanlar, onun başka bir dünyaya gittiğini farkedebileceğimizi yukarıda belirttik. Burada onun yolculuğunun koşulları da önemlidir. Ruhlar şamanın uzuvlarını parçalara ayırır, etini kemiklerinden uzaklaştırırlar. Vücudundaki fazlalıkları aramaya başlarlar. Eğer bulunursa, gelecek şamanın ayırt edici özelliği, başkalarından soyutlanması için önemli bir özelliği olarak kabul edilir. Ruhlar, gelecek şaman gövdesindeki büyücülük işaretlerini yukarıdan incelemeye başlarlar. Fazla kemik (uzuv), bir şamanın en kutsal sembollerinden biri olarak kabul edilir.

Sahipleri tarafından yetiştirilmekte olan genç şaman, kendi kemiklerinin parçalara ayırdığını ve dağıldığını görür. Kemikleri sayarak, ölçerek dağıtan bazı hastalıkların sahipleri olan şamanlardır ve daha sonra belirli hastalıklarla buna göre savaşabilirlerdir.

Bu bağlamda, "aşırı kemik" kelimesi Sibiry Türklerinin dilinde, büyücülük bilişsel kavramlarında ve bazı durumlarda "aşırı kemik" kavramında kullanılmaktadır. Mantar ile böyle bir durum ayrıca oral efsanelerinde korunur.

Kazak efsanelerinden birine göre, "Korkut kubbesi içindeki mezar diğerlerinden yaklaşık bir metre daha uzundu, çünkü onu ayakları uzundu" (Basilov 1984:155).

Bu, şamanın doğasının benzersizliğinin, vücudun benzersizliğinin bir işaretidir. Ve diğer bir efsanede bu fark çok açık: "Korkut bir cüce kadar uzundu, onu iki metre boyunu seviyorum ve o öldüğünde bacakları mezardan çıkmıştı".

Mantarın bacaklarının silinmez uzunluğu, sonunda, bu büyük şamanların karakteristik "fazla kemiklilik" kavramıyla eş anlamlılığa sahip oldu. Kainarbayev'in anlattığı bir başka efsane de bu fikri doğruluyor: "Korkut nehirde herkese veda ederken kız kardeşi de onunla birlikteydi. Halıda uyurken Korkut'un bacakları kız kardeşine değdi. Uykusundan korkarak uyanan Korkut, kızkardeşinin de bacaklarından rahatsız olduğunu, ölürse bu yüzden

gömülmeden kalacağını söyledi. Öldükten sonra Korkut'ın bacakları gerilmeye ve iyileşmeye başladı” (Basilov 1984: 155).

Gelecek şamanda veya gelecekteki efsane sahibinden veya şaman yardımcılarının vücudundan daha fazla kemik mi arıyorsunuz? Korkut'un kız kardeşi, gerçek bir insanlıktan neslinden daha gizemli bir kız gibidir. Korkut'un uykuda olduğu gibi olan "büyücülük" dönemi ve bacaklarının bükülmesi, üstün ruhların "fazladan kemiklilik" şaman olduğunun bir kanıtıdır. Bu açıdan, Korkut'ın kopuzunun şaman ayinleri sırasında suda oynaması, ilahi mistik güç açısından, suyun yanında oturan kız kardeşinin olması öylesine bir konu değildir.

Dalların şamanlarının efsanelerinden birinde, bir bacağı, bir eli ve bir gözü olan bir kadın ikinci bir kadın ruhu tarafından yetiştirilir. Bu tür ruh belirtileri bir şamanın bedenini değiştirmezse de, efsanevi görüntüsüne, şaman dünyasında şamanın ikizine verilir. Bu yüzden tek gözlü, tek ayaklı ruhlar, devler, iblisler var. Ve diyoruz ki Korkut'un bacaklarından biri, büyüçülük yolundan sonra, bu niteliklerin gelişimi veya ruhlar tarafından işaretlenmiş olması nedeniyle bu dünyaya uymamaya başladı. Ruhların güçlerinin ruhların niteliklerinin şamanlar tarafından dönüştürülmesi yaygındır ve "alt" dünyanın ölümcül ruhu, şaman Spyridon için bir ayı şeklindeydi. Tüm nitelikleri şamana atfedilir (Xenofontov 1930: 60). Aksi takdirde Korkut, ayağının kız kardeşinin bacağına dokunmasından çok üzüldüğünü ve mezara sığamayan bacağına İslami bakış açısından günah olarak açık bırakıldığını düşündüğünü açıklamak mantıksız olurdu. Bunun altında, özel bir kalite olan kafadaki ekstra kemiklerin ruhlarla işaretlendiği fikri vardır. Korkut'un ayağının kız kardeşine dokunması, ilahi dünya görüşü açısından, Korkut'un bacağındaki bir kadının efsanevi ruhunun işaretidir.

Bu durumda, aşağıdaki gerçeğe dikkat etmek gerekir. Büyüçülük sırasında, özellikle kendinden geçmiş koşullarda, insanların etrafındaki olumsuz eylemlere, gürültüye ve yanlış hareketlere izin verilmez. Özellikle şamana dokunma yasaktır. Çünkü şaman sıradan bir insan değil, ruh haline gelen, başka bir dünyanın kutsal güçlerinin “yardımcısı” olan bir kişidir. Temas halinde, şaman veya kurban için iyi değildir bu ve her ikisi de büyük tehlike altında olacaklardır.

Basilov'a göre, bu durum pratik bir öneme sahiptir: bir şamana dokunmak onu coşkudan çıkarır ve hareketli bir şamanın sesini bozar. Bu nedenle, dış eylemlerden kaynaklanan gürültüye izin verilmez (Popov 1947: 290).

Biraz daha etnografik verilere bakalım. Tek ayaklı ruh geldiğinde, Evenkis bir ayağıyla atlayacaktı (Basilov 1984: 149). Nganasans'ta, Barusi adlı tek ayaklı, tek kollu, tek gözlü bir yaratık Nobuptie adlı bir kadın şamanın iblisiydi. Ölülerin kirli tarafından ortaya çıktı ve hastalık ile ölümün sahibi olarak ölüler arasında yaşadı. Nobuptie iyi bir şamandı, ama insanlar

ondan korkuyordu. Çünkü Barusi ölmek üzere olan insanlardan hayatını almasını istiyor (Basilov 1984: 96).

Bu verilerden mantar bacağıının "özel" olmasının nedeninin yayılmasının uygun olmadığını öğreniyoruz. Rengi değiştiren efsaneler de dahil olmak üzere en iyi bilgiden kaynaklanan ideolojik senkretizmin özünü tüm antik dünya görüşünden tamamen geri yüklemek mümkün değildir. Bununla birlikte, dünyevi ruhların niteliklerinin ve işaretlerinin şamana verildiği ve şamanın her zaman olmasa da, bir totem veya hizmetçi bir iblis şeklinde bir şeytana dönüştüğü tartışılmaz bir gerçektir. Ve böyle bir işaret şamanın vücudunda, yani aşırı kemikler biçimindedir. Yukarıda belirtildiği gibi Korkut hakkındaki efsaneler bunun izlerini içerir.

Korkut'un hayatı, ölümünden önce çok farklıydı, kopuz gövdesini deri ile kaplamıştı ve nehre bir halı (bazen bir kalenin derisi) döşendi, bundan sonraki hayatı tamamen farklıydı. İlk Korkut sıradan bir insan, ikincisinde ise ruh dünyasına yakın efsanevi bir insandır. Ruh dünyasında, yüzlerce yıldır uykusuz su üzerinde oturması, onu dinleyen hayvanlar ve insanlar, kopuzun sesi sadece etrafındaki kişilere değil, aynı zamanda hayali için de en önemli şey ölüm büyüsü olmuştur. Bu tür hikayelerin çoğunluğunun gerçeği buna dayanır. Halk bunu büyücülük için olası bir olay olarak algıladı. Dahası, Korkut pek çok şamandan biri değil, en büyüğünün oğludur.

Genel olarak, Korkut'un kuy'u anladığımız gibi, belirli olaylar için değil, büyücülük uğruna ya da o anda çekildikleri anda tasarlanan kuyulardendir İşte hem dünyayı hem de ahireti büyüleyen şaman devletinin sırrı bunlarda diyebiliriz.

Korkut'un kuy'u "Başmay" ve "Targyl tana" ikisinin de ortaya çıkması bu olayla bağlantılıdır. Yukarıdaki efsaneye göre Korkut'ın bir rüyası olduğunda ona "Ölümden bahsetmezsen asla ölmeyeceksin" denilmişti. Korkut boğayı kovaladı ve "ölüm" kelimesini ağzından kaçırdı, sonra bir şaman oldu. Buna bakacak olursak, büyücülüğün bağlanma (hayal) ve başarı (büyücülük) arasındaki fark olduğunu görebiliriz. İlginç bir şekilde, hem "Targyl tana" durumu hem de "Bashmai" durumu, büyücülük iletiminde, iletim zamanında değil, büyücülük yolunun başında ve sonunda yer alır. "Başmay" durumu, şamanik işaret onaylandıktan sonra, yani ayak kız kardeşine dokunduktan sonra gerçekleştirilir ve "Targyl tana" pozisyonu, "ölüm" sözcüğü telaffuz edildiğinde ve kişi bir ölüm arabasına konduğunda gerçekleştirilir.

Bu efsanenin başka bir versiyonu:

"Targyl tana" adlı canavar kaçtı. Onu yakalamak için istekli olan Korkut, uzun süre yakalayamadı. Yakalayamadığı için kızan Korkut, "Eğer bu hayvanı yakalayamazsam, hayatta olmamalıyım" der. O anda hayvan bir höyük taşına dönüşür. Bu "kayalık tepe" yavaş yavaş

büyüdü ve şimdi "targyl dağı" haline geldi. Korkut'un mezarının yaklaşık yüz kilometre kuzeyinde kalıyordur" (Margulan 1999: 157).

Bu efsane, antik çağdaki tayga üzerinde damgalanmış gibi görünmektedir. Bir efsaneden çok bir mittir. Sibiryalı halklarının şamanik mitlerinde olduğu gibi, bir şeyin (insan, hayvan) başka bir şeye dönüşmesi, cansız ve cansız dünya (hayvan-taş) arasında önemli bir fark olmadığı gerçeğine dayanmaktadır. En önemlisi, bu kavram şaman ideolojisi ile ilişkilidir. Ceset, aslında, bir canavar değil, ölümcül bir yaratıktır, daha ziyade onun sahibi veya müjdecisidir. Korkut'un ona karşı sert bir ifadesi, yani savaşıma kararlılığı, "onu yakalayana kadar yerde yaşamamak" işkenceye karşı aynı mücadele olarak ortaya çıkıyor. Daha sonra ölüme direnmesi için "dar gövde" çizilir.

Efsanenin ilk versiyonundaki, evin yanında bağlı olan boğanın kaçıışı, antik mitin değiştirilmiş bir versiyonudur. Her durumda, Korkut'un ölümden bahsetmeme konusundaki isteksizlik, korku vardır.

Bir şamanın uçuruma düştüğünde (şamanlık kalıba indiğinde), efsanevi yaratıklara (atlar, kuşlar, kopuz, vb.) binmesi de dahil olmak üzere gökleri ve yeryüzünü gezdiği bilinmektedir. Bir şaman, iyiliği ve kötülüğü çağırır kimsedir. Kabilenin hayatı buna bağlıdır. Hayatı boyunca, şaman zor bir yolculuğa çıkar ve bazen kötü güçlerin elinden kaçmayı zor bulur. Sibiryalı verilerine göre, rahipliğinden kurtulamak isteyen şamanlar var. Onlar anında ölmüşlerdir.

Eski düşünceye göre, kötü güçlerin sahiplerini adlandırmaya veya çağırmaya izin verilmiyor. Bu kuvvetlerin özel olduğu ortaya çıkıyor. Bir saniyelik şamanın karmik güdümlü dünyasına gittiğini hayal et. Bu amaçla birçok ritüel ve tören gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında, yasaklamanın (bulgu) bu kavramla çok ilgisi vardır. Lordların ve azizlerin dikkatini çekmemek için, sanki gerçeğin kendisi başlangıçta sanatsal bir yöntem değildi. Böyle bir dünyada, yasağın ana prensibi ölümü ya da buna neden olan gücü adlandırmak ya da çağırarak değildir. Yüzerce cenaze töreni bu kavramla ilgilidir. Yetimhanelerdeki çocuklara kasten çirkin isimler vermek bu görüşle bağlantılıdır.

Kısacası, eğer ortalama bir kişi belaya neden olmak istemiyorsa, bu prensibe kesinlikle uyulmalıdır. Efsaneye göre Korkut yanlışlıkla şamanlık yoluna düştü. Yanlışlıkla kızgınlıktan, hayvana ulaşamadı ve kendisi ölümü çağırdı. Efsaneyi bu şekilde yorumlayabiliriz. Eğer Korkut, hayvanı öldürürse ne olacaktı?

Bu sorunun cevabı yok. Bununla birlikte, Korkut'ın bilinçli olarak yapmadığını ve ölümün müjdesi olan efsanevi cesete kasten zulmedmediğini söyleyemeyiz. Korkut'ın şu anda

hazır olduğu gerçeğine bakılırsa, bir nedenden dolayı, bu, büyücülüklerin ortasında ölüm karşısında bizi sakinleştiremez. Bu durumların çevreleriyle anlaşılabilir olması muhtemeldir.

Fakat bu efsanede Korkut'un başarısız olmasının nedeni nedir? Biz buna şamanlar aleminin izin vereceklerini düşünüyoruz. Gerçek ruhun er ya da geç öleceği açıktır, ama üzgün olduğunuz için yaşamayı bırakırsanız, ölürsünüz. Bu yüzden yatıp ölümü düşünmek ve ağzınıza almak işe yaramaz, efsanenin felsefesi, bir gün bile hayatın ilginç olduğunu söylüyor.

Genel olarak, Cork'un imajı için hırs eksikliği, muhtemelen eski ilahi dünya görüşünün bu tür felsefi fikirlerle iç içe geçmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Korkut'ın ölüme karşı gerçek mücadelesi yaşam ve ölüm arasındaki ebedi ilişkinin merkezinde yer alır. Bu, birçok nesli ilgilendiren ve böyle olmaya devam edecek sonsuz bir sorudur. Korkut'ın eylemleri ile davasının özü böyle verimli bir toprağa düştü.

Böylece Korkut'un büyücülük gücü kısa sürede ortadan kalkmadı. Yapışma ve yapma arasında uzun bir süre ya da olay olmuştur. Korkut'un rüyasında, onu rahatsız eden gücün ölüm olduğunu ve nereye giderse gitsin her zaman ölüme davet edildiğini görebiliriz. Korkut bir şaman olur olmaz, hayallerinde gördüğü ruhlardan kaçmaya çalışır. Acı çekmekten kaçınmak için büyücülük yapmayı reddediyor. Ancak ölüm gücü, şamanlık gücü olduğu yerde kalmaz. Önüne bir mezar kazmaya hazır durur. Sonunda, dünyanın merkezi olduğu düşünülen Siriderya kıyılarına gelir Korkut, rüzgarın derisinden bir kopuz yaptı ve bir ev inşa etmeye başladı. Bütün bunlar bir büyücülük dönemi.

Korkut'un bir rüyadan etkilenerek dünyanın "dört tarafını" dolaşması aslında doğrudur. Hasta bir şaman her zaman nereye gittiğinin ve nerede yaşadığının farkında olamaz. Ve çeşitli ruhlarla şeytanların iradesine tabi olan ruhu, göklerde ve yerde, dağlarda ve kayalarda ve hatta bazen yeraltında dolaşır. Sadece dolaşmakla kalmıyor, acı dolu deneyimden ve yetiştirilmeden geçiyor. Şeytanlar tarafından yutulması, tekrar düşmesi, sökülmesi ve sıcak suda kaynatılması gibi bazı korkunç olaylar yaşar. O dönem Korkutun hayatının cehennemi gibiydi. İnançözlere göre, deneme süresi ne kadar ağır olursa olursa, şaman da o kadar güçlü olacaktır. Genel olarak, böyle bir testten sonra, şaman yeniden doğmuş bir ruh, yeniden şarkı söyleyen bir ruh olarak kabul edilir.

Korkut kafasını dağa da taşa da çarpar, sonunda ölümden kaçma seçeneğine başvurur. Efsaneye göre, onu en uzun ve en acılı dönemi, onu rahatsız eden güçlerin çok şiddetli ve korkunç olduğu dönemdir.

Efsanede anlatılan "dünyanın dört köşesini" dolaşan Korkut, nereye giderse gitsin mezar kazıcılarına, yani ölüm sahibine maruz kalacak. Asilzadenin amacı sadece Korkut'ın ruhunu almak değil, aynı zamanda iki dünya arasında bir bağlantı kurmak, Korkut'u "kendi mesleğinde"

büyücülük yoluna götürmek. İkisi arasındaki bağlantı, Korkut'un bir cadı tarafından yönetilmesi idi. Bu yüzden azrail ve Korkut birçok kez buluşur ve ikincisi hayatta kalır. Daha sonra Korkut, ölüm sahibine alıştı ve ona karşı çeşitli numaralara başvurdu. İkisi arasındaki ilişki, bir avcının karakterini alır, ancak birbirine alışır.

Korkut'u rahatsız eden ve ona yapışan ruhlar, ilk başta dehşete düştüler, ama sonra şaman ve ruh arasındaki olağan ilişki haline geldiler. Ve bu ruhlar, karanlık bir güç, ölümlerin dünyası tarafından sahiplenildi. Dalların şamanları, hizmet ettikleri ruhları, yeraltı, karasal, kötü veya hayırsever güçlere katılımlarına bağlı olarak beyaz ve siyah'a ayırırlar. Siyah, şamanın asıl sahipleridir özellikle güçlü olurlar ve mekanı yeraltında.

Örneğin, kötülüğün ve hastalığın belirleyicisi genellikle siyah rengidir. Ve göksel dünyanın sahipleri, özellikle kutsal iyilik kuvvetlerinin belirtileri (sakal, kıyafetler, vb.). Tabii ki, Kazak şamanları, özelliklerine ve iletişim kurabilecekleri özel şeytanlara sahip olmalarına rağmen, özel olarak sınıflandırılmaz. Ancak Kazak şamanlarının çoğu şifacılar, yani çeşitli hastalıklara, yani karanlık ve ölüm güçlerine karşı savaşan insanlar. Bu açıdan, neredeyse tüm Kazak şamanlarının Korkut'u ilk olarak görmesi şaşırtıcı değildir.

Büyücülük sırasında, Korkut veya daha doğrusu, onun ruhu, ölüme karşı koyabileceği noktaya kadar yerleşmiştir. Muhtemelen efsanenin Korkut'un "ateşte yanmadığını, suda batmadığını" söylemesinin nedeni şamanlık gücünden kaynaklıdır (Margulan 1999: 157).

Şamanizmden sonraki durum budur. Korkut'un şamanların mekanında genç şaman olarak belli bir süre içerisinde yakılacağını, suda kaynatılacağını, parçalanacağını ve yeniden doğacağını belirttik. Korkut'un nehirdeyken kopuz oynayabilme yeteneği ve ölümle scesurca savaşı, böyle bir "cehennem ateşinden" sonra yeniden eğitilmesinden kaynaklanıyor.

Korkut nereye giderse gitsin nereye uçarsa uçsun, onu rahatsız eden yukarıdaki büyük güçlerden kaçamadı, bu yüzden bir kaderle yüzleşmek zorunda kaldı. Korkut hakkındaki efsaneler bunu bir şekilde anlatmaktadır.

2.5. Yaşam ve Ölüm'ün Köprüsü Olarak, Dede Korkut

Korkut, Oğuz-Kıpçak kabilelerinin VIII-IX yüzyıllarında Siriderya (Kankent) boyunda yaşayan destansı bir düşünür, şair ve Oğuz destanları şeklinde bilinmekte olan "Kitabi Korkutun" yazarıydı. Kazaklar arasında Korkut Ata ile ilgili birçok tarihi şiir, efsane ve şarkı var. Korkut, yel değirmeninde ölümsüz bir hayat arıyor, ancak nereye giderse gitsin iki kişiyle tanışıyor ve çok kazanıyor. "Bu kimin vizyonu?" "Korkut'un vizyonu bu" diyorlar. Bütün bunlardan Korkut'ın ölümünü gördüğü anlaşılıyor. "Korkut'ı nereye gittin?" Sonuçta, bu dünyada değişmeyecek hiçbir şey yok. "Dünya demir değildir değişmesin. Ölümsüz Hayat,

Hayatsız Ölüm yoktur" sonucuna ulaşarak, çok istediği ölümsüz hayatı sanatta buluyor. Kazak bozkırlarındaki ilk kobyz üreticisidir. Onun belirsiz kiuis (şimdi 22'den fazla biliniyor) yaygın. Güçlü müziği duyan insanlar derinden taşınır. Korkut, "kader" in kaderciliğiyle savaşıyor ve kendini sonsuz yaşam arayan bir insan olarak sunar. Ama ölüm tuzağını anlamalı. Aynı zamanda Korkut sualtı krallığının şamanı oldu ve kobyziyle perilerin davranışını değiştirmeye çalıştı. Zayıflara yardım eder ve onlara hastalıkları nasıl tedavi edeceğini söyler. Korkut'ın sürekli olarak yaşamın zorluklarına karşı savaşıma, her şeyin iyilik ve nezaket temelinde yapıldığını vaaz etme çağrısı - bu, bilginin bir sonraki kuşağa büyük bir ruhsal öğretisidir.

Korkut bir tarih adamıdır. Vatikan (Roma) arşivleri onun hakkında şu bilgileri içeriyor: "Peygamberimiz (VIII. Yüzyılda) civarında Bayat (Syrdarya) yakınlarında Korkut adında bir adam vardı. Oğuz'un içinde tüm illeri kendisine çevirdi ve çeşitli harika sözler söyledi. Tabii ki, bir dava olsaydı, herkes ona gelirdi ve tavsiye isterdi ve ne isterse kabul ederdi.

Atamız Korkut'ın bıraktığı şarkılar bizim için çok önemli. "Kitabi Korkut" (12 şiir) tüm Türk dillerinde ortaktır. Bu kitabın biri Vatikan (Roma) diğeri Dresden (Almanya) olmak üzere iki versiyonu bulunmaktadır. Bu çalışmanın araştırmacıları - V.V. Barthold, E.A. Divayev, M. Ergin, B. Abelgazy, Sh. Ualikhanov, Ə. Margulan, H. Köroğlu, K.M. Rıfat, A. Konıratbayev ve diğeri.

"Kitabi Korkut" ünlü Kazak destanlarıyla tarih, imaj çeşitliliği, yaşam biçimi, anlatı sistemi, gelenek ve bilinç açısından bağlantılıdır.

M. Auezov, Korkut'un ebedi yaşam hakkındaki düşüncelerinin ana felsefi özünü açıkladı, bunun gelecek nesiller için büyük ideolojik önemi olan ebedi bir miras olduğunu kaydetti. Korkut, "ölüm" fenomenine direnebilecek manevi bir güç bulabildi. Bu tür ölümsüz eserleri dünyaya bırakan düşünür unutulamaz ya da sonsuza dek insanların anısına kalır.

Korkut'ın şarkılarının felsefi anlamının altın ayağı, dünyanın yüksek insancıl görüşüne, doğa yasalarına saygıdır.

Korkut harika bir düşünür, filozof, besteci ve kobyz yapımcısıdır. Çöküş döneminde oluşan Ru kabilesinin ilk destanında, kahramanlık hala orijinal mitlerin dilini ve fikirlerini kullanarak bir mitoloji olarak gözlenir. Örneğin "Korkut Ata" kitabında Bisat Tepegöz, Dev'in tek gözünü sıcak bir demirle kör etti. Tepe, Yunan Polyphemus mitine benzer.

Korkut şiirlerinin çoğu Kıpçak milletindeki VIII-IX yüzyılların olaylarını anlatıyor. "Korkut" şarkılarında yıkım kanıtı hakimdir. Bu olay, Arapların VII. Yüzyılın başlarında Syrdarya'ya gelişiyle ilişkilidir. "Korkut" ın dini nedenleri, şamanizm ile İslam arasında yerleştirilmelidir. 10. yüzyılın ortalarında Oğuzlar Müslümanlara (Batılılara), şamanlara ve rakiplere ayrıldı, ancak şiirde bu bölünmenin sembolü hüküm sürüyor. "Oğuz" ismi Yunan

doğu kabileleri arasında kaldı. Peçen (Bulgar), Salor, Bayandur, Kıpçak - Türkmen kabileleri hakimdir. Böylece, onomastikleri ve mitolojisi, dili ve sanatsal anlamı açısından, "Korkut" şarkıları tüm Türk kabilelerinin destanının ön saflarında yer alıyor. IX-XI. yüzyıllarda Siriderya boyunda gerçekleşen Oğuz-Kıpçak milletinin şecere ve tarihi hakimdir, bir kabile değil, ulusal bir destandır.

Korkut adıyla ilgili efsanelere Türk kökenli halklar arasında farklı şekillerde anlatılır. Akademisyen Margulan şöyle yazdı: "Onunla ilgili eski kelime Orta Asya'daki Türkçe konuşan tüm ülkelerde bulunur. Bununla birlikte, Kazak halkı eski Oğuz Kıpçak kabilelerinin tarihsel yerleşimini miras aldı ve onların torunları oldukları için Korkut ile ilgili tarihi şarkılar, efsaneler ve şarkılar Kazaklar ve Türkmenler arasında daha yaygın.

Korkut Ata ile ilgili efsaneler eski çağlardan beri Kazaklar arasında yaygın olduğu bilinmektedir. Her şey doğuma bağlıdır. Efsaneye göre Korkut'u üç yıl rahminde taşıdı. Yılda bir kez kasılmaları var. Korkut'un doğumundan önce, tüm dünya üç gün üç gece karanlıktaydı.

Korkunç bir fırtına vardı ve insanlar çok korktular. Gökyüzü ve tüm Karatau bölgesi karardı.

Bu yüzden bu bölgeye "Kara Gökyüzü" denir. Oğlan "Cork" olarak adlandırıldı, çünkü karanlık bir güne dönüşen korkunç bir günde doğdu. Korkut'ın doğumuyla rüzgar sakinleşir, bulutlar kırılır, güneş doğar ve hayat normale döner. Korkut doğar doğmaz dili konuşmaya başladı.

Korkut'ın eski kobyz oyuncularını, şamanlar ve zhyraus tarafından nasıl doğduğuna dair şiirler vardır:

*Korkut doğarken,
Karaspan sular altında kaldı,
Kara dünya küllere indirgendi,
O doğmadan önce herkes korkunca kapıldı,
Doğduğundan sonra çok mutlu oldu*

Böylece, o zamanlar Korkut, Karatau havzaları ve Siriderya kıyısındaki kentler, yerleşim yerleri, kubbelerle ilgili efsaneler Kazaklar arasında hala anlatılmaktadır. Çünkü bu efsaneler tarihteki gerçek olaylarla bağlantılıdır.

Kazak efsanelerine göre Korkut bir zamanlarda ortaya çıktığı düşünülen kuyelerin (Kopuz kompozisyonu) yazarı olarak kabul edilmektedir ve ölüme karşı tedbir arayan bir koruyucu olarak görülüyor. Derin düşünceler Sıkı çalışma ve ölümsüzlük hayal eden Korkut,

ebedi yaşam arayışı içinde ülkeyi gezdi. Kazak efsanelerinde Korkut Ata bir bataklık, falcı, ünlü bir müzisyen ve düşünceli yaşlı bir adamdır. Tahmini gerçekleşti.

İnsan hayatı, davranışı ve kaderi hakkında derin ve mükemmel düşünceler bıraktı. Korkut, insan yaşamının, ölümün ve felaketin kısılmasından memnun değil ve ondan kaçmanın bir yolunu bulmak için bir kasırğa üzerinde dolaşılıyor. Fakat nereye giderse gitsin, buzağılarla dolu bir mezar gördü. Kazan herkes "Kazdığımız şey Korkut'un mezarı" dediği bilinmektedir.

Yeryüzü seyahatleri sırasında Korkut sadece bir insanın ölümünü değil, aynı zamanda koşan bir hayvanın avını, uçan bir kuşun avını, kurumuş kökleri ve sorgulanan baiterek'yi gördü. "Bütün bunlar yaşadı, nefes aldı ve şimdi kısa ömrü bitti" dedi. Korkut çok üzgün ve içini çekiyor. Yol boyunca farklı bir sanat bulur. Suyu bir halı yayar ve yeryüzünde yaptığı ilk kui aleti kobyz'i karanlık ve gizemli bir şekilde çalar. Güçlü müzik dünyayı anında yakalar. Bütün insanlık, uçan kuş, ölüme çekilen koşucu adam, sonsuz yaşamı yüceltti, ayağa kalktı ve peynirdeki mucizevi durumu bekledi.

Korkut Ata gece gündüz "Hayat Şarkısını" söyler. Ölüm birçok kez gelir ve kopuz'u Korkut'u mutlu etmez. Uykusuz günler ve geceler boyunca tükenmiş olan Korkut Ata bir an uyuyakaldı ve ölüm "Keskin Yılan" adlı büyük bir yılan şeklinde geldi, Korkut'u ısırarak öldürdüğü bilinmektedir.

Başka bir efsanede Korkut, Azrail ile tanışır. Azrail Korkut'un hayatını alacak bir kutu yapıyor. Korkut onu hileyle kutuya soktu ve kutuyu suya akıtığı söylenmektedir. Korkut hakkındaki efsaneler iyimserlikle doludur.

Dünya edebiyatı, özellikle antik mitlerde, antik şarkılarda ve antik destanlarda Korkut'un ölümle savaştan görüntüleri vardı. Bunlardan biri Yunan mitolojisindeki Prometheus olarak görülmektedir.

Kazakların Korkut hakkındaki efsanelerinin temeli bu olarak görülebilir. Ama Korkut'un bıraktığı şarkıların sanatsal özelliklerine de önem verilebilir.

Onuncu yüzyılda olduğu bilinen Oğuzlar hakkındaki 12 farklı destanı yazan Korkut, genellikle bilge bir şair, büyük bir destancı olarak görülür. İnsanların lideri, eski zamanların ve kabilelerin kurallarının koruyucusu olarak görülebilir.

Sonuç olarak, "Korkut Ata" şarkılarında Korkut, XIX. yüzyılda İslam'da ve Avrupa'da izin verilmeyen kader itaatine karşı hareket ederek ölüme karşı savaştan kahraman olarak ve aynı anda ahlak koruyucusu olarak görülebilir. Sadece IX-X. yüzyıllarda ortaya çıkan varoluşçuluğun temellerinin yaratıcısı fikrine de varılabilir. Aynı zamanda, Korkut en eski zamanlarda ölmesine rağmen, eseri, yani şarkıları ve müziği hala yaşamakta olduğu

bilinmektedir. Kopuzunun sırrı yüzyıllarca ülkenin kalbini değiştirerek hala Türk milletleri arasında yaygın olmuştur.

Yüzyılların derinliklerinden gizlenen Türk halklarının karanlık ve maceracı tarihinde, doğayı ve insanı birleştiren ve günümüz dünyasının zirvelerine yükselen çeşitli fenomenler yaşamıştır. Aradan geçen dönemde, halkın kaderi bir dönüm noktasındayken, çağlar ve sosyal sistemler değişmiştir ve Alaş liderleri tarafından yeniden canlanmaya başlamıştır. Türk halkına gelince, baiterek her yaprağı tomurcukları filizledi, her dal kalınlaştı, kabuk kalınlaştı ve gövdedeki halka sayısı arttı. Dolunay uzaktan dağılmış tohumlarını saçıyordu. Böyle zamanlarda, akılda bir şaşkınlık vardır, insanların bilgisi kaybolur, bilge insanlar zamanın acil sorularına cevap verir ve bu olaylar insanların anısına kazınır ve ruh üzerinde derin bir izlenim bırakır.

Aynı zamanda ölüme karşı savaşılan ve ölümün sanatın gücü ile aşılabileceğine örnek olan Korkut Ata, kutsallık ve kutsal şarkının eşsiz değerini ilan etti, büyük bir slogan, sembol-kod, Türk halkını iyilik ve sonsuz yaşama çağıran öğretici bir miras oldu. kişiliğin anahtarı oldu. Büyük Bozkır medeniyeti, desteklenmiş ve mükemmelleştirilmiş Korkut Ata tarafından desteklenmiştir.

Bozkır'ın bilge adamı, büyük düşünür, zhyrau, sauegey, abız, aziz Korkut Ata, Türk halklarının sandıklarında güçlü bir slogandı, çağdan günümüze kadar gölgeli bir figürdü. İslam uygarlığını kucaklayan, eski inançları belirten ve Türkçe senaryoda "bin yıl, bin gün" emrini ifade eden Tonykok ve Yasawi arasındaki manevi alanı birbirine bağlayan büyük bir dahi. Coğrafi olarak, altın beşik, Altay'ın ata vatani, Oğuz-Kıpçak'ın anavatanı, Syr ve daha sonra Kafkasya ve Anadolu'nun küçük toprakları isimleriyle birleşiyor. Ruhsal haliyle tanrılar ve İslam, bozkır ve kent efsaneleri, Oğuzlar ve Kıpçakların şecere ve gelenekleri iç içedir. Bazen Altay'dan Semirechye'ye, Siriderya kenarında, Kafkasya ve Anadolu'ya göç eden savaşçı Türklerin kasırgalarında dünyayı dolaşan büyük bir düşünür olarak tasvir edilir.

Sonsuz yaşam mücadelesi, insanlığın kadim zihnini ve bilgisini bilgilendiren uzak geçmişin bir yankısıdır. Ünlü Gılgamış gibi Korkut Ata da ölümlle savaşır, hayat suyunu ve son olarak ölümün çaresini arar. Bu tedavi, ebedi yaşamın şarkısı olan kobyz devletidir. Bu yolla, Tanrı tarafından benzersiz bir şekilde yaratılan asil insan ruhunun kanser tarafından ezilemeyeceğini gösterir ve büyük sanatın sahte bir dünyada ebedi olduğunu kanıtlar. Korkut'un ölüme karşı mücadelesi Oğuz halkının büyük bozkırlarında anlatılan altın bir efsanedir. Her zaman tüm insanlık için önemli bir konu olan sonsuz zaman, kesintisiz yaşam düşüncesi, Korkut Ata'yı tüm zamanların en bilge düşünürlerinden biri haline getirir ve onu iyilik ve yaşam ışığının destekleyicisi olarak alakalı kılar. M. Auezov şunları söyledi: "Dünya folklorunda, eski

efsanevi ve dini masallarda Korkut Ata gibi yaşam ve ölümün birkaç harika görüntüsü var. Bunlardan biri Yunan mitolojisinde - Prometheus, Oset mitolojisinde - Amran, Hint mitolojisinde - Siddhartha, Kazakça eski günlerde Korkut olacak.

Bu nedenle, büyük bozkırların ortasında oturan, medeniyetleri ve çağları birleştiren bir Kazak, Kırgız, Başkurt, Karakalpak, Nogai Türklerine de ortak olan Korkut Ata, çok eski bir tarihi öneme sahip antik çağın bir temsilcisidir. Korkut Ata, Kırgız'da aziz, dindar bir adam olarak tasvir edilmiştir. Bazı Kırgız efsanelerine göre, ölümden kaçtı ve dünyayı dolaştı ve başka bir efsaneye göre, bir yel değirmenine bindi ve hala dünyayı dolaşıyor. Kazaklara göre, sadece Tanrı'ya ibadet eden tüm şamanların atasıdır. Bir kobyz enstrümanı yapan ilk marangoz, bir kui oluşturan ilk müzisyen, ölümü fetheden ilk kahraman, dünyanın dört bir köşesinde seyahat eden ve ruh ve beden, ruh ve madde arasında savaşılan harika bir düşündürdü. Bu nedenle, özgünlük ve yaratıcılık duygusu olan Korkut'un görüntüsü Kazak'ta arkaiktir. Ölüme karşı mücadelesi, "Nereye giderseniz gidin, Korkut" ın acımasız kaderine karşı gösterdiği sanatsal direniş, insanın iç dünyasında iyimser bir ruh aşılır, sanatın gücünü yüceltir.

Büyük Bozkır'ın efsanelerine göre Korkut'un dünyayı dolaşması, dünyanın merkezi olduğu düşünülen yerli Siriderya'ya gelmesi ve ilk kopuzu yaratması eski Türk kavramlarının bir sonucuydu. "Sarı Saimak Nehri", Saryarka, uzun Syr nehri antik çağlarda evrenin merkezi olarak kabul edildi. Araştırmacılar, kozmosun dikey alanda büyük bir nehir ve yatay alanda büyük bir nehir olduğunu bulmuşlardır. Böylece antik anlamda Syrdarya uzayın merkeziydi ve baiterek gibi kutsal bir uyku yeri idi. Dev baiterek ve büyük nehir, evrenin, zamanın ve uzayın kapılarını açan Türk meselesi için güçlü bir semboldür.

Bu bağlamda, Zhumabayev'in efsanelere dayanan şiirine önem verebiliriz. "Korkut" şiiri, hayatın anlamını algılayamayan ama ölümden kaçabileceğini düşünen Korkut'u tasvir eder. Ebeveynlerinden ve akrabalarından kaçan Korkut, ölümsüz hayata sahip yeri arar. Zhumabayev, Korkut'un bu gibi felsefi düşüncelerini kendi felsefesi olarak tanımlar.

Bununla birlikte, Korkut'un bu tür felsefi fikirlerine bakarak, İslam'ın gelişinden önce Kazak topraklarında yaşadığını ve İslam'ın gelmesine rağmen, o zamandaki insanların farklı düşüncelerini de pes etmediğini varsayabiliriz. İslam'daki yaşamın anlamı ve koşullarından emin olabileceğimiz birçok soruya cevap verilebilir. Baltogaeva kendi çalışmasında Potanin'in görüşüne dayanarak, "Ölümden korkmak veya kaçmak, ölümü ilahi bir emir olarak gören İslam dünya görüşüne aykırıdır" düşüncesini vermektedir. Korkut ise bu soruya cevap bulamadı, sadece yas tuttu ve istediği hayatı eserlerinden bulmuştur. Şair ayrıca bu şiirin sonunda ondan daha yakın olduğunu ve zaman geldiğinde ölümün gelip onu götüreceğini söyler. Örneğin:

"Uyandım, kayboldum, ulaşamadım, yüzümü gözyaşlarıyla yıkadım.

Arkamda bir çukur var, önümde bir mezar var, hayat geçiyor....” (Zhumabayev 1989: 448).

"Hayat nedir?" Dağ, rüzgar, güneş ve ay sorununun psikolojik paralellik ile ustalıkla tanımlandığı söylenebilir. "Hayat nedir?" Diye sordu. tüm doğa'ya ortak soruyu sorar. Örneğin: "Mesele nedir, Korkut bir an durmadı, hiçbir şey atmadı, şikayet etmedi.

Göl aptal, toprak aptal - her şey aptal, yanan adamın gizemine cevap yok " (Suleymenov 2009: 496).

Şairin şiirinde Korkut, doğup büyüdüğü Altay bölgesine geldi ve hayal kurdu ve kendi elleriyle bir kobyz yaptı. Korkut'un sol kobyzinin sesi bozkırın her yerine gider. Tabii ki Korkut öldü, ama kobyzleri ölmedi. Şaire göre, o kobinin sesi Korkut'ınki kadar yas tutuyor. Sanki Korkut'ın sesini, özünü, arzularını, hedeflerini ve yöntemlerini görülebilir.

Ve şimdi Cork hakkındaki efsanelerden bahsedebiliriz. Cork kimdi? Baltogayeva'ya göre Korkut efsanesi, dünyada Kazak efsanesini yükselten efsanelerden biridir.

Korkut hakkındaki efsaneleri inceleyen bilim adamlarımızdan bazıları: Divaev, Auezov, Zataevich, Zhubanov, Konıratbayev, vb. Bu bilim adamlarının çalışmalarında Korkut hakkında birçok bilgi var. Korkut Ata eserleri Korkut'un bilgeliğini, zekasını, şiirsel sanatını gösterir. Bu kitapta bulunan atasözleri ve kurallar Korkut'un bilgeliğini yansıtır.

"Doğru, Korkut bilge, kutsal, ileri görüşlü bir adamdır. Ne derse desin. Korkut'un iki tarafı burada ortaya çıkıyor. Özellikle Müslüman azizlerinin özelliklerini, eski şamanik görüşlerden miras kalan şamanlık ve dipsiz sembollerin iç içe geçtiği bir hayata sahip olduğu bilinmektedir” (Kazak Adebietining tarihi 2006: 526). Korkut'un öngörüşü ve kutsal güçlerle olan bağlantıları rüyaları hakkındaki efsanelerden görülebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEDE KORKUT FELSEFESİ VE KAZAK HALK KÜLTÜRÜ

3.1. Halk Kültüründe Dede Korkut Felsefesi

“Birisi Genç yaşında ölür, birisi yaşlanarak hayatla vedalaşır. Bebek doğar, yaşlı ölür. Neden böyle”? Korkut gece gündüz bunu düşünür ama cevabını bulamaz (Margulan: 158).

Doğa ve Sosyal hayat hakkındaki ilk düşünceler, Yaşam ve Ölüm inancı, dünyanın gizli kuvvetlerini anlamlaştırma aşamaları, Kazak Halk kültüründeki felsefenin ilk basamaklarıydı. Eski dönemlerde belli bir temele dayanan felsefe düşünceleri olmamıştı, o nedenle Bozkır Kavimleri çeşitli inançlara katlanarak yaşamını sürdürmeye devam etmekteydi. Farklı mitoloji görüşleri, halk beynindeki Yaratıcı ve Yaratılan arasındaki bağların kurulmasına yol açmıştır. Felsefe bir bilim olarak, Dünyaya genel bakış açısını korumakta. Bu bakış açısı eskiden mitlere özgüydü. Dini Mitolojik yorumlar halk geleneklerine göre kalıplaşmaktadır, felsefe ise, etraftaki olup biten şeylerin nedenine köküne merak duyar ve kendi sorularının cevaplarını aramakla meşgul. Mitolojik bir kahraman olarak yaşarken Korkut’u Felsefe’ye alıp götüren de kendi sorularıdır. “Birisi Genç yaşında ölür, birisi yaşlanarak hayatla vedalaşır. Bebek doğar, yaşlı ölür. Neden böyle”? Korkut gece gündüz bunu düşünür ama cevabını bulamaz (Margulan 1999: 158).

Kazak Halk felsefesinin temeli tüm Türk Kavimlerine ortak olan Orhun Yazıtlarından gelmektedir. Millete ve Vatana olan sevgi, gelecek neslin özgürlüğü için savaş, bu eserlerde karşımıza çıkan ilk toplum felsefesinin bir parçası sayılır.

Üze kök tenri asra yagız yir kılındukda, Yukarıda gök Tanrı, aşağıda kara yer yaratıldığında

*İkin ara kişi oğlu kılınmış.
Kişi oğlın ta üze,*

*İkisi arasında kişi oğlu yaratılmış.
Kişi oğlu üzerine*

Eçüm apam Bumın Kagan İstemi Kagan olurmuş.

Olurupan Türk Bodunun ilin törüsin

Tuta birmiş iti birmiş.

Tört bulun kop yagı ermiş.

Sü sülepen tört bulundakı bodunug

Kop almış kop baz kılmış.

Başlıgıg yükündürmiş tizligig sökürmiş.

İlgerü Kadirkan yışka tegi,

*Kirü temir Kapıgka tegi konturmuş.
İkin ara idi oksuz Kök Türk ençe olurur ermiş.
Bilge Kagan ermiş alp kağan ermiş.
Buyruki yime bilge ermiş erinç alp ermiş erinç.
Begleri yime bodunu yime tüz ermiş.
Anı üçün ilig ençe tutmuş erinç.
İlig tutup törüg itmiş (Ercilasun 2016: 83).*

*(Oturarak Türk milletinin ilini, töresini
Tutmuş, düzenlemiş.
Dört yan hep düşman imiş.
Ordu yürütüp dört yandaki milletleri
Hep almış, hep tutsak kılmış.
Başlıyı eğdirmiş, dizliyi çökertmiş.
Doğuda Kadirkan ormanına dek,
Batıda Demir Kapt'ya kadar kondurmuş.
İkisi arasında tüm bağımsız Köktürk huzur içinde otururmuş.
Bilge Kağan imiş, Yiğit Kağan imiş.
Beyleri de, milleti de dürüst imiş.
Tabii onun için ülkeyi rahatça tutmuş.
Ülkeyi tutup kanunları düzenlemiş)*

Buradaki Gök Tanrı ile Kara Yerin yaratılması hakkındaki görüş mitolojik bir biçime sahip olduğu sonucuna varılabilir. Bu alıntıdan Eski Türk kavimlerinin hem siyasal hem de dinsel hem hukuksal hem de ahlaksal kendine özgü bir düşünce temellerine sahip olduklarını görebiliriz.

Bütün felsefi öğretiler temel soruya bilerek ya da bilmeyerek ama zorunlu olarak bir yanıt verir. Maddenin ya da bilincin birincil olarak kabul edilmesine bağlı olarak da felsefe iki ana akıma ayrılır: Materyalizm ve idealizm. Materyalistler, madde ve varlığın birincil olduğunu, bilincin ise ondan türediğini kabul ederler. İdealistler açısından birincil olan ise düşüncedir, ruhtur, bilinçtir. Felsefede yalnız ve yalnızca bu iki karşıt ve uzlaşmaz akım mevcuttur. Fakat felsefenin oluşumu toplumsal yaşama dayanır ve toplumsal yaşam tarafından belirlenir. Felsefe dinsel, siyasal, hukuksal ve ahlaksal görüşlerin bulunduğu toplumsal bilinç biçimidir (Suslakov, Yakovleva 2017: 10).

Korkut felsefesinin temelini açıklamak için onun yaşadığı toplumun görüşleri ile tarihi süreçlerdeki gelişimine göz atmak lazımdır. Korkut hakkındaki yazılı kaynaklara baktığımızda, ahlaksal, kanuni toplum görüşlerini kalıplaştıran ve sürdüren bir bilge sureti gözümüzde canlanır. Bu Türk Toplumuna ait bir eksiksiz nitelik olur. Eski Türklerin dünyaya olan görüş

açısı diğer milletlerden bazı farklılıklara sahiptir. Yazıtlarda ideolojik ve kahraman kağana şart olan etik kalıplar da verilmektedir. Bunlar toplumun yaşamını etkileyici en özel niteliklerden ibarettir:

1. Türk Milletinin yasaları ile ülkesini korumak;
2. Dünya milletlerini itaat ettirmek;
3. Bilge ve kahraman kağan olmak.

Eski Türklerden bugüne dek bunlar kutsaldır. Orhun yazıtlarında Eski Türklerin Kağan'ın Gök Tengrinin kendisinden yaratıldığına inandıkları belirtilir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Antik Çağ'ın materyalistleri, insan tarafından gözlemlenen bütün görüngüleri ve süreçleri bizzat doğaya dayandırmaya çalışıyorlardı. Filozoflar, insanları çevreleyen nesnelere, şeylerin ve süreçlerin nereden geldiğini, neden yapılmış olduklarını, değişim ve yok olma süreçlerinde onlara ne olduğunu anlamaya çalışmışlardır. Bir başka deyişle, şeylerin çok biçimli dünyasının birliğini belirleyen, maddenin ortak bir doğal temelini aramışlardır. Bu temel Thales için su, Herakleitos için ateş ve Anaksimenes için de hava idi. Bu şekilde dört doğal unsur, dört madde, dört öz tespit edildi: Antik Çağ materyalistlerinin felsefi sistemlerinde somut şeylerin sonsuz çeşitliliğinin tamamının temeli olarak sunulan ateş, hava, su ve topraktı (Suslakov, Yakovleva 2017: 21-22). İnsanlık nesli farklı devirlerde farklı inançlara tabii tutulduğu bellidir. Eski Türk inançlarına göre her şeyin temeli Gök Tanrı olarak algılandığını Kağan'ın Gök Tanrıdan yaratıldığına olan inancından görmekteyiz. Kağan ise Türk Kavimleri için en önemli figür sayılırdı.

Türk Mitoloji ve kozmogonisinin bir örneği olarak Oğuz Kağan destanını gösterebiliriz. Oğuz Kağan'ın gökten gelen ışık içindeki kızla evlenmesi ve bu nikahtan Kün (Güneş), Ay, Yıldızt hanların doğması göğün yaratılışını temsil eder. Hem ışık gökten gelmiştir hem de güneş, ay, yıldız gök cisimleridir. Oğuz Kağanın göl ortasında bulunan ağaç kovuğundaki kızla evlenmesi ve bu evlilikten Kök (Gökyüzü), Tağ (Dağ) ve Tengiz (Deniz) hanların doğması ise yeryüzünün yaradılışını temsil eder. Gök, Dağ ve Deniz yeryüzüne ait cisimlerdir (Ögel 1971: 139). Bu da Eski Türk Kavimlerindeki materyalizmin bir belirtisi olarak algılanabilir.

Korkut hakkındaki Halkın sözlü mirasına gelirsek, daha çeşitli görüşleri ortaya aktarmak mümkündür. Bu kaynaklara göre yaşam ve ölüm felsefesi Korkut düşüncelerinin temelidir. Korkut'un amacı yalnızca ölümden kurtulmak ya da kaçmak değildir, tüm insanlığın ölüm korkusu ile yaşamamasıdır. Yer yüzüdeyken ölümden kurtulamaz olan Dede Korkut, suyun yüceliğine inanmaya başlar. Böylece belki su üzerindeyken ölüm yaklaşamaz diye

Siriderya'ya halısını serer. Bu halk düşüncesindeki materyalizmin bir işareti olarak algılanabilir:

Büyük müzisyen Korkut, kopuzuyla halk arasında hayatını sürdürüyordu. Bir gün rüya görmüştür. Rüyasında birisi ona “Sen ölümü kendin hatırlamadığın süreç boyunca sana ölüm yoktur. Hiçbir zaman ölüm kelimesini ağzına alma” demiş. Korkut da ölüm hakkındaki düşüncelerden, ölüm kelimesinden kendisini uzak tutmuş ve insanlar ortamındaki hayatına devam etmiştir. Bir gün kendisinin çok saygı duyduğu bir adamın evine misafirlığe gidiyor, evin orta kısmına yerleşerek kopuz çalmaya başlar. O an ev yanındaki ağaca bağlı duran öküz ağacı koparır ve kaçar. Herkes öküzü kovalar, fakat kimse yakalayamaz. Yakalayamadığı için çok kızgınlığa kapılan Korkut “Ölürsem bile seni durdururum şimdi” der. Der ve çok pişman olur ölümü hatırladığı için. Bu olaydan sonra ölümden kurtuluş yolunu aramak için tüm dünyayı gezer. Zira gittiği her yerde kendisine mezar ayarlamakta olan insanlarla karşılaşır. Yorgunlukla çaresizliğin bitişik noktasına gelince Siriderya'ya geri dönmüştür. Nehrin kıyısına halısını serer, belki su üzerindeyken ölüm yaklaşamaz düşüncesiyle. Tanrının isteğiyle halısı, suya batmadan, çürümeden yıllardır gemi gibi su üzerinde yüzmekteydi. Su üzerinde ölüm yaklaşmasın diye gündüz gece uyumadan kopuz çalardı. Korkut'un kopuzunun sesi tüm dünyayı etkilemiş. Aylardır uyumadan kopuz çalan Korkut, bir gün yorgunluktan dalmış uykuya. Halının üzerine gelen yılan Korkut'u zehirleyerek o an öldürmüştür. Korkut'un ölümünden sonra da oradaki Kopuz sesi dinmemiştir (*Korkut Ata 1999: 86*).

Korkut Ata efsanelerinde kırk sayısı kutsaldır. Korkut kendisinin ayırt edilmeyecek kadar benzeyen *kırk* tane resim çizer:

Azrail Korkut'u rahat bırakmıyor. Korkut yine kurtulma çaresini bulmaya çalışmış. Kendisinden ayırt edilmeyecek kadar benzeyen kırk tane resim çizer ve yanına kırk birinci olarak kendisi yerleşir. Çok sinirli Azrail hemen Korkut'un canını alırım diye yanına gelmiş. Baktığında önünde kırk bir tane Korkut vardı, hangi birinin canını alacağını bilemediği için şaşkınlıktan zor duruma düşüyor. Böylece Korkut Azrail'den canını kurtarmış (*Akseleu 1992: 123*).

Efsanelere göre Korkut'un yanında her zaman *kırk* tane kız bulunur:

Korkut, kırk kıza kuylerini dinletirken Azrail gelmiş. O anda Korkut cadılık yeteneklerini kullanarak kırk kıızı kırk Korkut'a dönüştürür ve kırk birinci olarak kendisi oturmuş. Onların hangisi Korkut olduğunu bilemediği için Azrail çok şaşırır. O anda gökten yargı gelmiş Azrail'e “Kırk bir kişinin hangisi kaşlarını ilk kımıldatırsa, onun canını al” diye. Kaşlarını erken kımıldatan Korkut'un kendisi olmuş, Azrail de onun canını almaya kalktığında

Korkut'un kız kardeşi aracı olur "Sen niye Korkut'un mezarını kazıyorsun? O sana ne yaptı ki. Onun canını alacağına benim canımı al" der Azrail'e (Margulan: 159).

Korkut yirmi yaşındayken rüya görmüş. Rüyasında birisi ona "kırk yaşına gelince öleceksin" der:

Korkut yirmi yaşına geldiğinde rüya görmüş. Rüyasında beyaza bürünmüş birisi "Kırk yaşında öleceksin" der. Bu olaydan sonra Korkut ölmeme kararını alır. Ölümün olmadığı mekânı bulmak için yolculuğa çıkmıştır. Devesi ile bir sürü dağlarla yolları atlatırken bir gün mezar kazmakta olan tuhaf insanlarla karşılaşır. "Bunu kimin için kazıyorsunuz?" diye sorar onlara. "Korkut için" diye cevap vermişlerdir. Onu duyduğu an şaşkınlıkla korkuya kapılır ve dünyanın diğer ucuna doğru kaçma kararını alır, oradan ayrılır. Böylece kaçarak nereye giderse gitsin hep aynı insanlarla aynı rüyayı görmüş. Dünyanın Batı tarafına da doğu tarafına da, kuzeye de, güneye de gitmiş ama ölümün olmadığı bir mekânı bulamamış ve geri dönmüş Siriderya'ya. Gündüz devesini kesmiş, derisinden Kopuz'u inşa ediyor ama gece uyuduğunda hep aynı rüyayı görür, hep aynı insanlarla karşılaşır. Belki su üzerinde yaşarsam ölümden kurtulurum diye düşünür bir sabah. Halısını Siriderya suyunun üzerine serer kendisi oraya yerleşir. Siriderya suyunun akış yolunu takip ederek Kopuzla kendi kuylerini çalmaya başlar. Kopuzun sesi hayatın sesi gibi geliyordu Korkut'a. Ölüm yaklaşmaya kalkarsa Kopuz sesi kovuyormuş gibiydi onu oradan (Korkut Ata 1999: 86).

Bunların dışında, Türk kültür hayatında yer alan sayıların içinde, kırk sayısının önemi büyüktür. Öyle ki, kırk motifi üzerine başlı başına bir çalışma yapılacak kadar malzeme mevcuttur:

Manas, kızını kendisine vermeyen Temür Han'ın üstüne gider. Bu sırada önünde kırk yiğit, arkasında da kırk bin kişilik ordu vardır.

Güney Sibirya ve Altay'daki Türk mitolojisinde çocuklar kutsal bir taya biner. Tay bunları Demir dağa götürür. Orada Katay Han'ın "Kırk boynuzlu boğa"sına rastlarlar. Boğayı öldürüp geri dönerler.

Manas doğduğu zaman Yakup Han'ın yanına Hıtay'dan kırk elçi gelerek, büyüdüğünde Manas'ın Hıtay'ı alacağını söyleyip giderler.

"Bazı ejderhalar vardır ki, onlar yenilmez ve ölmezler, ancak bunların tılsımları bozulursa ölürlür. Bu gibi ejderhaların kırk günlük bir uyku zamanı vardır. İşte o zaman ejderhanın yanına gidilir, üzerinden kırk tane kıl koparılır, ateşe atılarak yakılırsa ejderha da ölür".

Ayrıca Türk destan, masal ve efsanelerinde kırk gün kırk gece, kırk oda, kırk kız, kırk yiğit gibi motifler devamlı olarak karşımıza çıkar (Kaya 1992: 6). Halk Edebiyatının bir parçası olarak Korkud Ata efsanelerinde de bu kırk sayısına verilen değerin yer alması normaldir.

3.2. Dede Korkut ve Kazak Dünya Görüşü

Dede Korkut Kitabındaki “Oğuz Taş Oğuz Aşi olup Beyrek Öldüğü” hakkındaki destan, Korkut’un Türk birliği hakkındaki büyük bir hümanizm akımındaki düşünce konusunu içerir. Türk boyları arasına giren soğukluk ve kavgadan beyan eder. Bu destanın asıl amacı da parçalanmaya başlayan Türk kavimlerini durdurmak, bir araya getirmektir. Halk arasında bu destan Alpamıs (Alıp Bamsı) destanı olarak asırlardır ezbere okundu. Kazak Halkının en büyük iki epik destanlarından biri “Alpamıs” ise, ikincisi “Kobılandı Batır” destanıdır. İlgi çekici tarafı şudur ki, “Kobılandı Batır” destanı XIV. Yüzyıldaki Nogay Türkleri ile Kazak Türklerinin ikiye ayrılmasından bahsetmektedir. VII. Yüzyılda kaleme alınan “Alıp Bamsı” destanının yazılışını tüm Türk kavimlerinin yol ayrığına gelmesi olayı etkilemiştir. Burada Halk edebiyatının temeli büyük bir ideolojik felsefeye dayanmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Genç neslin gelişmesi aşamasında da Halk edebiyatının felsefe ve düşünce zenginlikleri mevcuttur. Ahlak konusunda veya milletle vatana olan sevgi konusunda Halk edebiyatı hümanizm felsefesinin ilk basmağı sayılır. “Oğuz Taş Oğuz Aşi olup Beyrek Öldüğü” hakkındaki destana baktığımızda:

Üç Ok Boz Ok yığnak olsa Kazan ivin yağmaladur-idi. Kazan girü ivin yağmalatdı. Amma Taş Oğuz bile bulunmadı. Hemin İç Oğuz yağmaladı. Kaçan Kazan ivin yağmalatsa halalının elin alur taşra çıkar idi, andan yağma iderler idi. Taş Oğuz biglerinden Aruz Emen ve kalan bigler bunnu işittiler, ayıtdılar ki bak bak şimdiye değin Kazanun ivin bile yağma ider idük, şimdi niçün bile olmayavuz didiler¹⁸ (Ergin 2018: 243-244). Düşmanlık yapan Türk kavimlerinin hareketi böylece hoşnutsuz yazılır. Beyrek’den taraftar olmasını istediklerinde, verdiği cevabı ise hümanizm ahlaklarının temelinden biri olan adaletten ibarettir:

Men Kazanun nimetini çok yimişem

Ben Kazanın nimetini çok yemişim

¹⁸ Üç Ok, Boz Ok bir araya gelse Kazan evini yağmalatırdı. Kazan tekrar evini yağmalattı. Amma Dış Oğuz beraber bulunmadı. Sadece İç Oğuz yağmaladı. Ne zaman Kazan evini yağmalatsa helallisinin elini tutar, dışarı çıkardı, ondan sonra yağma ederlerdi. Dış Oğuz beylerinden Aruz, Emen ve diğer beyler bunu işittiler, dediler ki bak bak, şimdiye kadar Kazan’ın evini beraber yağma ederdik, şimdi niçin beraber olmayalım dediler. Söz birliği ile bütün Dış Oğuz beyleri Kazan’a gelmediler, düşmanlık eylediler.

Bilmez-istem gözüme tursun.

Bilmez istem gözüme dursun

Kara koçda kazılık atına çok binmişem.

Kara koçta cins atına çok binmişim

Bilmez-istem mana tabut olsun.

Bilmez istem bana tabut olsun

Yahşı kaftanların çok geymişem,

Güzel kaftanlarını çok giymişim

Bilmez-istem kefenüm olsun.

Bilmez istem kefenim olsun

Ala bargah otağına çok girmişem,

Alaca büyük otağına çok girmişim

Bilmez-istem mana zindan olsun.

Bilmez istem bana zindan olsun

Men Kazandan dönmezem bellü bilgil (Ergin 2018: 247). *Ben Kazandan dönmem belli bil*

Beyrek, adaletin yolunda canını verir, ama asla adaletten vazgeçmez. Kahramanlık destanlardaki halk felsefesinin temeli de adalet için savaştır.

Araştırmacılar Ölümden kaçan Korkut hikayelerini Sumerlilerin epik destanı “Gilgameş” ile bağdaştırırlar. Geçen Yüzyıldaki Kazakistanlı yazar Mukhtar Auezov ise, bu hikayenin aslında Yunanlılara saklı şekilde alev getiren Prometheus ile benzerlik gösterdiğini belirtmiştir. Korkut Prometheus gibi tüm millete “ölümsüzlük” getirmek istemekteydi. Korkut felsefesinin kavramsal temeli de budur.

3.3. Dede Korkut ve Kazak Türklerinde Çocuğa Ad Koyma Geleneklerindeki

Benzerlikler

Felsefenin tüm alanlarını kapsayan bu soru XIX. Yüzyılda Goethe tarafından karşımıza çıkmakta. Goethe, 1749-1832 yılları arasında yaşayan Alman şair, romancı, felsefeci ve Klasik Dönemin en büyük temsilcilerinden biridir (Goethe 2015: 5-21). Bu soru yazarın “Faust” adlı eserinde yer almakta. “Çocuğun gerçek adını kim verebilir?” der Goethe. Dede Korkut destanlarında yer almakta olan bu konu felsefenin birçok konusuna işaret edebilir. Eski Türklerdeki çocuğa ad koyma geleneğinin Korkut Ata destanlarında yer alması da bu destanların zengin bir felsefik içeriğinin olduğuna işaret eder.

Dede Korkut kitabının Dresden nüshasındaki “Dirse Han Oğlu Buğaç Han” hakkındaki destanda, çocuk doğduğundan sonra birden isim sahibi olamıyordu. O devirde çocuğa hakketmeyince isim verilmiyor. Buğaç alana çıkarak bir boğayı öldürmüş. Korkut bu olaydan

sonra ilk gösterdiği cesurluğu ve kahramanlığı için çocuğun ismini anında verir (Ergin 2018: 81-83).

Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek hakkındaki üçüncü destanında da Bamsının ismini ilk kahramanlığından sonra Korkut verir:

*Ünüm aña sözüm dinle Pay Püre Big
Allah Ta'ala saña bir oğul virmiş tuta virsün
Ağ sancak götürende Müslümanlar arhası olsun
Karşu yatan kara karlu tağlardan aşar olsa
Allah Ta'ala seniñ oğluna aşut virsün
Kanlu kanlu sulardan kiçer olsa kiçüt virsün
Kalabalık kafire girende*

Allah Tağala seniñ oğluna fırsat virsün

Sen oğlunu Bamsam diyü ohşarsın

Bunuñ adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun

Adını ben virdüm yaşını Allah virsün (Ergin 2018: 121).

*(Sesimi dinle sözümü anla Pay Püre Beg
Allah Te'ala sana bir oğulan vermiş tutu versin.
Ak sancak kaldırınca Müslümanlar arkası olsun
Karşu yatan kara karlı dağlardan aşar olsa
Allah Ta'ala senin oğluna aşıt versin
Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin
Kalabalık kafire girince
Allah Ta'ala senin oğluna fırsat versin
Sen oğlunu Bamsan diye okşarsın
Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun.
Adını ben verdim yaşını Allah versin).*

Buna benzer olay sekizinci destanda da yer alır. Aruz'un çocuğu kaybolmuştu. Çocuğu mağarada bir Aslan emzirip büyütür. Atın kanıyla beslenerek hayatını sürdürüyordu sonrasında. Korkut çocuğu insanlar arasına sokar ve ismini verir:

Dedem Korkut geldi aydur: Oğlanum sen insansın, hayvan-ile musahib olmagil, gel yahşı at bin, yahşı yiğitler-ile eş yort didi. Ulu kardaşun adı Kıyan Selçükdür, senün adun Basat olsun, adunı men virdüm yaşunı Allah virsün didi¹⁹.

Eski Türklerdeki bu gelenek Gothe'nin ve birçok felsefecilerin asırlardır sorduğu sornun cevabını açıklar. Bu geleneğe göre insan kendi ismini hakketmelidir, ya da hakkettiği isim verilmelidir insana. Yoksa “Çocuğun gerçek ismini kim verebilir?”. Bu çözüm aslında Halk felsefesinin altında saklı olan her şeyi açığa çıkarır. Asırlardır Tanrı hakkında düşüncelerle yaşayan insanlık neslinin sorgulamaları ile cevaplamalarını kendi içerisinde bulundurmaktadır.

“Hayat, hayat ismiyle anılır, ama gerçekte ölümdür o” der Herakleitos. Theognis ise, “İnsan için hiç doğmamış olmak, güneşin kavurucu ışığını hiç görmemiş olmak en iyisi olurdu ama eğer doğmuşsa olabildiğince çabuk Hades'in kapılarına koşturmalı ve orada yerin altında huzur bulmalıdır” fikrini bildirmekteydi. Korkut felsefesinin temellerini aykırı olan bu kavramlar en eski dönemlere dayanmaktadır. XIX. Yüzyılın büyük felsefeci Arthur Schopenhauer: “Hayatımızın en mutlu anının varlığımızın en az farkına vardığımız andır. Demek ki ona hiç sahip olmasaydık daha da iyi olacaktı” düşüncesindedir (Schopenhauer 2019: 22). Filozofların böyle bir sonuca vardıklarına bakarsak, Korkut'u ya da Halk hayalindeki kahramanı ne yaparsa edip hayatta kalmak isteği, istekten ziyade hayatta kalma aşkı neden kaynaklıdır sorusu ile karşı karşıya kalırız. Epik destanlarda halk kahramanını düşmanlarıyla, kötülüklerle, kötü güçlerle savaşa sokar, Aldar Köse, Nasreddin Hoca hikayelerinde ise zenginlerde giden intikamını alır. Hayali kahramanlarının gücüyle hep kazanırdı halk, bu hayatta bir tek çare bulamadığı şey ölümdür. O nedenle Korkut'un Azrail'le savaşmasını istemiştir. Ve lakin hayalinde bile ölüme çare bulamayacağını anlamıştır. Bozkır felsefesi önümüze bu gerçekleri serer. Korkut, halk edebiyatının, felsefesinin ve sanatının artık romantizmden realizme adım attığının bir delaletiydi.

Akademisyenler, tarihsel bilincin evrimi ve herhangi bir tarihsel dönemde, sosyal yaşamın tüm koşullarının kesiştiği yerde, bireyin kendi elinde seçim özgürlüğüne sahip olmasıyla bağlantılı olarak birçok yönünü incelediler. Türk ortamında “mutlak”, “maddi varlık” anlamına gelir. Uyumlu ritim ve insan yaşamı ile ilgili olarak manevi gelişimin karşılıklı birliğinin kabul edilmediğine dair yanlış anlaşılma yoktur. Türkler birbirini tamamlayan yasalara hakim oldular ve sonuç olarak birleşik bir insanın yaşam alanını ve kaderini

¹⁹ Dedem Korkut gelmiş söylemiş: Oğlanım, sen insansın, hayvanlarla bağlantı kurma. Gel güzel ata bin, iyi yiğitlerle beraber ol. Büyük kardeşinin ismi Kıyan Selçük olsun, senin ismin Basat olsun, ismini ben verdimi yaşını Tanrı versin demiş.

oluşturdular. Bu nedenle, aksine, felsefi olarak insana verilen yaşamın derin kıvrımlarını belirlemek için tezahürlerini nesnel, gerçekçi, somut bir şekilde analiz etmek gerekir.

İlk bakışta Korkut'un "Nereye giderseniz gidin vizyonunun" felsefi anlamı tüm Türk dünyası için basit görünüyor. Ancak, temel anlama göre "Yaşamın başlangıcının bir sonu vardır, doğadaki tüm hayvanlar bu şekilde yaşar, sonsuza dek yaşayan hiçbir şey yoktur" biçimindeki sonuç, bu fenomenin sadece yüzeyidir ve derinliklerinde henüz tam olarak cevaplanmamış gizemleri bulundurmaktadır. Dede Korkut felsefesindeki "yaşam" kavramını daha derin bir şekilde araştırırsak, bu fenomenin arkasında, çözümü "Ruh ve Beden", "Doğal Ruh ve Kutsal Ruh" arasında tam olarak tanımlanmayan çelişkili yönler vardır, derin varoluşsal anlamlar vardır. Yukarıdaki kavramın mantığını takip edersek, o zaman "er ya da geç insanın çıkmaza gireceği ve bu evrendeki yaşamın sona ereceği ve herkesin hesap vereceği bir zaman olacağı" fikri ortaya çıkar.

Herkes bazen başkalarının yolunu takip eder, pişmanlık duyar, ona rağmen hatalarını tekrarlayabilir ve bazen hayatında bazı ayarlamalar yapmaya çalışır, ancak nereye giderse gitsin, ne yaparsa yapsın, hangi rütbe, şöhret, servet elde ederse etsin, o hayatın belirli bir boyutundan oluşan bir insandır. Başarısız anları da sıklıkla tekrarlanırmış. Gerçekten "Bu büyük bir haksızlık mıydı?" sorusunu gündeme getirecek bir gün. Yoksa "Ölümünden sonra, bir insan olarak, dünyanın yaşam alanını başkalarına bırakması gerektiğini" kabul etmeli mi? Bu aynı zamanda insanla ilgili olarak "belirli bir boyutu sınırlandırarak" kurulan evrenin yasasıdır. Bununla birlikte, bu tür bir dizi sorular yüzeysel olursa, o zaman bunun bilişsel bir motivasyon, hayal kırıklığına, karamsarlığa ve son yüzyıllarda Avrupa'da varoluşçuluğun ortaya çıkmasına neden olan bir gerçek olduğuna şüphe yoktur. Birçok din öğretilerinde insanları Ölümü onurla kabul etmeye ve ölümden korkmamaya teşvik edilir. Bu Evrendeki Yaşam zamanını ruhun ikametgahı olan bedenin var olduğu zamanla sınırlamak, metafizik durgunluğa, psikolojik karmaşıklığa yol açar. Sonuç şudur: Kalbinde hala bazı şüphelerle korkuların var. Bir materyalistin anında değişmesi kolay mı? Parlayan dünya bir an için kayboluyor gibi görünüyor. Bu nedenle, en yüksek sesle çıkan adalet sözlerini duyduğumuzda, böylesine sert bir "adalet" denizin dalgaları olarak insanın bireysel dünyasına çarptığında şaşkın hale geliriz. Bu nedenle, bir kişi kendisi ile sevdikleri için "bu doğanın adalet yasası" ve onun dünyadaki hızlı uygulanması için ne kadar çabalarsa bile, kendini veya sevdiklerini ölümden uzak tutamayacağını bilir.

Korkut hakkındaki hikayeleri ve efsaneleri inceleyen bilim adamı Kaskabasov şu sonuca varıyor: "Korkut, ölümlle savaşırken (kaçarken değil) çeşitli kutsal şeylerin (Sanat, müziz, felsefe) yardımıyla kaazanma yolunu aramıştır. Efsaneler Korkut'ın ilk milli müzik

aletini yaptığını ve onu çalarak ruh rahatlığını bulduğunu açıkladı çünkü ölümün başka bir tedavisi yoktu. Korkut bu sonuca gelmeden önce tüm dünyayı dolaşmıştı, fakat kazılan mezardan başka hiçbir şey bulamadığı açıktır. İnsanlık hayatını kurtarmak mümkün olmadığını fark ederek, kaderle savaşıma riskiyle karşı karşıya kalınca Siriderya'ya geri döner. Yaratıcılığıyla kaderi karşı çıkar ve sanatı sayesinde uzun süre yaşamını sürdürmüştür. Eserleriyle tüm ortamı, on sekiz bin evreni, hatta ölümü bile eritir ve büyüler” (Kaskabasov 1989: 23-29). Yukarıdakilerin bir kanıtı olarak, yazar aşağıdaki hikâyeye gösterir: Mantar gökyüzündeki kuşları durdurdu, rüzgar esmeyi bıraktı, “Devleti” dinledi. Sarıarka hayvanları da Siriderya'nın kıyısında fısıldar ve Korkut'u dinler. Siriderya suyunun üzerine serilen Korkut'un halısı batmadı ve uzun bir süre suyun ortasında bir gemi gibi yüzüyordu. Burası Korkut için ölümsüz bir ada haline geldi. Sanat gücünün mecazi tanımı, birçok edebi destanlarında, efsanelerde ve tarihsel bilinçlerde bulunmaktadır.

Tüm insanların yaşadıkları yerin, doğal mekanın özelliklerine göre kendi estetik değerleri vardır. Bu nedenle, her ulusun estetik dünya görüşü, tüm insanlığın kültürel bir hazinesidir.

Sanat alanı büyük bir uyumluluğa sahiptir. Maddi varoluşun mutlak meşruiyeti ve doğası aynıdır. Dil, insan ve dünya arasına manevi bir diyalog getiren, insanın yaratıcılığı, sanatı, bilgisi ve bilimidir. Bunu hissedebilen, algılayabilen, belli bir enstrümanla çevreye geri aktaran, müziğin diline çeviren ve organize edebilecek hassaslığa sahip insanlar var. Korkut'un evrene ve insanlara olan onurlu hizmeti bununla ilişkilidir.

Sanatın temel amacı, insanın yaratıcı potansiyelini gerçek dünyanın sanatsal bir imajının oluşumuna uyarlamaktır. Sadece gerçek sanatın oluşumu ve gelişimi, din bilincinin, genel dini dünya görüşünün ve toplumdaki yapıların oluşum ve gelişiminin temelidir.

Korkut, kutsanmış insan neslinin arsında hayat kurmak ve gelişmek için mücadele eden bir kişidir. İnsanlığı kötü güçlerden korumak ve nihayetinde bu kutsamak için bir mücadele vermek onun amaçlarının temelidir. Korkut, yaşamın kaynağı, yaşamın anlamı ve halkın yaşam için özverili mücadelesindeki kaderinin en kutsal hazinesi, ölüme karşı savaşan kötü güçlerin en büyük deviydi. Bu yüzden Er Korkut oldu (Ibraev 1999: 799). Elbette bu savaşı kazanan tek kişi Korkut değildi. İnsanların manevi dünyası ile sanat alanı ondan kazandığından, böyle bir mücadelenin genel derin karakterinin insancıl, etik ve estetik olduğu söylenebilir.

Zaman ve mekanın birbirine bağlılığı, kültürleri ve insanları dünyasal anlamda birbirine daha yakın olmaya iter. Ancak bu yakınlık, ötekinin bireyselliğinden ve benzersizliğinden uzaklaşmamalıdır. Genel olarak, dünyanın farklı kültürlerinin, dillerinin, etnopsikolojik özelliklerinin varlığı, büyük "yaşam" olgusu bağlamında gerçekleşir.

Ne kadar meşru şeyler varsa, dünyada kültürel çeşitlilik ve değerler de o kadar fazla olursa, insan yaratıcılığının sonsuz olduğunu, yani insan yaşamında mutluluk oluşturmanın farklı yolları olduğunu daha fazla fark ederiz. Korkut'ın ölümden kaçışı sembolik bir eylemdir, aslında, yaşamın gerçek anlamını bulmak için bilinçli ve enerjik bir arzu, bu mübarek yaşamda en istikrarlı olanı bulma girişimidir. Örneğin, Korkut gibi yaşam için bir savaşçı, evreni müreffeh ve uyumlu hale getirme görevine sahiptir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEDE KORKUT VE KAZAK SÖZ SANATI

4.1. Müzik Sanatının Kurucusu Olarak Dede Korkut ve Kazak Müziği

Alişer Navai: “Tanrı'nın ışığı Korkut Ata'ydı, Türk halkı arasında daha görkemli ve büyük kimse yoktu. Ünü kimseye ulaşmadı. Eşsizliği, birçok bilgelik ismine sahip olması, kaç yıl önce bildiğini, geleceği öngördüğünü ve geleceği öngördüğü gerçeğinde yatıyor ve bugün şaşırtıcı atasözleri hala var.”Dedi.

Korkut Ata döneminin Türk dünyası için bir dönüm noktası olduğu doğrudur. Oğuz ve Kıpçak gibi Türk kabileleri Avrasya'ya dağılmış, yeniden yerleştirilmiş ve genişletilmiştir. Bazıları İslam'a dönüştü ve bazıları eski inanç içinde kaldı. Korkut Ata, bu dönemde Oğuz-Kıpçak topluluğunun manevi patronuydu.

Böylece halk Oğuz ve Kıpçak'ı kaybetmek için bir anıt diyor. IX-XI yüzyıllarda, büyük Türklerden gelen Oğuz ve Kıpçak kabilelerinin güçlü bir ittifakı, Darrya boyunca medeniyetin en iyi örneklerini bıraktı ve Türk dünyasının bayrağını kaldırdı. Bu birliğin siyasi ve ideolojik bir çatışmadan sonra giderek dağıldığı bilinmektedir. Ancak, tarihin bükülme ve dönüşlerinde Korkut Ata, uzak kardeşleri birleştiren büyük bir semboldü.

Korkut Ata ile ilgili efsanelerde, Oğuz-Kıpçak kabilelerinin kaderi, deniz gibi sallanan ve bir geyik gibi sallanan, Altay'dan Syr Darya'ya, oradan Kafkasya'ya ve Anadolu'ya kadar uzun bir göç yolculuğu yansıtılır. Zengin mirasından Korkut Ata'nın Oğuz ve Kıpçak'ın, ilahi inancın ve İslam'ın kesiştiği noktada, medeniyetlerin, bozkırların ve şehirlerin kesiştiği dönemde yaşadığı açıktır. Oğuz-Kıpçak'ın ikiz yuvalama döneminin Syr Darya'da gerçekleştiği bilinmektedir. Eski şecere göre Korkut'ın büyükbabası Oğuz, amcası Kıpçak'tı.

Korkut Ata'nın mirası eski zamanlardan beri herkes tarafından saygı görmektedir, bu nedenle şiirleri ve efsaneleri her ulusta korunmaktadır. Korkut Ata, zaman ve mekanın uzak kulelerini bir anda birleştirebilen, iyilik ve zaferle birleştirebilen bir bozkır kalecisidir. Bu, Oğuz-Kıpçak mirası bölünmediğinde bir çağda yaşayan nar bir insan olduğunu gösterir.

Korkut Ata'nın imajı efsanevi arka planlar açısından zengindir, bu nedenle bazı eserler 295 yaşında olduğunu ve üç cetvel üzerinde hüküm sürdüğünü söylüyor. Bazı kaynaklara göre, Hz. Muhammed'in büyükelçiliğine gitti ve Bağdat'taki Abbasi hanedanının yönetimi sırasında yaşadı. Ushan denizcilik veri tabanını inceleyen akademisyen A. Margulan, Korkut'ın Syr Darya'da VII-VIII yüzyıllarda öldüğü sonucuna varıyor.

Harika insanlar bir yerde doğar ve bin yerde ölür. Korkut Ata'nın mezarı üç yerde adlandırılmıştır: Türkiye'nin Baiburt ilçesi, Kafkasya'da Derbent, Syrdarya boyunca Karmakshy ilçesi. Genel olarak, büyük figürlerin türbelerinin üst üste iki veya üç yerde bulunduğu söylenir. Örneğin, ünlü Arystan'ın mezarı Kırgızistan, Otrar ve Syr Darya'da bulunur. Bazı durumlarda, ölenlerin kemikleri orada olmasa da, bu tür kutsal alanlarda kurbanlar ve dualar sunuldu. Kazak efsanelerine ve Korkut Ata efsanelerine göre, imajı eski Türk geleneklerinden ayrılamaz. Böylece, Korkut Ata'nın ruhu ve mirasının daha sonraki dönemde Oğuz göçüne eşlik ettiği söylenebilir.

Korkut'ın mezarı uzun süre rüzgarla aşınmış, yıkanmış ve tamamen yıpranmış. Ekim 1898'de mezarı ziyaret eden tanınmış bir bilim adamı olan A. Divayev bunu kendi gözleriyle gördü ve "Korkut'ın antik mezarı son günlerinden geçtiğini" yazdı. Ünlü bilim adamı V. Zhirmunsky'nin "Bin yıllık Korkut'a saygı örneği var" demesi tesadüf değil.

"Uzay kapısı" olarak kabul edilen ve dünyanın merkezi gibi Baykonur yakınlarında bulunan Korkut Ata kompleksi, sonsuzluğu simgelemektedir. Bu nedenle, kişiliğin anahtarının parlayan bir kaynağı olan Korkut Ata'nın zengin mirasını, dünyadaki insanlığın entelektüel hazineleri açısından ve genç nesiller için bir hatıra olarak tanıtmak önemlidir. Derin felsefesi yaratıcı yaşama olan tutkunun özü olan Korkut'ın mirasını tekrar gözden geçirmek ve çağın akımlarına göre kıvrımlarını yeniden değerlendirmek ve yeniden değerlendirmek günümüzün akıllı topluluğunun görevidir.

Türk dünyası için Korkut, kobyz, oguz, abyz kelimeleri eski çağlardan beri eş anlamlıdır. Kopuz, tüm telli çalgıların atasıdır ve Korkut, bu kutsal siyah kobyzin sahibidir. Kopuz antik olduğu için adı genellikle Türk halkları tarafından kullanılıyordu. Başkurt - kyl-kobyz, Tuva - kyl humus, Tatar - kobuz, kubyz, Özbek, Karakalpak - kobuz, Türkmen - okly gopuz, Balkar - kyl-kobuz, kobuz, Çuvaşça - hama-kopas, Moğolca - khuur.

İlk Korkut enstrümanı ve black kobyz Korkut tarafından yapıldı. Zaten kobyz "koro, khuur" olarak adlandırılan eski Türk-Moğol halklarından bahsetmiştik. Kökeni, "kobyz kut" anlamına gelen "khor kut" bileşik sözcüğünden türetilir. Muhtemelen, kuyu koruyucusu, koruyucusu anlamına gelir. Her durumda, Büyük Bozkır'ın oğlu Korkut isminin kutsal ile ilgili olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Korkut, bir kuğu, bir Hint kazı, bir çingiraklı yılan ve içi boş bir gövdeye sahip siyah bir kobyzin orijinal sahibidir. Şamana göre, bir tulparın kuyruğunu yaptı. Bir kobe giymiş ve ağızlarını ellerinde tutan Yolyktegin, Kubategin, Ketbuga, Sypyra Zhyrau hanlara yakındı ve modern dünyayı siyah kutsal kobyz ile doldurdu. Şaşırtıcı bir şekilde, "Korkut Ata Kitabı" nda,

kahramanların yürüyüşte yanlarında kopuz aldıkları ve savaş alanında kui oynadıkları yazılmıştır.

Korkut Ata'nın mirasının kobyz olduğunu söylesek, Kazak halkının kobyz'i koruduğu ve onu şimdiki nesle aktardığı gerçeği, Alash'ın kalbini koruyan insanlar olduğumuzun bir kanıtıdır. Daulesker şamanları Ketbuka, Koilybay, Balakay, Molykbay ve kobyzlerini yarışmaya ekleyen yeni nesil Ykylas Dukenuly, Korkut Ata geleneğinin ardıllarıdır. Korkut Ata'nın bugüne kadar "Korkut", "Saryn", "Baiauly kiiktin zary", "Bashpay", "Kara kalmak", "Auppay", "Zhelmaya", "Konyr", "Targyl tana", "Ushardyn uluy" ve sarı eski çağlardan beri var.

“Korkut çok zeki ve zeki bir insan olarak büyüyor. O zamanın tüm enstrümanlarını çaldı. Bununla birlikte, bundan memnun değildi ve insanların ve hayvanların seslerini, doğal olayları ve sesleri iletecek yeni bir cihaz yaratmak istedi. On düşünüyor ve dokuz düşünüyor. Bir çam ağacını kesip ağaçtan bir proje yapar. Ama bundan sonra ne yapacağını bilmiyor. Günler böyle geçiyor. Bir gün yorgundu ve bir rüya gördü. Ona bir melek geldi. Çocuğa şöyle dedi: “Korkut, kobyziniz 6 yaşındaki bir rahibin kemikleri gibidir. Şimdi nar derisinden yapılmış bir gövdeye, keçinin boynuzlarından yapılmış bir panjurdan ve beş aygırın kuyruklarından çizilen bir ipten yoksundur. Bu durumda, enstrümanınız şarkı söylemek üzeredir”. Korkut uyanır ve bütün bunları yapar.

“Çamın dibinden

Geri aldım, kopuzum.

Akçaağaç altından

Benim bükülmüş kobyzim.

Zhelmaya'nın derisi

Benim kobilerim.

Orteke boynuzu

Yaptığım kopuz.

Beş aygırın kuyrukları

Eğildi kopuzum.

Kulağımı çevireceğim,

Eğer söylemediysem,

Eğilip yere çarpacağı! ”– Kopuz'u eline aldığında ve çalmaya başladığında o ağladı. Kobyz sesi, doğa, uçan kuşlar, rüzgar, koşan hayvanlar - hepsi durdu ve dinledi. "

Şaman geleneği, Türkçe konuşan halkların inançlarında da önemli bir rol oynamıştır. Şifacılar, şifacılar, cadılar ve iblislerin sahip olduğu şamanlara "abyz" denir. Ve abyz "kobyz" kelimesinin bir çeşididir. Buna dayanarak, eğer abyz ve kobyz'i bağlarsak, Korkut'tan sonra yaşayan Kazak şaman Koilybay hakkında birçok efsane var. Chokan Valikhanov onu "yay ve ok gibi, yaylı bir şamanın atası" olarak nitelendirdi. Koilybay'ın bir zamanlar kutsal kobyzini kaotik bir yarışa soktuğunu duyduk. Hikaye şöyle devam ediyor: “Yüzlerce yarış atı yaklaşırken gördü, elinde bir hançer aldı, azizlerini yardım çağırdı ve Koilybay'dan ayrıldı. Aniden şiddetli bir fırtına çıktı ve ateşli bir rüzgar esti. Aniden, fırtınanın arkasında bir kara delik belirdi ve atların toynaklarının sesi duyuldu. Yarış atlarının önünde bir kar fırtınası ve kökleri ile bir ip çeken bir at olan büyük bir ağaç var. Ve ağaç Koilybay'ın kobyzidir, fırtınayı ve rüzgarı çeken mavi iblisin cesareti. "

Birçok efsanenin temeli haline gelen kopuz enstrümanı Kazak anlamında kutsal kabul edilir. Sıradan insanlar onu ellerinde tutmaktan korkuyorlardı. Bunun nedeni, kopuzun yalnızca şamanlar gibi özel büyüleri özelliklere sahip insanlar tarafından tutulması ya da "bu eski kutsal enstrümanın insan kaderi üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Başka bir efsaneye göre, iki teli olan kylkobyz ve kobyz müziği insan vücudundan ağır ruhlar, hastalıklar ve ölümler geçirdi. Aynı zamanda, sıradan bir aynanın mistik gücünden bahsedilebilir. Örneğin, bir baykuşun tüyleri, boynuz şeklindeki metal plakalar, kuş resimleri şamanik bir kobyzun kafasına asılır ve vücudun altına bir ayna takılır. Bütün bunlar sadece dekoratif süs eşyaları değil. Özellikle, ayna şeytanları çağırmanın bir aracıdır. Şimşek çaktığında, birisi evde öldüğünde ve gece yatmadan önce neden aynayı kapatıyoruz? Çünkü insanlığı sahte yardımcı dünyamızla birleştiren bir gizem var. Basit bir deney olarak, mum ışığında aynadaki görüntünüze bakın май Vücudunuz korkuyor!

Tüm Kazak destanları ve folklorları müzikle yakından ilişkili olduğundan, ulusal enstrümanların melodilerine dayanan efsaneler diğerleri üzerinde hakimdir. Örneğin, "Kara Zhorga" efsanesinde Abylai Khan'ın Kazak-Kırgız savaşında Kalmyk'ten aldığı bir yarış atı hakkında bir hikaye var. "Aksak Kulan, Jochi khan" aynı ironik efsanedir. Jochi Khan'ın avlanmaya giden oğlunun geri dönmediğini bildirmesini talep ettiği hatırlanacak. Bununla birlikte, tek oğlunun öldüğünü açıklamaya cesaret eden adam, boğazına erimiş kurşun dökmeceğini söyledi. Khan'ın gazabından korkan yaşlı kuishi, ölümünü kui aracılığıyla iletir. Jochi khan, oğlunun kobyz sesinden topal bir eşek tarafından öldürüldüğünü hisseder. Sözü tutmak için, çok fazla acı çekmesine neden olan kobyz gövdesine kurşun dökülmesini emretti.

"O zamandan beri kurşunla yanan kobyzin üstü açık kaldı," diyor efsane. Daha sonraki versiyonlar "Jochi Khan'a mesajın dombra yoluyla iletildiğini" söylüyor. Kuşkusuz, kutsal bir Kazak kii enstrümanıdır.

Çamdan kobyz çalarak ilk müzik aleti yapan Alash Magzhan'ın aldatıcı şair Korkut Ata hakkında:

"Bir gün korktuğumu hayal ettim,

Çamdan yapılmış kobyz kesin.

Bir ip giyin ve kobyz ile konuşun,

Altay tarafından üzüldük' dedi. Şair, Korkut Ata'nın Türk medeniyetinin altın beşiği Altay'da doğduğunu ve dünyadaki ilk kobyzin Altay'da yapıldığını öne sürüyor. Türk halkının kutsal siyah shanyrakı Altay'da, abyz Korkut'ın kobyz oynadığı ve ağzına altı sayı koyduğu açıktır.

Türk Akademisi tarafından eski zamanlarda düzenlenen bir arkeolojik keşifte, Doğu Kazakistan bölgesinde Karakaba, Altay Dağları, Katon-Karagay bölgesinde gömülü eski bir kobyz aleti bulundu. Akademi uzmanları, eski eserlerin tarihinin eski Türk devletinin dönemi olan VIII. Yüzyıla kadar uzandığını belirten eski kobyz'i başarıyla yeniden inşa etti. "Korkut" şiirinin sonucunda eşcinsel şair "Korkut'ın kobyzıyla mezara girdiğini" söylüyor - bu kobyzin Korkut abyzs mezarlarına bir araya getirileceği anlamına gelmiyor mu?!

Çocukluktan Korkut Ata'nın gerçek bir insan olduğunu biliyoruz. Bu arada, şarkıdaki Korkut efsanelerle dolu efsanevi bir görüntü. "Korkut Ata öyle dedi" ile başlayan atasözleri genellikle atasözlerine ve halkın sözlerine çok benzer. Bu, bilge atalar adına sıradan insanların hayallerini ve isteklerini yazdığı anlamına gelir.

Demek istediğimizi kanıtlamak için, 1986'da yayınlanan "Zhazushy" yayınevi tarafından yayınlanan "Korkut Ata Kitabı" koleksiyonunda "Korkut Atasözleri" nin tanıtımına bakalım.

1986 yılında "Zhazushy" yayınevi tarafından yayınlanan "Korkut Ata" kitabının kapağı.

İşte "Korkut Ata'nın bıraktığı bir kelime" ile başlayan atasözlerine bazı örnekler:

"Tanrı olmadan kimse iki olamaz"

"Tanrı'nın hizmetkârının alınına ne yazılırsa yazılsın",

Onsuz kimse zarar görmeyecek ve kimse ölmeyecek. "

"Genç bir adam Karatau gibi yaşar ve bir gün ölür ve zengin olur. Ama sadece hak ettiğini yiyor. "

veya:

"Tanrı kibirli, kibirliyi sevmez."

"Tanrı başkalarından üstün olan bir kişiye bahçe vermez"

"Külleri ne kadar yığarsan sar, çatı olmayacak",

"Siyah bir eşeğin kafasını taksan bile bir tulparın olmayacak."

Böylece bugün kullandığımız atasözlerine benzeyen birçok atasözü "Kitabi dedem Korkut" da bulunabilir.

"Korkut Ata" kitabı Rus bilim adamı, akademisyen V. Bartold tarafından onlarca yıl çalıştı, yorulmadan çalıştı ve Rusçaya tercüme edildi.

Bilim adamı Barthold'un çevirisi temelinde "Korkut Ata Kitabı" nı Kazakça diline çeviren bilim adamları şunlardı: Filoloji Doktoru, Profesör Auelbek Konyratbayev ve bilim adamı Mardan Baidildayev.

Bu eser, yukarıda belirtildiği gibi, 1986'da yayınlandı. Çevirmenler ayrıca eserlerinde Kazak anlamının analizinde 1950'de yayınlanan şiirin çevirisinin Bakü versiyonu tarafından yönlendirildiklerini yazdılar.

İki bilim adamı, yorumlarında, "Korkut Atasözleri" girişindeki "Bismillahi Rahmani Rahim" ile başlayan kutsal kelimelerin Bakü versiyonundan çıkarıldığını ve Kazakça çeviriye dahil edilmemesi gerektiği konusunda uyardı. Belki de Sovyet kırmızı ideolojisi korkusu onları yapmaya itti?!

Bu şiirin aslı ve W. Barthold'un çevirisinin Kur'an'ın kutsal sözleriyle başladığı anlamına gelir.

İşte bu kitabın tanıtımından Korkut Atasözleri'nden bazı örnekler:

"... Korkut Ata başka ne dedi:" Ağzımı açtığımda konuşmak istiyorum.

Tanrı'ya sonsuz saygı! Dinimizin efendisi olan Tanrı'nın dostu Muhammed'e saygı!

Muhammed'in sağında duran ve dua eden Ebu Bekir'in adı ölmesin!

Kuran'ın sayfalarını açan ve Yasin Suresi'ni okuyanlara saygı duyun!... Sözleri gökten inen Kuran'a saygı, dizilip dillerinizi kelimelere dökün!...

Alçak zemin üzerine inşa edilen Tanrı'nın evi Mekke'ye saygı! ... En güzel günler Cuma! ... Evrenin Yaratıcısı Tanrı'ya saygı! Lordum, cennet tanrısı bize merhamet etsin!" Bu Korkut Atadır (Konratbayev 1986: 6-7).

Bilim adamlarına göre, "Korkut Ata Kitabı" nın iki el yazması günümüze ulaşmıştır. Bunlardan ilki, Dresden (Almanya) şehir kütüphanesinin nadir el yazmaları koleksiyonunda. Bahsettiğimiz çeviri Dresden versiyonudur.

Dikkatle korunan ikinci versiyon, İtalya'daki Vatikan'ın Arrostolica Kütüphanesi'ndedir.

İlk versiyon 12 şarkıdan, yani 12 Oğuz adından oluşuyor. İkinci makale sadece 6 şarkıdan oluşmaktadır.

Filoloji Doktoru Profesör Nemat Kelimbetov'a göre, bu çalışma "VII-VIII yüzyıllarda Syrdarya'da yaşayan Oğuz-Kıpçak kabileleri arasında doğan ve nesilden nesile aktarılan manevi bir hazinedir.

Bu bilim adamına göre Korkut'ın annesi Kıpçak kabilesinden ve babası Karakozha Oğuz'dan geliyordu.

“Korkut Ata bu yüzden Syrdarya'da yaşayan Kıpçakların ve Oğuzların kardeşidir. Bilge yaşlı adamın uzun yıllar ülkenin lideri olduğuna dair tarihsel kanıtlar var, hayatında üç han döneminde vassal olarak hizmet etti, "dedi bilim adamı Nemat Kelimbetov" Eski Edebiyat "kitabında.

Korkut Ata'nın "Şarkıya Giriş" adlı kitabında bilim adamının bu sonucunu kanıtlayalım:

“Bayat klanında Korkut Ata adında yetenekli ve peygamber bir adam vardı. Bütün tahminleri gerçek oldu.

... Oğuz kabilelerinde Korkut Ata en zor problemleri çözdü. Ne kadar zor olursa olsun, Korkut'a danışmadan ülke hiçbir şey yapmadı. Ülke tüm kurallarına ve otoritesine itaat etti. ”

Tayga üzerine damgalanan bu pasaj Korkut Ata'nın tarihsel bir figür olduğu tartışılmaz bir kanıttır.

Bilim adamı Auelbek Konyratbayev bu sonuç üzerinde daha ayrıntılı olarak durmaktadır:

"Korkut'un atasözlerinde," diyor, "bu şarkı Korkut tarafından söylenmiştir." O zaman Korkut bir aziz değil, Oğuzların büyük bir düşünürü ve destansı bir şairidir. Korkut, aynı zamanda tüm şarkıların ana karakterlerinden biri olarak gösteriliyor "diyor Profesör Auelbek Konyratbayev.

Bizim düşüncemize göre, bu destanların yazarı olarak Korkut Ata'dan bahsedilmesi, onun Yaradan tarafından yetenekli bir ülkenin çocuğu olduğunu kanıtlıyor.

Korkut'ın 12 şarkının ana karakterlerinden biri olarak tanımlanması, yetenekli büyük yazar Halyk'in atalarımızdan miras alınan bir başyapıt olan "Korkut Ata Kitabı" na yaratıcı katkısının bir kanıtı olarak düşünülmelidir.

Akademisyen Alkei Margulan ve Filoloji Doktoru Dandai Iskakov da tarihsel olarak değerli olan bu çalışmanın yapılmasına paha biçilmez bir katkı yaptı.

Hemen hemen tüm Türkologlar bu eserlerin Türk kökenli halkların ortak bir mirası olduğunu vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, Korkut Ata Kitabı'nda, genellikle kahramanca hikayelerde bulunan insanların adları ve yer isimleri, yani eşsiz şarkılar, bu tarihi olayların modern Kazak bozkırlarında gerçekleştiğine tanıklık ediyor.

Örneğin, bu hikayelerde Alatau, Karatau, Kazygurt, Kazylık Dağı, Kokshe Tengiz, yani Balkhash Gölü, Arka Beli gibi yer adlarına sıkça rastlanmaktadır.

Bilim adamı Nemat Kelimbetov'a göre, 12 şarkının bazıları ortak karakterler ve sürekli arsalar yoluyla birbirine bağlı.

Ancak, bu şiirler olayların gelişimi ve gidişatı açısından belirli bir kronolojik sıraya göre düzenlenmemiştir. Bunun nedeni, önceki şarkılardan birinde "ölü" olarak ilan edilen karakterlerin sonraki şarkılarda tekrar hikayeye dahil olduğu görülüyor.

Bu nedenle, bilim adamı Nemat Kelimbetov, 1986'da yayınevi "Zhazushy" tarafından mantıksal bir ağ açısından yayımlanan "Korkut Ata Kitabı" koleksiyonunda kahramanca destanları organize etmeyi önerdi. Yani, koleksiyonda sadece bu şiirler 8, 1, 3, 4, 11, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 12 sırasına yerleştirildiğinde kronolojik bir sistem ortaya çıkar.

Bu 12 destanın şiirsel ritimleri, düzyazı metni ile uyumludur ve şarkının sanatsal gücünü güçlendirir.

Bu 12 kahraman ayetin neredeyse her biri yazarın Tanrı'ya dua etmesi ve Tanrı'nın kutsamasını istemesi ile sona ermektedir.

Örneğin, "Dış Oğuzların İç Oğuzlara Karşı İsyanı" başlıklı Kitabın son 12. ayetinin son ayetinde şöyle denilmektedir:

Büyükbabam Korkut bu toplantıya geldi ve mutlu bir şarkı söyledi. Din için savaşan kahramanların kahramanlığını seslendirdi... İnsan hayatı geçip gidiyor ... Tanrı, ölene kadar sizi dininizden ayırmasın! Beyaz sakallı baban cennete gitsin! ... İncancını gördükten sonra beş kelime dua ettik. Allah o günlerde Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in uğruna günahlarınızı affetsin!"

Her bir kahramanlık öyküsünün bir veya daha fazla analitik esere dayandırılabilceği "Korkut Ata Kitapları" koleksiyonu, atalarımızın ulusal yazılı literatüre birçok eşsiz şaheser eklediğini kanıtıyor.

İslam'ın kabulünden önce Türklerin genel olarak farklı dinleri olduğu bilinmektedir. Budizm, Zerdüştlük ve şamanizm uyguladılar. Abylgazy-Bahadur kendi Tarihinde: "Korkut, Abbasi Halifeliği sırasında yaşayan bir adamdır. Korkut, Syrdarya Nehri kıyısında doğdu ve

büyüdü. Bu gerçek bize rehberlik ederse, Korkut'un zamanı İslam'ın doğuşu ve kuruluşu ile örtüşüyor. Mashkhur Zhusup Kopeyevich'in eserleri, Türklerin İslam'a ilk dönüşümü hakkında yeni bilgiler içeriyor. Bu Türkler Peygamberimiz tarafından İslam'a dönüştürüldü (Allah'ın barış ve lütfu üzerine olsun) çağını almaya başladığı söylenir. Böylece Korkut Ata'nın İslam'ın bir temsilcisi olduğunu tam olarak söyleyebiliriz. Ayrıca, bize bıraktığı "Korkut Ata Kitabı", büyük atamızın Müslüman olduğunu kanıtlayan birçok bilgi içeriyor. A. Konıratbayev'in Kazak diline çevirdiği "Korkut Ata Kitabı" nda (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 240). Korkut'tan ayrıldığı atasözleri var. Korkut Ata, "Ağzımı açtığımda konuşmak istiyorum. Tanrı'ya Saygı! Dinimizin efendisi olan Tanrı'nın dostu Muhammed'e saygı! Muhammed'in sağında duran ve dua eden Ebu Bekir'in adı ölmesin! Kur'an-ı Kerim "Amman" son suresini okuyanlara saygı! Kuran'ı açın, 63 Yasin Suresi'ni okuyanlara saygı! Kılıçla dine yol açan Hz. Gazi'ye saygı! Gazi'nin çocukları, Peygamberimizin yeğenleri, Kerbela çölündeki Yezid'in ellerinde şehit edildi. Kelimeleri cennetten inen ve dilimizi düzene koyan Kuran'a saygı! Yangında "Bilginlerin gözünü açacağım" kitabını yazan Ospan Affanuly'e bir haraç. Tanrı'nın alçak evi Mekke'ye bir övgüdür. Sütün içinde seyahat edenlere, memleketlerine güvenli bir şekilde ulaşanlara saygı, gerçeği aradı ve Mekke'yi buldu. İyi şanslar Cuma! Cuma günleri vaaz okuyanlara saygı! Vaaz dinleyen cami cemaatlerine saygı duymak. Kulelere tırmanıp dua çağrısına saygı duyanlara saygı. Dizlerini bükten ve dua eden evli bir çiftte saygı. Bütün Hamd, evrenin Yaratıcısı olan Tanrı'ya olsun! Lordum, cennet tanrısı bize merhamet edip bizimle olsun! (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 240). Bundan da öte, Korkut'un İslam'a dönüşümü, kanıtımıza ihtiyacımız var mı?! Korkut Ata "Dirsekhanuly Bukashzhan Hakkında Şarkı": "Tanrı bedeninizi sağlıklı kılsın ve servetinizi artırsın. Cennetin Tanrısı ruhlarına dokunan insanlarla olsun. Beyaz saçlar anneniz için basit bir cennet olsun. Sakallı tanrının babasının evi, gökyüzü gibi bir dağ olsun. Ey Rabbim, Tanrı'nın ışığı söndürülmesin ve Tanrı kötü insanlara maruz kalmanıza izin vermeyebilir (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 240).

"Düşman Kazan-Salor köyü.

Şarkıda şu satırlar var: "Kazan nehre baktı ve şöyle dedi: "Yüksek dağdan akan temiz su! Hassan ve Hüseyin'i susuz hale getiren su! Bahçeyi ve çiçekleri aydınlatan temiz su! Aisha ve Fatima'yı tatmin eden temiz su!" (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 234).

"Adınız bir ağaç değil, bir şamdan, bir ağaç. Ah, Mekke ve Medine'nin kapısı bir ağaçtı. Musa'nın Tanrı ile konuştuğu ağaç. ... İnsanların kocası Ali'ye erkek olan bir ağaç. Hasan ve Hüseyin'in beşiği olan ağaç" (Konıratbayev ve Baidildayev 1986: 215). Hasan ve Hüseyin, Res Messengerlullah'ın kızı Hadrat Fatima ve Hadrat Ali'nin oğullarıdır. Usama bin Zeyd tarafından

anlatılan bir hadiste Rasithlullah 'alaihi-salâm', “Bunlar benim çocuklarım ve kızımın çocukları. Ey Tanrım! İkisini de seviyorum. Kendinizi de sevin. Onları sevenleri sev!” dedi

Veri var. Ebu Bekir Sıddık'ın kızı Aisha Rasulullah'ın karısıdır. Fatima Resulullah'ın dördüncü kızıdır. Hadrat Ali'nin karısı ve Hadrat 'Umar'ın kayınvalidesi. Ali -

Peygamberimizin yeğeni Ebu Talib'in oğlu. İslam halifelerinin dördüncüsü ve on kişi cennetle kutsanmış. Res Messengerullah'ın damadadır (Karabiyk Osmanlı 2011: 234). Hepsİ İslam'ın yayılmasına büyük katkıda bulunan tarihsel figürlerdir. İsimlerinin "Korkut Ata Kitabı" nda yer alması hiçbir şey için değildir. Bu Korkut Ata'nın bütün Müslümanları için bir örnek olacak kişilerin tanınması tezahürü. Ayrıca bu şarkıda, "Temiz suya gittiler, abdest aldılar, beyaz yüzlerini yere koydular, iki dua ettiler ve Muhammed'e çok dua ettiler" (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 240) ve "Kazan Bek oğlu Oraz Bek'in düşman tarafından nasıl ele geçirildiğine dair şiirde" Tanrı'nın ismini verdi ve dilini, İslam'ın beş görevinden biri olan namazın önemini ve gerçek Müslümanların bu görevi savaş sırasında sadakatle yerine getirdiklerini anlatan” (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 240).

Korkut Ata'nın İslam'a dönmediği iddiası, ölümden kaçtığı gerçeğine dayanmaktadır. Ş. Ualikhanov, "Ölümden kaçmanın İslami olmadığı, halkın şamanik efsanelere ağı oluşturduğuna, dünya görüşü kıvılcımları olduğuna" inanmaktadır. Barthold, “Müslüman aziz olarak Korkut efsanesinde İslam'a düşkünlüğün var olmasına rağmen, Hıristiyanlık öncesi inançların izleri korunmuştur ” diye kendi fikrini bilirmektedir.

Korkut Ata" kitabında hayatın geçiciliği hakkında "O günlerde dedem Korkut'un da orada olduğu söyleniyor ve kuy sesi kulaklara gelmiştir.

Dedi ki, “Ah, yanlış, kalelerim, adamlarım, söylediğim, tüm dünyanın bizim olduğu? Ölümle çalındılar ve yutuldular. Sahte dünya tozunu kim yaptı? Yeryüzünde yaşam sonsuzdur değil. İnsan gelir ve gider, dibi fakir değildir ", " Hayat dengesizdir. İnsan bu dünyaya gelir ve ayrılır. Yaşamın sonu ölümdür. Tanrı sizi ölümünüzün saatine kadar dininizden ayırmayın “ (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 250). " Hayatın başlangıcı neşe, son ölümdür. Tanrı sizi ölüm saatine kadar dininizden ayırmayın” (Konyratbaev ve Baidildayev 1986: 254). Korkut'un ölümden kaçış efsanesi ile ilgili oğlu M. Auezov şunları söyledi: Ölümle savaşmanın bir yolunu bulan bir adam vardı. Çünkü bu efsanenin hayati, felsefi anlamı ölürse bile ölümsüz bir miras bırakan bir kişinin ölümsüz bir kişi olarak görülmesi gerektiğidir ", - bitiyor.

Korkut Ata'yı, ülkenin birliğini koruma çağrısı yapan bir uçurum olarak da biliyoruz. Bu amaçla birçok düşüncesi ve emri var. Korkut Ata kitabında “Bekranovich Amran batyr

Şarkıda şu satırlar var: “Oh, oğlum, oh, oğlum! Kral tanrısının gölgesiydi. Kralına kim saldırırsa, istekleri kabul edilmeyecek ve işleri mahvedilecek. ” Anas ibn Malik'ten Hadrat

Bayhaqî'nin rivayet ettiği şu hadiste Peygamber (Allah'ın barışı ve bereketleri onun üzerine olsun) dedi ki: “Sultan’ı, hükümdarı olmayan Devlet’in yanından geçerseniz, girmeyin! Çünkü (kaos, düzensizlik, kanunsuzluk, kötülük vardır orada.

Hükümdar Tanrının Yeryüzündeki gölgesi ve Yeryüzündeki merhameti. Krala itaat etmenin en güçlü kanıtı Kuran'da bulunur. Yani, Nisa Suresi'nin 59. ayetinde Yüce Allah şöyle diyor: “Ey iman edenler! Ve aranızdan gelen yöneticilere itaat edin”. Sonrasında ise, ömür boyu hapis cezasına tabi oldu. Bütün bu işaretler Korkut Ata'nın İslam'ı tanimasından kaynaklanmaktadır.

Bu bir itaat belirtisi değil mi? Korkut Ata Kitabındaki hemen hemen tüm şarkılar aşağıdaki Korkut Ata nimetleriyle sona erer: “... Tanrı onları kıyamet gününe kadar saf dinden ayırmasın. Dünyada Tanrı'nın yüceliğini görsün. Buna amen diyorum. İnancını ve parlak yüzünü gördüm ve beş farklı şekilde dua ettim. Dualarım cevap versin. Tanrı günahlarınızı, Rabbimi, Peygamberimiz Muhammed'in onuruna affetsin! Lordum, dostum! Allah ahirette günahlarınızı Muhammed uğruna hafifletsin”. Cesur Domrul sordu: Dediler ki: Ey güçlü adam, Allah'ın emri budur.

Kırmızı kanatlı Azrail, genç adamın hayatını aldı. "Aptal beni tanıdı. Tanrı'nın bir olduğuna inanıyordu” (Konıratbaev ve Baidildayev 1986: 255). “Ey Tanrım, siz en yüksek olan sizsiniz. Kimse seni görmedi. Bir çok aptal seni gökten arar. Şimdi birisi buraya bakıyor. Sen her inananın kalbendesin. Sonsuza dek hükümdarsın. Senin için uzun yollar boyunca ibadet evleri yapacağım. Onuruna aç ve çıplak olacağım" Karatau'da sonbahar. Büyük babanızın yeri bir cennet olsun ve beyaz saçlı annenizin yeri bir dağ olsun. Tanrı siz ölene kadar sizi dininizden ayırmasın. Beş kelimeyle dua ettim, sadık yüzünü ovuşturdum. Bu dua kabul edilsin. Tanrı bu dünyada günahlarınızı Muhammed'in görkemli adı için affetsin!” (Konıratbaev ve Baidildayev 1986: 260) "Amin, Amin" diyen Tanrı'nın suretini görür. Allah bu dünyada günahlarınızı Muhammed için affetsin” (Konıratbayev ve Baidildayev 1986: 261). Bütün bunlar, Korkut Ata'nın kendisinin İslam'a bağlı olduğunu ve atasözleri ve kuralları ile Türklere ahlaki ve islami bir düzenlik oluşturmaya çalıştığını görebiliriz.

4.2. Dede Korkutun söz varlığı ile Kazak Türkçesi (Benzer sözcükler)

Dede Korkut Hikâyeleri, dil düzeyinde düşünüldüğünde, eseri değerli kılan birtakım dilbilgisel unsurların fazlalığıyla göze çarpmaktadır. Örneğin, anlamın vurgulanmasında zıtlıklardan eksilteli yapılardan tekrarlardan sıkça faydalanılmıştır (Çetin 2017: 48-60). “Dede

Korkut Hikâyeleri'nde eksilteli yapılar önemli bir rol oynar. Anlam bulanıklığını giderme, çok anlamlılığı ortadan kaldırma, dili kullanan tarafından eksilteli olarak cümleden atılan bilgiyi koruma, öğelerin kaynağını gösterme, dilbilgisel açıdan tam bir metnin ortaya çıkmasına sebep olma gibi özellikleri olan eksilteli yapılar, dilin akıcılığına ve çözümlenebilirliğine de katkı sağlar” (Üstünova 1998: 168).

“Tekrarların bilhassa manzum kısımlarda arttığı görülür. Bu tekrarlar kelime, kelime grubu ve cümle seviyesinde olabilir. Bazen de kelimeler değiştiği hâlde, söz dizimsel yapıların tekrar edildiği görülür. Genellikle tekrar edilen sözler ya hitap öbekleri ya da yüklemeldir” (Daşdemir 2000: 735). Dede Korkut Hikâyeleri, sözdizimsel, anlambilimsel, metindilbilimsel yöntemlerle üzerinde çalışma yapılabilecek oldukça geniş bir çalışma materyaline sahiptir. Bu alanda yapılmış çalışmalar oldukça fazladır. Ayrıntılı örnekler ve incelemeler için bkz. (Daşdemir 2000:1-757); (Nerimanoğlu, 2004:113-124), (Cemiloğlu, 1998:315-320); (Balyemez, 2010:133-173); (Başdaş, 2008:6-13) (Çitgez 2018: 34).

Dede Korkut Hikâyeleri'nde sözcük grupları bakımından; 3567 sıfat tamlaması, 961 belirtili isim tamlaması, 797 belirtisiz isim tamlaması, 587 birleşik isim grubu, 551 zarf fiil grubu, 492 sıfat-fiil grubu, 467 birleşik fiil grubu, 238 unvan grubu, 169 ünlem grubu, 160 tekrar grubu, 149 edat grubu, 122 isnat grubu, 74 bağlama grubu, 57 isim-fiil grubu, 46 sayı grubu, 24 ayrılma grubu, 3 bulunma grubu, 22 yönelme grubu bulunmaktadır (Yayla 2002:121-122). Dede Korkut Hikâyeleri'nde cümleler, yapıları bakımından; 4296 basit cümle, 844 iç içe birleşik cümle, 354 sıralı cümle, 276 şartlı birleşik cümle, 103 ki'li cümle, 27 bağlı cümle; anlamları bakımından 7380 olumlu cümle, 696 olumsuz cümle, 613 soru cümlesi; yüklem yerine göre, 8014 kurallı cümle, 675 devrik cümle; yüklem türüne göre ise 8011 fiil cümlesi, 678 isim cümlesi olarak dağılım göstermektedir (Yayla 2002:123). Daşdemir'e göre ise, “Dedem Korkut Kitabı 9634 cümleden oluşmuştur. Bu cümlelerin 129'u kalıp sözlerde (atasözü, tekerleme), 2162'si manzum kısımlarda, 7343'ü mensur kısımlarda geçmiştir. Bu sayı dikkate alındığında Dedem Korkut Kitabı'nın nesir ağırlıklı olduğu söylenebilir” (Daşdemir 2000: 736).

Dede Korkut Hikâyeleri'nde kullanılan toplam sözcük sayısı 32416'dır. Farklı sözcükler olmak üzere bu sayı 2826'dır; bunların 2052'si isim, 774'ü fiildir. İsim soylu sözcüklere baktığımızda toplam 23 bağlaç, 18 edat, 13 ikileme, 123 sıfat, 35 ünlem, 31 zamir ve 75 zarf kullanılmıştır. İsim fiilleri de buraya eklersek sayısı 65'tir (Çitgez 2018: 28).

Yazılı Türkçe'nin sözcük sıklığını ele aldığımızda en çok kullanılan yirmi sözcüğü G. Göker'in çalışmasını esas alarak şu şekilde sıralayabiliriz: ve / bir / bu / ol- / o / et- / için / bil- / ile / gibi / gel- / bulun- / de- / sonra / kadar / kendi / ver- / yap- / var/ daha (Ölker 2011:18). Buradaki sözcüklerle Dede Korkut Hikâyeleri'nde kullanılan sözcükleri karşılaştırdığımızda arada bir benzerlik göze çarpmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde en çok kullanılan ilk yirmi sözcükten on iki (12) tanesi bugün Kazak Türkçesi'nde en çok kullanılan sözcüklerden olmuştur. Fakat aralarından bazılarının ses değişikliğine, anlam değişikliğine uğradığını da göz önünde bulundurabiliriz.

Sayı:	Korkut Ata Destanları	Kazak Türkçesindeki Karşılığı
1	Ve	-
2	Bir	Bir
3	Bu	Bu, bul (işaret zamiri)
4	Ol	Bol
5	O	Ol
6	Et	Et
7	İçin	Üşün
8	Bil	Bil
9	İle	-
10	Gibi	-
11	Gel	Kel
12	Bulun	-
13	De	De
14	Sonra	Songıra
15	Kadar	-
16	Kendi	-
17	Ver	Ber
18	Yap	-
19	Var	Bar
20	Daha	-

Çitgez'in 2018'de yaptığı çalışmasına göre, dede Korkut kitabında kullanılan isimler sayısı 2052, fiiller sayısı 774, bağlaçlar 23, edatlar 18, ikilemeler 13, isim fiiller 65, sıfatlar 123, ünlemler 35, zamirler 31, zarflar 75'tir (Çitgez 2018: 30-31).

Kullanım sıklığı	Dede Korkut Kitabındaki bazı kelimeler listesi (Çitgez 2018: 33-36)	Kazak Türkçesine bulunan kelimeler (Kazak Adebîy Tilining Sözdigi 2006)
439	Bir	bir
405	Men	men
372	Sen	Sen
371	qara	qara
353	han	han
348	Oğul	ul
341	Qazan	Qazan
337	Big	bek
310	Yir	yer
304	Ne	Ne
303	At	at
286	Bu	bu
285	Yigit	jigit
258	Kāfir	kapir
246	qız	qız
236	Ağ	au
227	İle	-
216	Baş	bas
207	Oğlan	ulan
196	Beyrek	bayrak
183	Oğuz	oğuz
180	El	el
168	Baba	Baba (anlam genişlemesi: dede)

154	Göz	köz
150	dağı	dağı
148	Aña, mere	Aña-oña-oğa-oğan
129	maña, an	Maña-mađa-mağan, han
121	ılıç, var	ılış, bar
112	Delü	delgulu
108	gün, üzer	Kün, üzer
101	iv, kır	ır
100	Saña	Saña-sađa-sağan
99	ardaş	ardaş- arındaş- arındaş (anlam daralması: “sadece kız kardeşi” anlamı)
97	Kim	kim
96	Ala	ala
92	Görk	körk
91	kim, yüz	Kim, jüz
89	aber, tağ, yok	Habar, tağ, joğ
88	er	er
85	oca	oja (“sahip” anlamında)
83	can, iki	Jan, eki
79	ad, gibi, şu	At, -, -
73	aırnı	aır
70	biz, Dede, arşu	Biz, -, arşı
69	İçün	üşün
67	Yan	jan
66	Bayındır	-
65	oban	çoban
64	an	an
62	Aruz, Depegöz, Turalı	Aruz, Töbeköz, Turalı
61	alun	Altın
60	iç, Tekür	İş, -

59	ḣatun, yol	katın, jol
58	Uruz, koyun	-, koy
57	Ben	men
56	Ağa	ağa
55	Allah, Basat, deve, Korkut	Alla, Basat, deve-teve-tüve-tüye, Korkıt
54	aygır, şakal	aygır, şakal
53	öñ, üç	öñ, üş
52	Bura	bura
51	al, art, art, kalın, oğ	Al, art, kalıñ, oğ
50	İl	el
49	ata, böyle, ozan	Ata, -, ozan
48	ağaç, Begil	Ağaş, Bekil
47	Dirse	Derse
46	Bay	Bay (“Zengin adam” anlamını almıştır)
45	Ağız	auız
44	adam, av, boğa, buğa,	Adam, au, buka, -
43	kal'a, koç, meger	-
42	ton	ton
41	bel, bayağı	Bel, bayağı (“eski” anlamını almıştır)
40	gelin, girü	Kelin, -
39	hey, kaba, söz, yidi,	Söz, jeti
38	ağça, alın, gerek, niçe	ağşa, -, kerek, -
37	aşlan, dünya, kavat, meydan, otağ	Aslan, dünye, -, maydan, otau
36	ki, Taala, tavla	-, taala, -
35	añun, Azrail, boyun, Büre, öz, püre	Azreil, moyun, bürge, öz, -
34	alp, ayak, kapu, yay	Alıp, ayak, -, jay

33	biñ, Dumrul, eren, kadir, sağ,ve	Miñ, Tumrul, eren, qadır, sau, -
32	sağ, uç	-, uş
31	boz, namerd	Boz, -
30	ban, bile, çok, katı, kurban, ya, yahşı, yoldaş	qattı, qurban, jaqsı, joldas
29	geyik, hoş, kazılık, siz, tuşsaq, yıl	Kiyik, hoş, qazılık, siz, tuzaq, jıl
28	alt, bazirgan, dil, dün, kendü, kuş	Astı, -, til, tün(gece anlamını almıştır), qus
27	gök, karçar Muhammed, polat	Kök, -, bolat
26	din, göne, kızıl, kişi, şol, şahbaz	Din, köne, kızıl, kisi, sol, -
25	qarangü, qatar, ulu, Yigenek	qarangı, qatar, ulu, -
24	aña, añdan, esen, hep, gönül, taş, uzun	Añdan-oñdan- odan, esen, köngül, tas, uzun
23	aşır, buğra, gine, melik, taş,	aqır, bura, -, -, tas
22	beñzer, but, kimse, qopuz, üst	Mengzer, but, -, qobız, üstü
21	ara, berü, beş, biş, de, degül, gögüs, ölüm, şulğan	Ara, beri, bes, -, deu, -, -, ölüm, sultan
20	altı, arı, bamsı, boy, çiçek, düğün, gerdek, her, qaftan, ordu, yaluñuz, yine	Altı, ara, pamıs, boy, şeşek, tüyün, kerdek, ar, -, orda, jalgız, jane
19	bağır, banı, bellü, Bidevi, haq, hüner, ilen, iş, qulaq, şaru, selcen	Baur, -, -, -, haq, -, -, is, qulaq, sarı, -
18	aqça, Ala Tağ, altmış, gafil, gice, qarıçuq, qaz, qonur, köpek, ölü, süñü, yili, yüce	aqşa, Ala Tau, alpıs, qapıl, -, -, qaz, qonur, -, ölü, -, -, -
17	ağır, alça, bun, depe, divan, helâl, hem, hisâr, ince, qol, parmaq, pürçek, süd, vaqıt, yaş	Aur, alşa, -, tepe, divan, halal, am, -, -, qol, barmaq, -, süt, uaqıt, jas

16	a, and, ay, boy, devlet, dört, egrek, et, eyle, gürz, imdi, işk, kanı, qarġu, qarındaş, qaş, Şalur, tayı, yig	A, ant, ay, boy, daulet, tört, -, et, -, -, -, -, qarġu, qarındaş, qaş, Salur, -, -
15	añlar, avrat, canavār, çadır, gök, gölge, günāh, qarım, kölge, meded, murād, on, selām, soñra, toġuz, Tundar, yoġsa, yurt, yüzük, zamān	-, januar, şatır, kök, kölengke, küna, -, -, medet, murat, on, salem, songra, toġız, -, -, jurt, jüzük, zaman
14	aġayıl, ayıb, boy, burla, diri, dua, düşmen, eger, haġ, qaç, kanlı, qarın, qaytaban, Qazılık, Qıyan, mal, od, ok, pāra, pāre, saç, şovuk, şehid, Şökli, yaraġ	-, ayıp, boy, -, tiri, duġa, duşman, -, haġ, -, qanlı, qarın, -, qazılık, qıyan, mal, ot, oġ, -, -, saş, suıġ, şeyit, -, jaraġ
13	bilek, birqaç, birlik, demür, kanať, kerre, saġt, şimdi, taġt, umut, üç yüz, yüksek	Bilek, -, birlik, temir, kanať, -, -, -, taġ, ümüt, üç jüz, -
12	acı, amān, ańda, argış, belī, beyān, Bicān, cıda, dere, Emen, gözel, güç, güyegü, qar, qarú, kelime, Qılbaş, kulun, kurt, leşker, niye, oda, pes, piçen, suç, şahin, şarab, tar, tatlu, yaqa, yıġnaġ, yimek	Aşşı, aman, onda, -, beli, bayan, -, -, -, emen, -, küş, -, kar, karu, -, -, kulun, kurt, -, -, pas, bişen, -, -, şarap, -, tatlı, jaġa, -, -
11	‘aġıl, alaca, aziz, buynuz, deñiz, deri, diz, kıl, kul, ocaġ, on altı, şabaġ, şalavāt, Selçük, şölen, vāy, Yalançı, yumruk, zebün	aġıl, alaşa, aziz, -, tengiz, teri, tize, kıl, kul, oşaq, on altı, sabaġ (sabahki ders anlamını almıştır), salauat, Selşük, -, -, juduruġ, -
10	aġındı, alay, ‘aşı, ay, beşik, birbiri, bişik, bol, budak, buyruġ, cılasun, cübbe, dip, dünlük, egin, gin, gümbür, hāl, helāk, iman, kabul, kaya, kuyruġ, maġāl, şapan, son, Uşun, uyġu, yā, Yaltaçuk, yanaġ, yuġaru, yüklet, yürek	aġındı, -, -, ay, besik, birbiri, bişik, -, budak, buyruġ, -, -, tüp, tünġlük, egin, -, -, kal, -, iman, qabil, -, kuyduġ, maġal,

		şapan, -, -, uyku, -, -, janağ, joğarı, -, jürek
9	aç, âlem, âmîn, azğun, aq, boğaz, cāsus, dervend, ecel, ense, etmek, geyim, gölgelüçe, gönder, gün, güz, haman, hay, hemân, kaçan, kadın, Kapak, kaplan, karı, kavum, kök, kuzı, nesne, otak, şayvân, şaz, segrek, semüz, şöhet, soy, şiven, toz, tuşam, tümen, ün, yara, yügrük	-, alem, amin, azğın, ak, buğaz, -, -, -, engse, etmek, kiyim, -, -, kün, -, -, -, -, katın, -, kabılan, -, kaun, kök, kozi, -, -, -, saz, siyrek, semiz, suhbat, soy, -, toz, tutam, tümen, ün, jara, jüyrük
8	alma, arha, arkurı, Aruk, aşığa, atlas, aydın, bağ, Bayburt, beglik, berk, bınar, biglik, binit, büyük, döşek, düş, evren, hazine, içme, it, kağan, kalkan, kayın, kıyma, kiçi, korusu, mağara maşşud, Mustafa, naghandan, nire, otuz tokuz, püre, Rüstem, şavaş, şıgın, şol, toz, vallāh, yahni, yakın, yime, yimek, yöm, zarb, zārılık	Alma, arka, -, -, -, atlas, aydın, bau, Bayburt, beklik, berik, -, bilik, -, -, tösek, tūs, -, kazına, -, it, kağan, kalkan, kayın, kıyma, -, -, -, maksut, Mustafa, -, -, otuz toğız, -, Rüstem, -, sıyın, -, toz, yallah, -, yakın, -, -, -, -, zarlık
7	acıq, açıq, Alp Rüstem, altı yüz, arka, Arku bil, bıyık, borı, bölük, burc, cenk, çemen, çiçek, çün, destür, dost, dülek, elbetde, evren, evvel, eyü, ğazi, hasret, ipek, ışık, kadar, kanda, Karaçuk, katla, kazılık, kın, kıyamet, kuvvet, kuyu, kuzgun, künbed, maşlahat, muhtāc, niçün, o, ot, şaru, şer, şükür, tal, tokşan, toñuz, toy, ulaş, urğan, yıl, yüz	-, aşık, Alıp Rüstem, altı jüz, arka, -, mıyık, -, bölük, -, -, şemen, şeşek, -, dastür, dos, tilek, albette, -, -, ğaziz, kasiret, jibek, esik, -, kanda, karaşık, -, kazılık, kın, kıyamet, -, -, kuzğın, künbet, -, muhtaj, -, o, ot, sarı, şükür, tal, tokşan, -, toy, -, -, -, jüz
6	abdest, açuq, āh, aḥşam, ap, araba, arslan, aşıl, aş, batman, bebek, cem, cemī', cılavı, çargap, çeri, çırğap, daya, Demür Kapu, elli, emir, erdem, erlik, etek, eyer, fānī, ğavğa, gelim, gidim, güman, haliça, hayıf,	-, -, ah, akşam, -, atarba, aristan, asıl, aş, -, böbek, -, cami, -, -, -, -, -, elu, amir, -, erlik, etek, -, fani, -, kelim, ketim, küman, -, -,

	hiç, hub, ilkıçı, ışuk, irkek, iye, karavaş, kaygu, kerem, keşiş, kışırça, kiçi, kilise, koltuk, ko-, korhu, köşk, namāz, nāyib, nöker, Oğuz-nāme, ökçe, öñdin, parasar, per, perri, peygamber, sancak, şası, şadılış, Şemseddin, şu, tam, tamam, taraf, ters, uğur, yalıncağ, yarın, yazuh, yılan, Yigrek, yiñ, Yinge, yoh, yoriyış, yunt, yüklü, zalım	eş, -, ilkişi- -, -, iye, -, kayğı, kerim, -, -, -, koltık, koy, korqu, kölik, namaz, -, nöker, Oğuznama, ökşe, -, -, -, peri, payğambar, -, -, şağılıs, Şamsaddin, -, -, -, tarap, teris, -, -, -, jazık, jılan, -, -, -, jok, jüris, -, jüktü, zalım
5	akın, alan, alar, alem, alkış, , amanat, armağan, avaz, ayak, bahadır, behişt, bi-tekellüf, budağ, burun, çağ, çakmak, çevük, çigin, çomağ, çünkü, da, dāyim, Düzmürd, esir, eylik, gevde, göl, göt, günlük, Gürcistan, himmet, ırak, içit, içmek, kabza, kada, kam, kamin, kankı, karaça, kayın, kaža, kendüzün, kepenek, kez, kiçe, koşa, kuru, külük, maya, mescid, mu, muhannet, muştucu, muştuluk, nişān, öte, öyle, rekāt, şağrak, şapa, şarp, serhad, server, şı-, sicim, şöyle, tac, tamar, tanığ, taşra, tırnak, tiz, toklı, top, torum, uyluk, yağmur, yalan, yaman, yana, yavır, yazı, yelek, yesir, yigitlik, yumru	Ağın, alang, alar, alem, -, amanat, -, -, ayak, bahadür, -, -, biday, murun, şak (“an” anlamını almıştır), şakpak, -, -, şomak, -, -, dayim, -, esir, -, -, köl, köt, kündük, Gruziya, -, -, -, işu, -, kadau, kam, kamin, -, -, -, kaža, -, kebenek, kez, -, -, kuru, külük, maya, meşit, -, -, -, -, öte, -, rakat, -, -, sarp, -, -, sıy, -, -, taj, -, tanık, -, tırnak, tize, -, dop, -, -, jangbır, jala, janga, -, jazu, jelek, esir, jigittik, -
4	adahlu, alan, alçak, altmış biñ, ayru, azad, baht, balçak, bam, bek, bilük, boğaz, börk, buldur, burma, cellat, cömerd, cümle, çal, çal-kara, çavuş, çomağ, damağ, çılбір, degin, demren, dergāh, destmal, dirnek, dīzār, dom, duvağ, düm, dünya, Düzen, eski, eş, evet, ğan, ğazā, gör-, gündüz, hacet, harclık, hu, ılğar, mağ, için, imrençe, inak, iş, iti, iz, izzet, kadun, kal‘a, kalabalık, kapuçı, kar, qarğa, katır, kazab,	-, alang, alşak, alpis ming, -, azat, bağıt, -, -, bek, -, buğaz, börük, buldur, -, -, jomart, jümle, -, şalğara, -, şomak, tamağ, şılбір, -, -, -, -, tirnek, -, -, -, -, dünya, tüzen, eski, -, -, -, -, kör, kündüz, -, -, -, -, -, is, -, iz, -, izet, -, katın, -, -, -, qar, qarğa, katır, -, kına, kırğın, -

kına, kırğun, kırış, kışrak, kıyma, koñşı, kömlek, köpri, köşek, kuñt, leş, maħbüb, miskīn, möhkem, muħkem, muşhaf, muṭī ,	, kısarak, kıyma, koñş, -, köpir, -, miskin,, -, -, -, -,
--	--

Bu listeye bakarak Dede Korkut Kitabı ile Ölçünlü Kazak Türkçesindeki kullanılmakta olan kelimelerin ne kadar benzerlik gösterdiğini görebiliriz. Kelimelerin bir çoğunun zaman ve mekan içerisinde ses/şekil değişikliğine uğrayanlarını da tablo içerisinde gösterdik. Kazak Türkçesi Çağdaş Türk Lehçelerinden Eski Türkçeden kalma özelliklerini en iyi koruyanaından biri olduğunu da düşünerek, sonraki dönemlerde yazılmış olan Dede Korkut kitabının dil açısından daha yakın olduğu varsayılabilir.

4.2 . Dede Korkut Kitabındaki atasözleri ve deyimler ile Kazak Türkçesindekilerin Karşılaştırması

Dede Korkut Kitabındaki atasözleri ile deyimler, 1.örnek, benzer, numune 2.dokunaklı ve mânâlı söz 3.terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye anlamlarını içerir (Devellioğlu, 2006: s.625). Atasözlerini önemli kılan esas neden bu sözlerin oluşturulduğu toplumun ortak duyuş ve düşünüşünü, milletin karakterini yansıtmasıdır. Bir milletin hangi konularda hassas olduğunu, herhangi bir hususta ne düşündüğünü anlayabilmek için o milletin kendi diliyle oluşturduğu atasözlerine bakılması büyük oranda yeterli olacaktır. Örnek olarak Türk milletinin öz değerlerinden süzerek oluşturduğu atasözlerine bakıldığında aile, komşuluk ilişkileri, vatan muhafazası gibi konularda hassasiyet gösterdiği kolaylıkla söylenebilir. Günümüzde Kazaklar arasında yaygınlık gösteren atasözlerinin Dede Korkut kitabında karşımıza çıkması da ilginç sayılabilir. Manevi, düşüncesel açıdan ve çok eski dönemlerden kalma özelliği ile bu sözler halkın en eski felsefe biçimleri olarak görülmektedir.

Dede Korkut Kitabında yer alan atasözleri (Dede Korkut Kitabı 1973)	Kazak Türkçesindeki karşılığı
Allah, Allah demeyince işler onmaz, Kadir Tanrı vermeyince er bayımaz (Dede Korkut Kitabı 1973: 3).	Alla, Alla demeyinşe ister önbes, Kadir Kудay bermeyinşe er bayımas.

Ezelden yazılmasa kul başına kaza gelmez, ezel va 'de ırmeyinçe kimse ölmez (Dede Korkut Kitabı 1973: 4).	Mangdayına jazılmasa kul basına kaza kelmes, uakıtı tolmayınşa eşkim ölmes.
Ölen adam dirilmez, çıhan can girü gelmez (Dede Korkut Kitabı 1973: 3).	Ölgen adam tirilmes, şıkkın jan keri kelmes.
Ana hakkı Tañrı hakkı (Dede Korkut Kitabı 1973: 24).	Jumaktıng kilti ananın tabanıng astında.
Aslan enigi yine aslandur (Dede Korkut Kitabı 1973: 118).	Kaskır kaskırlıgın jasar.
Baş esen olsa börk bulunmaz mı olur? (DKK. 1973: 93).	Bas aman bolsa bōrik tabılar.
Derin olsa baturur, kalabalık korhudur (DKK. 1973: 41)	Köp korkıadı, Tereng batıradı.
Yad oğulu saklamağ-ile oğul olmaz, böyüende salur gider, gördüm dimez.	Jat balası tuğanıngday bolmas.
Kara eşek başına uyan ursang katır olmaz, karavaşa ton geyürseng kadın olmaz.	Esektıng bağı jılkımen atalastığı, Jılkıning sorı esekpen atalastığı.
Eski panbuk biz olmaz, karı düşmen dost olmaz.	Eski düşman dos bolmas.
Kız anadan görmeyinçe öğüt almaz, oğul atadan görmeyinçe sufra çekmez.	Ana körgen ton pişer, ake körgen ok jonar.
Baba malından ne faide başda devlet olmasa.	Ake malınan ne payda, basta daulet bolmasa.

Sarp yorır-iken kazılık ata namerd yigit bine binmez, bininçe binmese yig.	Şala bilgen jigitke kolında ok pen kılıştan göri, şomaağının bolğanı igi.
Çalır keser öz kılıcı muhannetler çalınça çalmasa yig.	Konak kelmegen kara uydıng kıyrağanı igi.
Çala bilen yigide ok-ile kılıçdan bir çomak yig.	At jemegen aşşı şöpting öskeninen öspegeni igi.
Konuğı gelmeyen kara ivler yıkılsa yig.	
At yimeyen acı otlar bitinçe bitmese yig.	
Adam içmez acı sular sızınça sızmasa yig.	Adam işpes aşşı sulardıng akkanınan akpağanı igi.
Ata adını yoritmayan hoyrad oğul ata bilinden ininçe inmese yig.	Ake esimın joyar uldung, ata belinen túspegeni igi.
Ana rahmine düşünçe toğmasa yig.	Ana karnına túsken song tumasa igi.
Ata adın yorıdanda devletlü oğul yig (Dede Korkut Kitabı 1973: 5).	Ake esimın joimaitın dauletti ulding bolğanı igi.

Asırlardır Kazak Halk kültüründe korunmakta olan atasözleri, sözlü kaynakların zengin bir parçasıdır. Dede Korkut kitabında karşımıza çıkmakta olan atasözlerinin Kazak Halkı arasında eskiden yaygın olan, yazarı belli olmayan sözlerden olduğunu görebiliriz. Onların bazı ses-şekil, kelime değişikliğine uğradığı yukarıdaki karşılaştırmada gösterilmiştir (öğrn. ata – ake). Onun dışında cümlelerin öz anlamları, kullanılış amaçları aynı olduğunu görebiliriz.

SONUÇ

IX, X. Yüzyılda yaşadığı tahmin edilen ve Oğuz boyu kavmine ait olarak bilinen destan şeklindeki tarihi şarkıları yazdığı söylenen Korkut, çoğu zaman bilge bir şair, büyük bir kahraman olarak görülür. İnsanların lideri, eski zamanların ve kabile Hükümdarlarının danışmanıdır. Çalışma içerisinde Dedem Korkut'un yazılı ve sözlü kaynaklardaki yaşamı tamamen bir araya getirilerek incelenmiştir. Dedem Korkut Kitabı ile Kazak Halk Kültüründe yer alan atasözleri ve Dedem Korkut Kitabına ait söz varlığı ile Kazak Türkçesi sözcükleri karşılaştırılmıştır. Korkut felekesesi ile bozkır felsefesindeki bilge çözümlerle düşünceler analize edilmiştir ve Halk Edebiyatının bir parçası olan Korkut efsanelerinin diğer Halk Edebiyatındaki eserlerle benzerlik gösteren noktaları da ayrı karşılaştırılmıştır.

Sonuç olarak:

- Dede Korkut Kitabı ile Ölçünlü Kazak Türkçesindeki kullanılmakta olan kelimelerin ne kadar çok benzerlik gösterdiğini görebiliriz. Kelimelerin birçoğunun zaman ve mekan içerisinde ses/ şekil değişikliğine uğrayanları da vardır. Kazak Türkçesi Çağdaş Türk Lehçelerinden Eski Türkçeden kalma özelliklerini en iyi koruyarlardan biri olduğunu da düşünerek, sonraki dönemlerde yazılmış olan Dede Korkut kitabının dil açısından daha yakın olduğu varsayılabilir.

- Dede Korkut kitabında karşımıza çıkmakta olan atasözlerinin Kazak Halkı arasında eskiden yaygın olan, yazarı belli olmayan sözlerden olduğunu görebiliriz. Onların bazı ses-şekil, kelime değişikliğine uğradığı yukarıdaki karşılaştırmada gösterilmiştir. Onun dışında cümlelerin öz anlamları, kullanılış amaçları aynı olmuştur.

- Korkut, efsane ve mitoloji kahramanına dönüşerek tüm Türk kavimlerinin düşüncelerinin, hayal gücünün simgesi olarak kalıplaşmıştır.

- Korkut, IX.y. İslam'da ve Avrupa'da izin verilmeyen kader itaatine karşı hareket ederek ölüme karşı savaşı. Sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan varoluşçuluğun temellerinin kalıplaştırıcısı olarak kabullenebilir.

- Aynı zamanda, asırlar önce ölmesine rağmen, Korkut'un eserleri, destanları ve müzikleri sonsuza kadar Halk hazinesinde Korkut ile beraber yaşayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abelgazy, B. (1992). *Türük Hronologiyası* (B. Abylkasymov, Çev.). Almatı: Zhazushi.
- Abylkasymov B. (1993). *Telkongyr*. Almatı: Zhazushi. *Adamın Üç Arkadaşı*. (1994). Almatı: Atamura.
- Akatay, S. (1999). *Velikiy Korkut i ego Uçeniye*. Nısanbaev, A. (Ed.) Korkut Ata: Ensiklopediyalık Jinak. Almatı: Kazak Ensiklopediyası.
- Alekseev, N. A. (1992). *Ranniye Formıy Religiı i Şamanizm Tyurkoizıçnıh Narodov Sibiriı*. Novosibirsk: Nauka.
- Alimbayev, M. (Ed.) (2013). *Aldar Köse Hikayaları*. Almatı: Balalar Adebıyeti.
- Atash, B. M. (1986). *Korkut Atanın Mirasında Halkın Dünye Görüşü* (A.Konratbayev, M. Baydildaev, Çev.). Almatı: Zhazushi.
- Attar, F. (2015). *Mantıku't Tayr Kuşların Diliyle* (M. Çiçekler, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Auezov, M. (1999). *Korkut*. Nısanbaev, A. (Ed.) (1999). Korkut Ata: Ensiklopediyalık Jinak. Almatı: Kazak Ensiklopediyası.
- Basilov, B. N. (1984). *İzbranniki Duhov*. Moskova: Politizdat.
- Bakhtin, M. M. (1990). *İssledovaniye François Rabelaisa i Sredniye Veka. Ronessansskaya Norodnaya Kultura*. 2. baskı. Moskova: Moskovskye İzdaniya.
- Baltogaeva, Zh. (2003). *Magzhan Zhumabayev öleğderining Türü jane Körkemdik Ereşelikleri*. Almatı:Yüksek Lisans Tezi.
- Barthold, W. (1914). *K istorii orosheniya Türkistan*. Moskova: SPb.
- Bartold, B. B. (1922). *Vvedeniye k Perevodu Knigi Korkuda*. AN SSSR: Arhiv.
- Basilov, V. A. (1970). *İslamskaya Kult Azizov*. Moskova: Mysl.
- Baskakov, N.A. ve Yaimova N.A. (1993). *Sekretıy v Şamanizme Gornogo Altaya*. Altay: Gorno-Altaysk.
- Bayrak, M. A. (1986). *Korkut Atanın Kitabı*. Almatı: Kazuvalı.
- Bezertinov, R. N. (2006). *Drevnetyurkskiye Mirovozzreniye Tengriyanstvo*. Kazan: Kazansk.
- Chamshidov, Sh. (1977). *Kitap Dada Gorgud*. Bakü: Basım.
- Çağatay, S. (1978). *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Çetin, S. (2017). *Dede Korkut Kitabı'nda Zıt Anlamlılığın Eşgörünümlü Kullanımları*. XII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı (İhsan Doğramacı'ya Armağan), Bükreş, Romanya, 25-28 Eylül, s.48-60.

Çitgez, M. (2018). *Dede Korkut Hikayeleri'nin Söz Varlığı*. (Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Gürhan DOĞAN. Ardahan: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Daşdemir, M. (2000). *Dedem Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi*. (Basılmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Divayev A. (1993). *Şamandar. Kazak Şamandarı*. Almatı: Baspa Uyi.

Divayev, A. (1999). *Auliye Korkut Atanın Beyiti Jöninde*. Nısanbaev, A. (Ed.) Korkut Ata: Ensiklopediyalık Jinak. Almatı: Kazak Ensiklopediyası.

Divayev, A. (Ed.) (2011). *Kazak Halkının Jaratuşılığı*. Kazak Adebieti, № 06 (18).

Duisenov, M. (1992). *Saganatas İrtikteri* Almatı: Zhazushi.

Er Töstik. (1969). Kazaktın Halık Ertegisi. Almatı: Jazuşı.

Ercilasun, A.B. (2004). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ.

Ergin, M. (2018). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Esimov, K. G. *Fars-Arap madeniyetining Kazak Ulttuk Madeniy Sanasındağı Aseri*. Yüksek Lisans Tezi: Almatı.

Goethe, J. W. *Faust* (A. Özüpek, Çev.) Eskişehir: Dorlion.

Gökyay, O. Ş. (1938). *Dede Korkut*. İstanbul: Arkadaş.

Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Kabalcı.

Gracheva, G.N. (1981). *Şamanıy u nganasan. Problemy Sosiyalnıh Znaniy Sibirskih Narodov*. L: Yazar.

Ibraev, Sh. (2009). *Bastau*. Almatı: Baspalar Uyi.

İnan, Abdülkadir, (1987). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Kahramandık Dastandar. Kazak halk Adebieti, Cilt 6. (1990). Almatı: Atamura.

Kaskabasov, S. (1993). *Miften men Apsanalar Tarihi*. Almatı: Zhazushi.

Kaya, D. (1992). İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boyunun Tahlili. Kızılırmak, I (5), 5. ss. 26-29.

Kazak Adebietining Tarihi, Cilt II. (2006). Almatı: KAZinform.

Kazak Epostarı. (2006). Almatı: Köşpendiler.

Kazak Soviyet Ensiklopediyası. Cilt 5. (1978). Almatı: Kazak KSR Gılım Akademiyası.

Kazak Soviyet Ensiklopediyası. Cilt 6. (1978). Almatı: Kazak KSR Gılım Akademiyası.

Kazinov, N. (1986). Korkut Atanın kitabı. Almatı: Zhazushi.

Kelimbetov, N. (1991). Eski Zamanlardıng Adebietini. Almatı: Ana Tili.

Konıratbayev A. (1999). Korkut Ata Hakkında. Nısanbaev, A. (Ed.) (1999). Korkut Ata: Ensiklopediyalık Jinak. Almatı: Kazak Ensiklopediyası.

Konıratbayev, A. (1991). Köne Medeniyet Korıktarı.. Almatı:Kazak Universiteti.

Kononov, A. N. (1988). Soyağacı Türkmen. Khivinin hanı Ebu-l-Gazi'nin denemesi. Moskova: L.

Konyratbaev, A. (1991). Kazak folklor tarihi. Almatı: Zhazushi.

Konyratbaev, A. ve Baidildayev, M. (1986). Korkut Atanınıng Kitabı. Almatı: Zhazushi.

Korkut Ata ve Türk dünyası. (2018). Kyzylorda: Korkut Universiteti.

Korkut Şarkısı. (1982). Mura Dergisi, (1).s.15.

Korogly, H. (1976). Geroicheskiye Eposy Oguzuv. Moskova: Bilim.

Kudaiberdiyevich, Sh. (1991). Üş Anık. Almatı: Gakliya.

Margulan, A. (1982). Korkut Hakkında. Kazak Adebietini, I (14). s.12.

Margulan, A. (1993). Kazak halk Muzıkasında Korkut Dastüri. Kazak baksy-balgerleri. Almatı: Zhazushi.

Margulan, A. (1999). Korkut: Apsana men Shındık. Nısanbaev, A. (Ed.) Korkut Ata: Ensiklopediyalık Jinak. Almatı: Kazak Ensiklopediyası.

- Meletinskiy, E. M. (1986). *Destan ve romanın tarihsel şiirine giriş*. M., 1986. S.21.
- Meletinsky, E.M. (1960). *Yavlenye Vidov Eposa i İzmenenya*. Folklor v Rossiy. M: L.
- Nısanbaev, A. (Ed.) (1999). *Kazak Ensiklopediyası*. Almatı: Genel Baskı
- Nısanbaev, A. (Ed.) (1999). *Korkut Ata: Ensiklopediyalık Jinak*. Almatı: Kazak Ensiklopediyası.
- Nurmagambetova, O. (Ed.) *Edige bir kahraman*. (1996). Almatı: Atamura.
- Nuryшева, G. (2001). *Adam Ömirining Filofofiyalık Manızı*. Almatı: Zhazushi.
- Okladnikov, A. P. (1971). *Petroglifiy Nijnego Amura*. Moskova: Nauka.
- Okladnikov, A. P. (1971). *Petroglifiy Nizhnege Amura*. Moskova: Vestnik.
- Ortaçağ Türk düşünürleri*, Cilt 5. (2005). Astana: Foliyant.
- Osmanlı, K. (2011). *İslam jane Özgertilgen Dinder*. Almatı: Atamura.
- Ölker, G. (2011). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950) Arası*. Konya: Kömen Yayınları.
- Peri Ertegileri. *Kazak halk Adebıyeti*. (1988). Almatı: Atamura.
- Rakhimova, R. (Ed.) (2011). *Korkut*. Angız Adam, 06 (18).
- Schopenhauer, A. (2019). *Toplu Eserler Cilt 1* (G. Birol, Çev.) Eskişehir: Dorlion.
- Seifullin, S. (1964). *Zertteuler*, 6 cilt. Almatı: Atamura.
- Sugirbaeva, M. (2013). *Kimsin Korkut Ata*, Ülke ve dünya. № 20 (515).
- Suleymenov, A. (Ed.) (2009). *Magzhan Alemi: Adebı İzdenis*. Almatı: Asyl Kitap.
- Sultan, A. (1958). *Dede Gorgud Destanında Rehberler*. Almatı: İnsani Seriler.
- Suslakov, B.I. ve Yakovleva, L.A. (2013). *Felsefe El Kitabı* (S. Mutlu, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Togan, Z. V. (1972). *Oğuz Destanı. Reşidedin Oğuznamesi*, Çeviri ve Analiz. İstanbul: Kültür.

- Tursunov, E.D. (1973). *Kazak Ev Masallarının Doğuşu*. Almatı: Atamura.
- Ualikhanov, SH. (1961). *Tandamalı Şıgarmalar*. Almatı: Atamura.
- Ualikhanov, Sh. (2006). *Altı Kalaga Sayahat*. Almatı: Atamura.
- Ualikhanov, Sh. (2006). *Toptamalar*. Almatı: Tolagay.
- Üstünova, K. (1998). *Dede Korkut Destanları ve Sentaktik Paralelizimde Eksilteli Yapıların Rolü*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, C.I, S.41, s.161- 169
- Xenofontov, G. V. (1930). *Legendı o Yakutskih, Buryatskih i Tungusskih Şamanov*. M: L.
- Zhaukenov, Z.K. (Ed.) 81998). *100 Kazak Filosoфіyasının Tarihi*. Almatı: Filosoфіya İnstitutı.
- Zhubanov, A. (1975). *Gasırlar Kilti*. Almatı: Zhazuşı.
- Zhumabayev, M. (1989). *Shıgarmaları: Estelikter, Ölengder, Dastandar*. Almatı: Zhazushi.
- Zhumabayev, M. (2002). *Koş Kelding Mahabbat. Şiirler ve Destanlar*. Almatı: Atamura

ÖZGEÇMİŞ

Zhadyra Salmenova, 10 Kasım 1995 tarihinde Kazakistan Cumhuriyetinde doğdu. Lise eğitimini Kazakistan Nur Sultan Lisesi'nde tamamladı. Üniversite eğitimini 2017 yılında Avrasya Beşeri Bilimler Enstitüsü, Kazak Dili ve Edebiyatı alanında tamamladı. Lisansüstü eğitimine ise 2018 yılında Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı alanında başladı. İleri seviyede Kazakça, Türkçe, Rusça ve orta derecede İngilizce bilmektedir. Lisans ve lisansüstü eğitimi boyunca pek çok sempozyum ve konferansa katılmıştır.